

Svenska kinesiska/vietnamesiska ungdomars framgångshistoria

Rapport till Folkhälsoinstitutet
Stockholm
December 1999

Hans Knutagård

Abstract

In my paper I have focused on Chinese/Vietnamese young people in relation to protective factors in their lives. By doing so I have undertaken qualitative interviews with ten young Chinese/Vietnamese people, between 17 to 23 years of age, living in Malmö, Sweden, studying or working. I have found that they all have less crime, truancy, drug use and unsafe sex than their peers. Furthermore they put forward as protective factors their family, their culture, their capacity to mix with Swedes, their ability to learn the Swedish language by heart and that they were raised with clear and understandable rules in an environment of social control. I found that Antonovsky's concept of the Sense of Coherence could be a determinant of health, but not as a determinant of a law-abiding life. Finally, with help from the Activity Theory, I found that the possibility of simultaneous identification with both their ethnic minority and with the larger Swedish society promoted a positive adaptation. The ethnicity was not the mystery to be solved, instead it holds the solution in itself. It all depends on what perspective one has of life factors and for that perspective the Sense of Coherence plays a vital part.

Copyright©Hans Knutagård
SCC-Social Change Center
Exercisgatan 13, 3v, 211 49 Malmö
tel 040-23 21 01
info@ynic-scc.com
www.ynic-scc.com

Tryckt med hjälp av
Folkhälsoinstitutet
Hälsa och Beroende

*Omslagsfoto – "Ung kines i Auckland", januari 1999
copyright ©Hans Knutagård*

Innehållsförteckning

Förord	5
Sammanfattning	6
Kapitel 1	
Teori och hantverk	8
Bakgrund	8
Problemformulering	8
Definition av begrepp	10
• Kines/vietnames	10
• Invandrare	10
• Skolk, droger, kriminalitet	11
• Hälsa	11
• Kultur	11
Teoretiska referensramar	11
• Känsla av sammanhang (KASAM)	11
• Invandrar- och minoritetsforskning	12
• Verksamhetsteorin	13
• Internalisering	13
• Fantasi	14
Egen teoretisk bakgrund	14
Syfte och frågeställningar	15
Metod och urval	15
Hur jag gick till väga	17
• Kartläggning av gruppen och tidigare forskning	17
• Kontakt med gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar	18
• Intervju	18
• En eller två	18
• Intervjusituationen	19
• Min egen roll	19
• Livsfrågeformulär	19
• Kameran	19
• Vetenskaplig förankring	20
Respondenterna	20
Rapportens disposition	21
Kapitel 2	
Myndigheternas perspektiv	22
Staden Malmö	22
Skolans perspektiv	23
Polisens perspektiv	24
Socialtjänstens perspektiv	25

Kapitel 3	
Ungdomarnas perspektiv	27
Ungdomarnas syn på studier	27
Ungdomarnas syn på kriminalitet	29
Ungdomarnas syn på droger	30
Ungdomarnas syn på säkrare sex	34
Ungdomarnas syn på flickvän/pojkvän	36
Ungdomarnas syn på homosexualitet.....	37

Kapitel 4	
Bidragande skyddsfaktorer enligt ungdomarna.....	40
Familjen.....	40
Kultur	43
Svenskheten.....	45
Kines/vietnames	46
Språk	47
Uppfostran.....	49
Regler	52

Kapitel 5	
Kan KASAM användas?	56

Kapitel 6	
Kulturspecifik eller kulturgenerell?	59

Kapitel 7	
Slutsatser och diskussion.....	61

Referenslitteratur	64
Intervjuer	66
Övriga källor	67
Bilaga 1. Introduktionsbrev till de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna.....	68
Bilaga 2. KASAM-formuläret.....	69
Bilaga 3. Respondenternas egna fotografier	74

Förord

Jag vill först och främst tacka personerna som jag intervjuat. Utan deras välvilliga, öppenhjärtiga medverkan och förmåga att guida mig hade denna uppsats aldrig blivit av. Jag kan inte tacka er personligen genom att nämna er vid namn eftersom er identitet måste skyddas, men ni ska känna ett varmt tack från mig.

Jag vill speciellt tacka Folkhälsoinstitutet med Ylva Arnhof som hade mod och vision till att bidra med de första medlen till undersökningen och till Ola Arvidsson som gav värdefull feedback.

Mats Hilde, Lars B Ohlsson och Hans Swärd har varit inspirerande, behjälpliga och funnits där vid rätt tidpunkt. Tack! Dock har jag ibland gått min egen väg och tar därför hela ansvaret för rapporten.

Vidare vill jag tacka Jesper Bryngemark som hjälpt mig med korrekturläsningen.

För att under arbetets gång ständigt vara en intellektuell sparringpartner och en tålmodig lyssnare vill jag tacka Niklas Eriksson. Ibland var det först efter att ha pratat hela lunchen med Niklas som jag hörde vad jag tänkte.

Jag är tacksam för den markservice som min dotter Gabriella Knutagård stod för och ber samtidigt om ursäkt för den irritation jag spred i lägenheten när jag ibland jobbade med den ”tunna tråden”, att skriva ned vad jag tänkte.

Slutligen hoppas jag att på nytt få utnyttja min kulturkompetens och erfarenheter genom möjligheter till uppföljning av denna undersökning med andra.

Sammanfattning

Jag har i min rapport undersökt 10 kinesiska/vietnamesiska ungdomar i Malmö mellan 17 och 23 år, avseende skyddande hälsfaktorer. Först har jag funnit att gruppen lever i samma sociala kontext som övriga ungdomar med utländsk bakgrund. Vidare att gruppen enligt olika samhälleliga aktörer har lägre skolk, mindre kriminalitet, mindre droganvändning, mindre arbetslöshet och mindre social misskötsamhet i förhållande till andra grupper med utländsk bakgrund. Detta stöds också av den knapphändiga forskning som finns. Respondenterna uttrycker samma förhållande i sina intervjuer. Det ser därför ut som om vi kan utgå från antagandet att gruppen kinesisk/vietnamesiska ungdomar är lägre representerad än andra grupper med utländsk bakgrund med avseende på skolk, kriminalitet, droger och osäker sex.

Respondenterna beskriver i intervjuerna en lång rad skyddande faktorer och hållningar som hjälper dem att styra sitt liv på ett mer hälsosamt sätt. Ungdomarna känner att de kommer ha framgång i livet, kan klara sig själva och upplever ett samband mellan vad de gör i nuet och vad resultatet blir i framtiden. Därigenom blir det meningsfullt att studera för samtliga respondenter och ingen av dem ger uttryck för att arbetslöshet kommer vara ett alternativ i deras liv. Tvärtom är samtliga övertygade om att de kommer att arbeta, och ha ett arbete som i de flesta fall är bättre än vad deras föräldrar har.

När det gäller faktorer som skyddar från brottslighet faller respondenternas beskrivningar ut på två sätt, dels där den unge ser sig som del i ett större nätverk, i förhållande till sin familj, sin släkt och sitt folkslag. Dels där den unge ser sig i förhållande till sin egen framtid, relationer som båda är förståndiga och begripliga för respondenterna.

Samtliga av respondenterna är negativa till droger och brukar alkohol med måtta, om än alls. Ingen av dem röker beroende på dess negativa konsekvenser för hälsan, men en av dem snusar. En skyddande faktor är det sociala nätverket av bra kamrater, som respondenterna skaffar sig, men som vid användandet av droger leder till uteslutning ur gruppen.

I studien framkommer flera gånger att respondenterna har ett koncept av ”ordningen”, alltså den fasindelning av livet de ska följa, något jag kallar trapptänkande. Trapptänkandet rimmar med Tao, vägen, den livsfilosofi som påverkat mycket österländskt tänkande och med all säkerhet respondenterna. Ankaret för ordningen är familjen. Familjen är viktig för respondenterna och de beskriver förhållandet som en positiv relation. Föräldrarna uppfostrar mestadels indirekt och ungdomarna lyder i stort sett sina föräldrar, samt söker deras godkännande för viktiga händelser i livet. Samtidigt delar de flesta respondenter sina föräldrars värderingar, ett förhållande som anses ha en skyddande effekt.

Respondenterna beskriver hur de lärt sig att agera som både svenskar och invandrare, som en aktiv viljehandling. Respondenterna upplever att de kan påverka och styra utvecklingen av sitt liv, givetvis inom ramen för vad föräldrarna tillåter. Känslan av att själv ha kontroll över sitt liv är stark inom gruppen. Det svenska språket är viktigt för respondenterna och de skapar själva förutsättningar för inläring genom att skaffa svenska kamrater, tala svenska med sina asiatiska vänner och tala svenska hemma med sina syskon. Genom en större uppsättning av vad Vygotskij kallar inre tal vidgas ungdomarnas handlingsalternativ, men detta tal blir även styrande då den svenska kulturen internaliseras tillsammans med språket.

Under intervjuerna framgår att respondenterna har en positiv bild av sin uppfostran. Uppfostran verkar förständig för dem, framför allt när de fått lite distans till den. Vidare framkom att ungdomarna växt upp med klara regler, eller gränser som de ibland valde att

kalla det. Respondenterna lever i en social kontext där den sociala kontrollen är hög, vilket givetvis bidrar till de faktorer som verkar skyddande för ungdomarna under deras uppväxt.

Respondenterna väljer uteslutande asiatiska partners av motsatt kön, något som sker när de blivit äldre eftersom allt ska ha sin ordning. Deras förhållanden godkänns av föräldrarna genom de senares gillande eller ogillande, samt kunskap om den tilltänkta partners familj och övrig släkt. Däremot är respondenterna klart negativa till homosexualitet, en inställning som delas av deras föräldrar.

Resultatet från livsfrågeformuläret, där samtliga respondenter hade ett högt mått av *Känsla av sammanhang* (KASAM), stämmer väl överens med de svar respondenterna givit under intervjuerna. Resultatet väckte funderingar, till exempel att begreppet KASAM kanske inte säger något om hur människan handlar i förhållande till lagar, utan istället säger mer om de resurser som finns tillgängliga för en person att handskas med sitt liv. Vidare att KASAM förutsätter jämförelser, därför att respondenternas värden inte säger något om dem förrän de jämförs med andra liknande grupper.

Jag fann till slut att respondenternas skyddande faktorer kan vara både kulturspecifika och kulturgenerella beroende på vilket perspektiv de utgår ifrån. Detta konstaterande föranledde mig att ställa en rad frågor kring de kinesiska/vietnamesiska ungdomarnas familjer, om ungdomarna som balanskonstnärer, om språket, om tidskonceptet, om motiv, om forskarens egen roll och om de faktorer som jag ännu inte varseblivit. Till slut kom jag fram till slutsatsen att det etniska inte är gåtan som ska lösas, utan lösningen finns just där. Det är inte vilka koncept vi har utan vilka perspektiv vi har på dem som är avgörande. Framtida forskning får visa om jag lärt mig konsten att gissa rätt.

Kapitel 1

Teori och hantverk

Bakgrund

Under senare år har en rad undersökningar och rapporter producerats om olika ”riskfaktorer” för ett asocialt liv med kriminalitet, drogmissbruk, våld, arbetslöshet med mera, bland ungdomar och då speciellt invandrarungdomar (t. ex. barnpsykiatriska riskfaktorer, se bland annat Dahlin & Cederblad 1993). Nästan alltid bekräftas bilden av att invandrarungdomarna är överrepresenterade när det gäller sociala problem, i förhållande till sin population, jämfört med svenska ungdomar (Ahlberg 1996, SoS-rapport 1998:5). Framför allt gäller det inom områden som drogmissbruk, kriminalitet, uteblivande från skolan och tvångsomhändertagande (t.ex. Bergström & Sarnecki 1996). Ibland nämns gruppen ungdomar med sydostasiatiskt ursprung som ett undantag från detta i internationella, såväl som i nationella undersökningar (Ahlberg 1996, Virta & Westin 1999). Jan Ahlberg konstaterar, när det gäller skillnader i deltagande i brott mellan invandrare från olika ursprungsländer i Sverige, ”att främst då invandrare från Sydostasien som, jämfört med exempelvis flertalet andra långväga invandrare, har en brottsparticipation som är tre gånger lägre” (Ahlberg 1996:89). Varför det förhåller sig så besvaras sällan. För att kasta något ljus över detta förhållande beviljade Folkhälsoinstitutet medel till föreliggande tentativa pilotundersökning. SCC-Social Change Center tillsköt återstående medel i ett senare skede.

Problemformulering

Den lilla närbutiken på hörnan spelar en viktig roll i mitt och troligtvis många andra människors liv. Där köper jag mjölk, juice, kvällstidning och cigaretter, åtminstone när jag rökte. En kväll när jag köpte mjölk av den vietnamesiska 18-åriga grabben slog det mig – varför pratar den här grabben flytande svenska och sköter sig medan det finns andra invandragrabbar i samma ålder, som jag också träffar och som också bor på Rosengård men inte kan tala svenska, hänger på Triangeln (centralt köpcenter i Malmö) och ”missköter sig”? Finns det något i den kinesiska/vietnamesiska kulturen som hjälper dessa ungdomar? Finns det andra invandrargrupper som inte syns som också fungerar bra socialt? Samtidigt höll jag på att läsa in mig på hälsofrämjande skola och begreppet *Känsla av sammanhang*. Det slog mig att det kanske här fanns något som kunde förklara det jag dagligen såg och hörde, nämligen skillnader mellan olika invandrargrupper i anpassningen till det svenska samhället. Jag blev nyfiken på att pröva begreppet ”känsla av sammanhang” eller rentav finna några begrepp för att beskriva vad som bidrar till en positiv samhällsutveckling för de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna. Kanske finna någon kunskap som kan tillämpas för att hjälpa andra ungdomar, svenskar som invandrare, för en bättre integration in i det svenska samhället? Kanske till och med finna några fragment av kunskap som kan underlätta det sociala arbetet med ungdomar och vara en del i uppbyggandet av en helhetsorienterad ungdomspolitik?

Genast uppstod svårigheter. Antagandet att gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar på ett positivt sätt skulle särskilja sig från andra invandrargrupper och svenska ungdomar är svårt att belägga, dels på grund av svårigheter med statistik och dels på grund av svårigheter med obefintlig tidigare forskning i Sverige.

När det gäller statistik beror svårigheterna bland annat på de många olika sätt begreppet invandrare definieras på. Demografiska faktorer som kön, ålder, bostadsort och tid i Sverige är tillgängliga variabler. Svårare är det med kategorier som bygger på till exempel

socioekonomisk status, vilken oftast gäller för tiden i Sverige, men inte nödvändigtvis för tiden i ursprungslandet. Vid undersökandet av invandrargrupper kan problem uppstå med att på ett korrekt sätt ta hänsyn till dels eventuellt selektivt urval av folkgruppen vid immigrationen till Sverige och dels att skillnaderna kan bli triviala, när de inte jämförs med liknande svenska grupper (till exempel när invandrarungdomar från medelklassen jämförs med svenska ungdomar från arbetarklassen). En intressant fråga, som inte verkar vara officiellt klargjord, är när slutar en invandrare att vara invandrare och blir svensk? Den mer intresserade läsaren hänvisas till Jan Ahlbergs bok "Invandrades och invandrares barns brottslighet" (1996), som ger en bra genomgång av dessa statistiska problem. Jag blev alltså först nyfiken på hur gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar mellan 16 och 20 år ser ut och i vilken kontext de lever.

Haluk Soydan, från CUS, slår fast i *Socialt arbete med etniska minoriteter, en litteraturöversikt* att "den svenska kunskapsbasen som bygger på empiriskt inriktad svensk forskning i socialt arbete med invandrarklienter är mycket tunn" (1999:155). När det sedan gäller forskning med avseende på risk för skolk, kriminalitet och drogmissbruk utelämnas dessutom nästan alltid gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar, visserligen en mindre grupp jämfört med andra invandrargrupper, under forskningsinsatserna då de inte verkar vara lika intressanta som de andra invandrargrupperna (Jag vill här tillägga att förhållandet till säkrare sex i detta sammanhang även bör beaktas som ett incitament bland hälso- och "riskfaktorer"). Den mesta forskningen verkar vara inriktad på att finna de så kallade "riskfaktorerna" som gör att personer får en brottsutveckling, använder droger, blir aggressiva och så vidare. Vidare finns farhågor att undersökandet av eventuella samband mellan nationalitet och till exempel brottslighet kan ge upphov till eller befästa fördomar. Gregory Bateson definierar den minsta biten av information som "a difference which makes a difference" (1985:315). Om inte skillnader, positiva som negativa, görs synliga erhålls ingen ny information, utan lämnar istället fältet öppet för stereotypa föreställningar. Erkki Vitra, forskare vid CEIFO, menar att det finns "anledning till att alltid beakta skillnader mellan olika etniska grupper och att inte se alla etniska grupper som en enhetlig kategori av 'invandrare'" (Virta 1999:8). Till sist är merparten av forskningen inom detta området kvantitativ och historiebaserad. Den forskningen bör kompletteras med explorativ forskning som är inriktad på framtiden och är kunskapshöjande, i den meningen att man tillägnar sig "konsten att gissa rätt" (Agrell 1998) i det komplexa, pluralistiska och mångkulturella samhälle vi lever i. Detta för att vi bättre ska kunna designa sociala, pedagogiska och fördelningspolitiska adekvata åtgärder i tid. Frågan jag ville ha svar på var: Hur förhåller sig de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna i förhållande till andra grupper med utländsk bakgrund när det gäller skolgång, kriminalitet, droger och osäker sex?

Antagandet om positivt särskiljande blir även svårt att verifiera eftersom begreppen hälsa och kultur i sig själva är svåra att enhetligt definiera. Som tidigare nämnts är den mesta forskning fokuserad på högriskungdomar. Under senare tid har invandrarungdomarnas riskbeteende lyfts fram också i Sverige, även i massmedia – speciellt under våren, sommaren och hösten 1999 – alltså på den negativa sidan av begreppen hälsa och kultur. Många forskare hävdar att det finns ett flertal identifierade "riskfaktorer", som till exempel tidig drogdebut, många och allvarliga brott och en belastad familjesituation, som kan men inte behöver leda till kriminalitet med mera. Det talas nu till och med om hur man kan identifiera dessa "riskfaktorer" som tidiga "indikatorer" hos barn (Curran 1999). Problemet är att det inte finns motsvarande mängd forskning om "skyddande faktorer" mot en negativ personlighetsutveckling (som t.ex. Werner & Smith 1992, Rutter 1990 LaMar 1992) samt identifierade "skyddsfaktorer". Jag var nyfiken på vilka "skyddsfaktorer" som kan ha bidragit

och bidrar till att de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna inte är lika representerade som andra grupper med utländsk bakgrund med avseende på skolgång, kriminalitet, droger och osäker sex.

Finns det begrepp eller koncept som vi kan använda när vi talar om ”skyddsfaktorer” i förhållande till förebyggande och hälsofrämjande insatser? Är till exempel begreppet ”ha kul hemma” ett sådant och vad står det för? Hur viktig är humorn (Linge 1993)? Aaron Antonovsky (1991) har infört begreppet KASAM, känsla av sammanhang, byggt på komponenterna begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, som ett begrepp för hälsa. Antonovsky menar att ett högt mått av dessa tre faktorer verkar skyddande trots den belastning den enskilda människan kan uppleva. Är hans begrepp användbart vid beskrivning av dessa skyddsfaktorer?

Kanske är det så att både vissa ”riskfaktorer” och ”skyddsfaktorer” är kulturspecifika och inte applicerbara utanför den egna kulturen? Å andra sidan bör det finnas positiva faktorer hos en invandrargrupp som kan förmedlas både till andra invandrargrupper och till oss svenskar, liksom vi svenskar anser oss ha något att förmedla till våra invandrare. Problemet är att kunna mejsla ut vad som är kulturspecifikt och vad som är kulturgenerellt, så att de kulturgenerella begreppen blir tillgängliga för andra kulturbärare. Detta förde mig fram till frågan om vilka av dessa skyddsfaktorer som är kulturspecifika och vilka som är applicerbara på andra grupper av ungdomar.

Pilotstudien kan vara ett steg i denna riktning. Det överlämnas åt läsaren att bedöma om jag lyckats i denna ansats. Innan vi går vidare är det på sin plats att försöka definiera några av de begrepp som används i rapporten.

Definition av begrepp

Några begrepp som återkommer i texten behöver definieras närmare, så att vi är överens om hur de används.

• Kines/vietnames

Med kines menas en person som har sina rötter från Kina och/eller har kinesiska föräldrar oavsett födelseland. Vietnames är på liknade sätt en person som härstammar från Vietnam och/eller har vietnamesiska föräldrar oavsett födelseland. Litteraturen gör även skillnad på ”restaurangkineser”, som kom före 1980 och etablerade sig framför allt inom restaurangverksamheten, samt ”båtflyktingar” som kom runt 1980.

• Invandrare

Begreppet invandrare är, som nämnts tidigare, inte entydigt. Enligt Statens invandrarverk (1998) finns det ingen generell definition av begreppet "invandrare" utan det måste varje gång definieras. Jag vill hellre här använda begreppet "utländsk bakgrund" för att täcka in såväl utländska medborgare, svenska medborgare födda i utlandet, som barn under 18 år födda i Sverige och svenska medborgare med minst en förälder född i utlandet (del av 2:a generationen). I detta sammanhang finns även begreppet "födelseland" vilket är det land där en person enligt folkbokföringen är född (oftast enligt den landsindelning som gällde då personen föddes). Vidare "utländsk medborgare", vilket är en person som är folkbokförd i Sverige men som inte har svenskt medborgarskap, och "utrikes född" vilket är en person som är folkbokförd i Sverige men som är född i något annat land.

- *Skolk, droger, kriminalitet*

Med ordet "skolk" menas att utebli från den obligatoriska skolundervisningen utan giltig anledning (Norstedts Plusordbok 1997). Med droger menas de preparat som finns i Läkemedelsverkets förteckning över narkotika (LVFS 1997:12 med kompletteringar), vars bruk är kriminaliserat, till skillnad från alkohol och tobak. Med kriminalitet menas här handlingar som bryter mot lagen, inkluderande faktiska brott, anmälda brott och brott med känd gärningsman (Ahlberg 1996).

- *Hälsa*

Begreppet "hälsa" är svårt att hitta någon kort och bra definition på. Tidigare forskning har fokuserat på begreppet "sjukdom", vilket kallas ett patogent perspektiv. Antonovsky införde istället begreppet salutogent perspektiv, som innebär att tonvikten läggs på de faktorer som främjar hälsa. Istället för att fråga efter orsaken "Varför är du sjuk?" försöker man se till människans totala situation: "Vad gör det möjligt att du mår bra?". Hälsa ligger någonstans mellan de imaginära polerna totalt frisk och total sjukdom, alltså död (Antonovsky 1993). Hälsa blir något som vi får skatta utifrån ett antal kriterier som till exempel "love well, work well, play well and expect well" (Hansson & Cederblad 1995a:5). Michael Rutter (1990) hävdar att återhämtande (resilient) och skyddande (protective) faktorer förs in vid viktiga vändpunkter (*key turning points*), istället för som ständiga erfarenheter i en människas liv. Slutrapporten från Folkhälsoprogrammet menar att hälsa utvecklas genom att stödjande och hälsofrämjande miljöer skapas (Landstingsförbundet 1998). Genom att dra ett extrakt av ovanstående resonemang kan sägas att med hälsa menas ett tillstånd av fysisk, psykisk och socialt välbefinnande i en bra miljö, samt möjligheter att påverka sin egen situation, utifrån resurserna i den sociala kontexten.

- *Kultur*

Karl-Olov Arnstberg (1989) delar upp kulturbegreppet i fyra områden, nämligen levande traditioner, gamla seder och bruk, det förnämsta vi frambringar inom musik, litteratur etc. samt det mentala kapitalet, det vill säga värden, regler, språk med mera, som nyckelsymboler för vår verklighet och vårt all dagliga handlande. Jag kommer att använda kultur i betydelsen av ett mentalt kapital och delar även Arnstbergs tankar om vad som är kulturspecifikt, då han i sin beskrivning av svensk kultur, hävdar att "det är ett etnocentriskt misstag att avgränsa kulturen till det *enbart* svenska. Svenskt är det som förekommer och är vanligast i Sverige, *oberoende* av om det förekommer någon annanstans" (ibid. s. 35, original kursivering). På samma sätt kommer dessa idéer om vad som är kulturspecifikt att användas om de kinesiska/vietnamesiska kulturerna.

Teoretiska referensramar

- **Känsla av sammanhang (KASAM)**

Syftet med undersökningen är att pröva Aaron Antonovskys salutogena begrepp KASAM på respondenternas svar om vilka faktorer de anser vara skyddande för dem så att de inte begår brott, tar droger, skolkar eller på annat sätt är socialt misskötsamma. KASAM står på svenska för "känsla av sammanhang" och på engelska för "Sense of coherence" (SOC). I sin text *Hälsans Mysterium* (1997) utgår Antonovsky ifrån att vår tillvaro är full av diverse avvikelser och svårigheter. Genom att individen upplever en känsla av sammanhang i sin tillvaro lär sig individen att hantera dessa svårigheter. Denna känsla av sammanhang består enligt Antonovsky av tre olika komponenter: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Dessa tre begrepp använder Antonovsky som byggstenar när han sedan definierar KASAM på följande sätt:

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investeringar och engagemang. (ibid. s. 41)

Hälsa bör ses som ett kontinuerligt flöde mellan ytterligheterna sjuk/död och frisk. Salutogena resurser hjälper människor att komma närmare änden för helt frisk. Antonovsky menar att en hög känsla av sammanhang inte är det samma som god hälsa, men enligt honom kan människor med hög känsla av sammanhang lättare ta till sig information om problemen med ohälsosamma vanor och hur de ska kunna hantera detta. Människor däremot med låg känsla av sammanhang förnekar lättare problem eftersom de är mindre benägna att se verkligheten som den är och förändra sig efter den.

När vi studerar invandrare kommer vi genast in på förhållandet mellan majoritet och minoritet. Antonovsky menar mycket förenklat att man kan:

urskilja tre kulturella huvudvägar som ungdomen kan gå: (1) det komplexa och öppna samhället som erbjuder en mängd olika legitima, realistiska val; (2) den homogena och förhållandevis isolerade kulturen eller subkulturen, och (3) den förödande och förvirrande socio-kulturella miljö där det är möjligt att få något grepp om tillvaron. (Antonovsky 1991:130)

• *Invandrar- och minoritetsforskning*

Som jag nämnt ovan har jag valt bort ett antal teorier från invandrar- och minoritetsforskningens domäner då det inte är syftet med min undersökning. Ändock kan jag inte underlåta att nämna vissa moment.

När Antonovsky nämner tre kulturella huvudvägar redovisar Virta och Westin en annan forskares syn, J. W. Berrys, som ligger närmare min egen.

Berry has identified four acculturation strategies for relating to the two cultures: *assimilation* (rejecting ethnic minority culture in favour of the majority culture), *integration* (combining both cultures), *separation* (relying on ethnic minority culture only and rejecting majority culture), and *marginalization* (rejecting both cultures). (1999:4, original kursivering)

Haluk Soydan har i sin litteraturöversikt tre perspektiv på relationer mellan majoritetssamhället och etniska grupper. Den första modellen kallar han *Modellen om kategorisk mångfald*, vilken bygger på uppfattningen att personer från samma etniska grupp har bestämda karakteristiska, så kallade etniska markörer. Klasstillhörighet och könstillhörighet anses inte väsentliga och samhällets åtgärder handlar om att skapa ”jämlika möjligheter”, d.v.s. något vulgärt uttryckt att anpassa invandraren till majoritetssamhället. Den andra modellen kallar Soydan för *Modellen om gränsbevarande mångfald*. Med det menar han att de etniska grupperna fokuserar på olika etniska markörer istället för på innehållet i sin kultur för att bevara sina ”gränser”, i de kulturella blandområden som utvecklas när de olika etniska grupperna möter varandra. Den sista modellen kallas för *Modellen om universell mångfald*, mer känd som ”managing diversity”. Modellen som dock är mindre känd i Sverige beskriver han som följer:

Modellen om universell mångfald utgår ifrån att mångfald i mänskliga samhällen och inom sociala institutioner härrör från skillnader i genus, etnicitet, religion, ålder, fysisk eller mental förmåga, civilstånd, sexuell läggning, social bakgrund, position inom en given organisation och många andra faktorer som gör att människor har olika perspektiv på samma uppsättning fakta eller

spörsmål. Enligt modellen om universell mångfald blir *den etniska dimensionen en av flera faktorer* som genererar mångfald i samhället (Saydon 1999:31, 32, original kursivering)

Universell mångfald utgår från ett perspektiv på att människor producerar och konsumerar i arbetslivet, vilket tilltalar mig. Ofta ses ungdomar istället som ett samhällsproblem som ska förklaras (Ohlsson & Swärd 1994). I andra fall förklaras invandrare ifrån marginaliseringsprocessen, till exempel Everett V. Stonequists, "The Marginal Man", som menar att "The duality of cultures produces a duality of personality – a divided self" (Stonequist citerad i Trondman 1999:306). Ytterligare ett sätt att förklara kan vara att använda ett kultursociologiskt perspektiv (Johansson & Miegel 1996). Detta perspektiv har för denna undersökning känts för "uppbundna" och verkar inte underlätta fokuseringen på om KASAM kan användas för att förklara den lägre förekomsten av kriminalitet, droganvändning, skolk och osäker sex. En teori däremot som hjälpt mig är verksamhetsteorin, speciellt några delar av den.

• *Verksamhetsteorin*

Jag har valt att introducera en relativt oanvänd, men inte ny teori, nämligen verksamhetsteorin eller som den också kallas den kulturhistoriska skolan. Att se människans utveckling som en verksamhet och som något centralt för hennes identitet är något som även modellen om universell mångfald berör. Verksamhetsteorin uppfattar, liksom Hegel, världen som varande i ständig rörelse, förändring och utveckling genom en dialektisk process. Den avvisar att människans handlingar är ett resultat av medfödda drifter eller behov. För att förstå människan får vi istället betrakta henne utifrån tre skilda nivåer som står i ständig förbindelse med varandra. För det första är människan länkad till naturen, där människan uppfattas som en organism. I den andra nivån är människan ett handlande och tänkande subjekt när hon deltar i den verksamhet som förändrar och förklarar världen. För det tredje finns det ett inre förhållande mellan den personlighet som enbart utmärker människan och samhället (Hammerlin & Larsen 1999).

Personligheten är en produkt av den kulturella, sociala och historiska kontexten samtidigt som den producerar den. "Personligheden skal forstås som helheden i det menneskelige individs unikke aktivitets-, handlings- og virksomhedsforhold til sin naturlige og sociale omverden" (Enerstvedt 1982:75). Det är i växelverkan mellan den enskilda personen (subjektet), gruppen och samhället som människan utvecklas både förståndsmässigt och känslomässigt och ska förstås. "Menneskets emotioner opstår, formes og udtrykkes i virksomheden" (citat från Enerstvedt i Hammerlin & Larsen 1999:224).

• *Internalisering*

Det är genom individens eller kollektivets verksamhet som världen och människan formas. De verktyg som människan använder är av både fysisk-teknisk art likväl som av psykisk-mental art, nämligen språk och symboler. Språket är det medel genom vilket vi människor socialiseras, hävdar Vygotskij. "The history of the process of *the internalization of social speech* is also the history of the socialization of children's practical intellect" (Vygotsky 1978:27). Vår kulturella utveckling uppenbaras tvåfaldigt "first, on the social level, and later, on the individual level; first, *between people (interpsychological)*, and then *inside the child (intrapsychological)*" (ibid. s. 57). Vygotskij menar att vid ett tidigt utvecklingsstadium åtföljs talet av handling, för att i ett senare mer mognare stadium föregå handlingar.

Människans tal föregår alltså människans handlande. Det vill säga ju större repertoar av inre tal människan internaliserat ju fler handlingsalternativ har hon. "Now speech guides, determines, and dominates the course of action; the planning function of speech comes into

being in addition to the already existing function of language to reflect the external world” (ibid. s. 28). Samtidigt knyts ett emotionellt samband till verkligheten under inläringen och på så sätt ”framstår nämligen två faktorer – den intellektuella och den emotionella – som lika oundgängliga för skapelseakten” (Vygotskij 1998:26). Språket underlättar inte bara för oss att kontrollera vår omgivning utan det kontrollerar även våra egna handlingar.

Upprepning av budskapet, ”talet”, är en av förutsättningarna för att det ska internaliseras till ett styrande tal. Den kunskap som då lagras genom processen kallar Vygotskij genuina begrepp vilka inte är bundna till konkreta situationer utan generella. Dessa begrepp är sedan styrande för den enskilda människans handlande.

• *Fantasi*

Fantasin är en central verksamhet för människan när hon ska gestalta och tolka erfarenheter och känslor. Vygotskij (1995) menar att vi kan särskilja två grundläggande typer av handlingar, nämligen de återskapande och de nyskapande. De nyskapande eller kreativa handlingarna är de som förändrar människans nutid och skapar hennes framtid. Han menar vidare att det är fantasin som ger möjlighet till detta. Inte barnets fantasi utan den mogna, komplexa fantasi vars material är byggt på ”rikedomen och mångfalden i människans tidigare erfarenheter” (ibid. s. 19).

Fantasin fyller en viktig funktion för människans handlande och utveckling genom att den blir det medel som vidgar människans erfarenheter genom att hon kan föreställa sig saker hon inte sett eller hört. Människan är ”inte begränsad av sina egna erfarenheters trånga sfär och snäva gränser, utan kan gå långt utöver dem och med fantasins hjälp tillägna sig en annan historisk eller social erfarenhet” (ibid. s. 22). Vidare finns det ett emotionellt samband mellan verkligheten och fantasins aktiviteter. Föreställningar som resulterar i liknande känslor kommer associeras med varandra och på så sätt ställs bilder ”samman med varandra inte för att de tidigare förekommit tillsammans, och inte för att vi uppfattar ett likhetsförhållande mellan dem, utan för att de har en gemensam affektiv ton” (ibid. s. 23).

Skapandet sker, menar Vygotskij, som resultat av en födelseakt av fantasin genom en process i fem steg. Först genom dissociationer när människan styckar upp komplicerade helheter i en mängd varseblivna intryck. Nästa steg är den förändringsprocess varvid de enskilda elementen förstoras eller förminskas. Tredje steget är associationer som förenar de tidigare raserade och förändrade elementen till nya samband. Det fjärde momentet är att kombinera dessa enskilda bilder, föra in dem i nya system och skapa nya sammansatta bilder. Sist kristalliseras denna inre aktivitet i yttre bilder och gestaltas i handlingar. ”Efter att slutligen ha tagit gestalt återvänder de till verkligheten, men denna gång som en ny och aktiv kraft, som förändrar denna verklighet. Så sluts den kreativa aktivitetens cirkel” (ibid s. 26).

Egen teoretisk bakgrund

Min teoretiska bakgrund ligger inom två europeiska strömningar. Dels inom humanismen som sätter den enskilda människan i centrum och dels inom existentialismen som betonar val och handlingar. Vidare att människan är en handlingsorienterad individ och en socialt ansvarig varelse, som inte är underställd några oföränderliga socialpsykologiska naturlagar, som tvingar människan till att handla på ett bestämt sätt. I linje med detta ser jag mina intervjupersoner som ansvariga aktörer.

I utforskandet av detta område har jag haft en öppen och nyfiken attityd, med distans till min egen förförståelse. Jag vill tentativt och explorativt förstå vilka kulturella värden, regler, språk och så vidare som styr de kinesiska/vietnamesiska ungdomarnas liv, vad Karl-Olov Arnstberg (1989) kallar "mentalt kapital". Vidare ansluter jag mig till de forskare som i likhet med Carol Weiss menar att resultaten av forskningen ska fylla en upplysande funktion och få människor att tänka i nya banor (Nilsson & Sunesson 1988) eller som Ungdomsstyrelsen menar att kunskapen ska kunna utnyttjas "i uppbyggnaden av en helhetsorienterad ungdomspolitik" (Ungdomsstyrelsen 1999:28).

Syfte och frågeställningar

Syftet med pilotstudien är ett försök att belysa eventuella "skyddsfaktorer" som bidrar till en gynnsam personlighetsutveckling och integration i samhället och förhindrar ett ogynnsamt "riskbeteende", som tidigare nämnts, hos gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar i Malmö utifrån dess kultur och normer. Undersökningsgruppen avsåg från början ungdomar mellan 16 och 20 år, eftersom denna åldersgrupp är den som är överrepresenterad i olika undersökningar om sociala problem. Under arbetets gång utökades intervjugruppen i ålder till att omfatta ungdomar under 25 år, även om fokus fortfarande var kvar på åldern 16 till 20 år. Undersökningen var tänkt som en kort rapport men efterhand lät jag rapporten bli längre för att ungdomarnas röster skulle bli hörda, med tanke på alla intervjuer samt att något likande material inte heller har kommit till min kännedom. Jag har dock känt mig fri att istället för att alltid redovisa alla respondenternas svar, enbart ta med de svar som bäst belyser frågorna.

För att uppnå syftet bör först antagandet om lägre riskbeteende undersökas för att se om denna ungdomsgrupp skiljer sig gentemot andra grupper med utländsk bakgrund och gentemot svenska ungdomar när det gäller riskbeteende. Därefter bör vi försöka finna några begrepp/koncept som kan verka som "skyddsfaktorer", pröva dem mot KASAM-begreppet och se efter om de inte är kulturspecifika. Dessa begrepp/koncept bör kunna bidra till underlag för fortsatta undersökningar.

Mina frågeställningar är:

- Hur ser gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar mellan 16 och 20 år ut och i vilken kontext lever de?
- Hur förhåller sig urvalsgruppen i förhållande till andra grupper med utländsk bakgrund när det gäller skolgång, kriminalitet, droger och säkrare sex?
- Om urvalsgruppen är lägre representerad än andra grupper med utländsk bakgrund med avseende på skolgång, kriminalitet, droger och säkrare sex, vilka "skyddsfaktorer" kan i så fall ha bidragit och bidrar till detta?
- Är begreppet KASAM användbart vid beskrivning av dessa skyddsfaktorer?
- Vilka av skyddsfaktorerna är kulturspecifika och vilka är applicerbara på andra grupper av ungdomar?

Metod och urval

Pilotstudien utfördes som en explorativ och kvalitativ fallstudie (Merriam 1994), med intervjuer, observationer och dokumentinsamlande, baserat på ett Grounded Theory - perspektiv som innebär ett dialektiskt förhållande mellan insamlandet av data och analysen (Starrin 1996). För ändamålet skulle tio kinesiska/vietnamesiska ungdomar slumpmässigt väljas ut för intervjuer, nödvändiga observationer gjordes och dokument från olika myndigheter, socialtjänst, polis, folkbokföring, skolor, föreningar med mera samlades in.

För att inte hamna fel började jag med att arbeta från periferin och inåt (Robson 1997) och intervjuade inledningsvis två kinesiska ungdomar mellan 20 och 25 år. Efter några intervjuer i ålderskategorin 16 till 20 valde jag att inkludera även några mellan 20 till 25 år i de enskilda personliga intervjuerna. Detta för att få med några ungdomar som precis lämnat tonåren och som har möjlighet att reflektera över sin tonårstid och särskilja olika kulturkomponenter.

Efter att ha fått tag i mina ”dörröppnare” som beskrivs nedan under rubriken *Kontakt med gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar* började ett slags beställningsarbete. Jag hade bestämt mig för att få tag på lika många flickor som pojkar och lika många vietnameser som kineser. Vidare skulle de gå i olika skolor (någon skulle inte gå i skolan), vara i olika åldrar, ha varit i Sverige olika länge och de skulle komma från olika typer av familjer. Efter varje intervju bad jag mina dörröppnare om en ny profil, vilket de oftast förmedlade. Det betyder att jag aldrig har valt respondenten själv utan hon/han har blivit vald åt mig utifrån min beställning. Jag kan därför inte med bestämdhet säga om urvalet är något så närt representativt eller om jag enbart blivit förmedlad ”det bästa”. Min intuition säger mig dock att jag erhållit ett brett spektrum av respondenter.

Hur ser gruppen av respondenter ut? Den äldste är 23 år gammal och de tre yngsta är 17 år. De övriga ungdomarna är två på vardera 22, 20 och 18 år. Ungdomarna fördelar sig på sex pojkar och fyra flickor, varav sex räknar sig som kineser och fyra som vietnameser. Samtliga har haft sina föräldrar boende i Vietnam. Sju av respondenterna är födda i Vietnam, två i Sverige och en i ett annat land. Några kom till Sverige när de var barn, en del som nyfödda och några kom när de var tonåringar. Alla utom en av respondenterna har syskon och två av dem är kusiner med varandra. Två av ungdomarna räknar sig till ”restaurangkineserna”, en nyligen hitkommen, och resterande till båtflyktingarna. Två av ungdomarna arbetar medan de återstående åtta går på fem olika skolor i Malmö/Lund.

Föräldrarnas bakgrund i födelselandet är varierande. Fäderna har varit leksaksfabrikanter, byggnadsarbetare, bagare, grovarbetare, butiksägare, jordbrukare, bankanställda, drivit företag inom detaljhandeln och en har tillhört en välbärgad familj. Fädernas yrken i födelselandet täcker in de fem yrkeshuvudgrupperna (s.k. SEI-kod) som Folk- och bostadsräkningen använder sig av (Ahlberg 1996). Hälften av mödrarna har varit hemma medan de andra har delat arbete med sina män. En av respondenterna är föräldralös och har vuxit upp i fosterhem i Sverige och har ingen kunskap om sina föräldrars bakgrund. Förutom Vietnam har några föräldrar tidvis bott i Kambodja, Singapore och Kina. De vietnamesiska föräldrarna talar vietnamesiska och de kinesiska framför allt kantonesiska, även om några också talar vietnamesiska.

En berättigad fråga är huruvida det går att blanda kinesiska och vietnamesiska ungdomar i undersökningen. Skillnader kan vara att det rör sig om två olika folkslag och två olika kulturer. Vietnameserna har bott i sitt eget land innan de kom till Sverige, medan kineserna redan bodde i exil i Vietnam. Likheter kan vara att de flesta har bott i Vietnam en längre tid, en hel del av dem kan varandras språk eller göra sig förstådda. Många kom till Sverige tillsammans och här i Sverige umgås ungdomarna i ”asiatiska” kompisgrupper. Jag valde att i denna pilotrapport sammanföra båda grupperna, då både vietnamesiska och kinesiska ungdomar uppvisat de positiva beteenden jag velat undersöka. I rapporten kommer en del skillnader fram, men jag tror läsaren slås mer av likheterna mellan de två grupperna än av skillnaderna.

Hur trovärdiga är respondenterna? Med tanke på hur liten gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar är, hur sluten den är, hur mycket familjeäran betyder och tystnadens betydelse kan man misstänka att respondenterna friserar sina svar för att bli ”politiskt korrekta”. Å andra sidan är det just de nämnda faktorerna som gör att jag istället upplever att respondenterna är till smärtsamhet ärliga. För när respondenten väl valt att delta och förstår att undersökningen är anonym och att detta faktum blivit bekräftat av en vän, samt att jag blivit ”betrodd”, måste hon/han vara ärlig. Slutligheten, familjeäran, tystnaden med mera är till för att hindra sanningen att komma ut och för att skydda den ärlighet respondenterna blir uppfostrade till att visa. Trots detta finns det frågor som: Om jag varit asiat själv, talat kantonesiska eller vietnamesiska, varit kvinna eller yngre - vad hade då resultatet blivit?

Slutligen ska rapporten med beaktande av begränsningar på grund av brist på tid och medel ses som en förstudie, sondering av en viss terräng, inför kommande studier.

Hur jag gick till väga

I linje med mitt tidigare nämnda perspektiv och att pilotundersökningen ska fylla en upplysande funktion vill jag något detaljerat beskriva hur jag gick till väga och mina reflektioner under tiden, något som även Eleanor Lyons (1995) kände sig tvungen att göra när hon intervjuade unga vietnameser i Melbourne, Australien.

• Kartläggning av gruppen och tidigare forskning

För kartläggning av gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar i Malmö tog jag kontakt med olika intressenter för att på så sätt nå fram till en något överlappande bild. Den lokala forskningen finns samlad i Malmöarkivet på biblioteket i Malmö. Där finns endast en aktuell rapport rörande invandrarungdomar, nämligen *Malmö – invandrarstad* (Carlson 1994). Problemet är att vid redovisning av utländska medborgare från Asien inkluderas fyra kategorier i denna grupp, nämligen personer från Irak, Iran, Turkiet och övriga. Kineser/vietnameser var ibland de övriga. Från biblioteket på Statens invandrarverk fick jag 83 träffar på böcker och rapporter och sju träffar på tidskriftsartiklar när det gäller ”(sino-) vietnameser + sverige”. De flesta var inte längre relevanta utan handlade om själva flyktmottagandet i början på 1980-talet. Jan Ahlbergs (1996) rapport om *Invandrades och invandrades barns brottslighet* gav en bra bild om brottslighet och ungdomar med utländsk bakgrund. I skrivandets slutminut fann jag en givande litteraturöversikt över socialt arbete med etniska minoriteter från Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS) (Soydan et al. 1999).

Vidare intervjuades personer vid polisen, skolorna och socialtjänsten samt några äldre kineser och vietnameser. En del aktuellt statistiskt material erhöll jag ifrån Malmö Stads planeringskontor. Under några månader deltog jag även i en newsgroup på Internet - soc.culture.asian.american, samt upprätthöll kontakter via e-mail med The Federation of Chinese Associations Inc., som är en paraplyorganisation för 20 kinesiska organisationer i Victoria, Australien. Denna ansats har inte på något sätt varit fullödig. Det finns säkert material på andra språk och en fördjupning i universitetsbiblioteken kan säkert frambringa ett och annat, men min tidsram har inte medgett detta. Litteratur som inhämtas men ej refererats till, nämns under rubriken *övrig källor* för den intresserade läsaren.

- *Kontakt med gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar*

Hur får man kontakt med någon kinesisk/vietnamesisk ungdom som dörröppnare och hur gör man sig bekant med kulturen, samt hur man får ungdomarna att bli respondenter? Detta är svåra frågor att ge svar på. Innan undersökningen började hade jag en kontakt med en pojke som arbetade i en jourbutik. Då han under hösten 1998 flyttade ifrån området fanns det ingen naturlig ingång till gruppen längre. Jag hämtade in skolkataloger från de olika gymnasieskolorna och skickade ut brev till dem som hade kinesiskt/vietnamesiskt efternamn (bilaga 1.). För säkerhets skull skickade jag ut 20 introduktionsbrev, hälften till pojkar och hälften till flickor. Ingen nappade. Sedan försökte jag ringa hem till ungdomarna. Jag ringde upp tre familjer och i samtliga fall var det modern som svarade. Jag möttes av stor misstänksamhet, med frågor som om jag var från polisen eller skolan eller om den unge hade gjort något fel. Jag lämnade mitt telefonnummer för att den unge skulle kunna ringa upp, vilket aldrig hände. När jag nu funnit ungdomarna förstår jag, att det enda sättet att nå dem är via deras egna mobiltelefoner. Nästa steg blev att jag försökte få kontakt via några lärare och hemspråklärare på gymnasieskolorna för att de skulle hjälpa mig. Det resulterade till slut till en kontakt med en ungdom. Denna svårighet att få kontakt med vietnamesiska ungdomar redovisar även Virta och Westin (1999) där de i sin skolenkät endast fick svar från 57% av denna grupp, även efter två påminnelsebrev, jämfört med 75% av de andra gymnasieeleverna.

I början på 1999, fyra månader efter starten av undersökningen, fick jag kontakt med en ungdom som kände kriminalinspektören jag träffat nästan två månader tidigare. Han blev min nya "dörröppnare". Jag hade dessutom under två månader försökt upparbeta nya kontakter i en jourbutik och i en restaurang. Det ledde till kontakt med en ungdom, vilket ledde till kontakt med ytterligare någon. En ung grabb som jag fick kontakt med och överenskommit tid med, ringde samma dag återbud. Han hade blivit tvungen att berätta för sina föräldrar att han skulle bli intervjuad. Föräldrarna hade då förbjudit honom att göra detta. Grabben var ledsen för han ville själv ställa upp. Jag konstaterade att gruppen är mer slutet än jag tidigare föreställt mig och att det tog mycket längre tid att etablera kontakt än jag i min vildaste fantasi förväntat mig. Att vara "betrodd" och inte ge upp – tålmod – är två oerhört viktiga nycklar, en lärdom att komma ihåg till nästa undersökning.

- *Intervju*

Jag använde som nämnts metoden att gå steg för steg. Jag utgick från en intervju och analyserade sedan denna för att se möjliga uppslag till nästa intervju, vilket visade sig vara fruktbart när jag besökte ett för mig utforskat område. Ungdomarna intervjuades med bandspelare och jag använde en så kallad konferensmikrofon vilket medförde att intervjun genomfördes under samtalsliknande former. För att till fullo få fram personens egna upplevelser använde jag mig av ostrukturerade intervjuer. Jag försökte hålla dem utifrån vissa gemensamma temata som ursprung, uppväxt, hur lever du nu, riskfaktorer (droganvändning, kriminalitet, skolk och osäker sex) och skyddsfaktorer (sociala och kulturella faktorer i den etniska gruppen). Intervjuerna hölls i SCC-Social Change Centers kontorslokal centralt i Malmö. Pilotstudien har ingen ansats att uppnå "mättnad", utan avsikten är att de tio intervjuerna ska täcka in så många olika områden.

- *En eller två*

Nästan vid varje tillfälle kom den unge i sällskap med en kamrat. Första gången de kom tillsammans bad jag kamraten lämna platsen, vilket gjorde den kvarvarande personen osäker. Andra gången funderade jag på om detta mitt kanske svenska förhållningssätt gjorde att jag missade viktig information, och lät intervju båda, vilket var möjligt eftersom båda hade vietnamesisk bakgrund. Jag upplevde att de hade svårt att öppna sig mer intimt och på så sätt

"förlora ansiktet" inför sin kamrat. Tredje gången lät jag en kollega "underhålla" kamraten i ett avgränsat rum medan jag utförde intervjun, vilken blev en av de bättre. Vid planering av intervjuerna blev det viktigt att fundera över vart kamraten skulle ta vägen.

• *Intervjusituationen*

Under intervjuerna försökte jag undvika frågor där "ja" i svaret kunde vara ett uttryck för bekräftelse. Detta med bakgrund av att "ja" för en vietnames istället kan betyda att hon/han samtycker till frågan eller inte förstår frågan men inte vill förnärma den andra personen. Genom att sitta på varsin sida av bordshörnan kunde jag också undvika att respondenterna var tvungade att ha direkt ögonkontakt med mig. När det gäller kroppsspråk var jag noga med att inte tolka leenden som glädje eller bekräftelse utan även som ogillande, frustration, försök att dölja osanning med mera. Dessutom var jag vaksam med att tolka respondenternas korsande av armar som att de då var väldigt aktivt lyssnande, till skillnad från det västerländska sättet som istället signalerar att vara uttråkad och att inte lyssna. Detta är kunskaper som även Lyons (1995) använde sig av i sina intervjuer.

• *Min egen roll*

Jag är konsult och utbildare inom socialt arbete, med särskild inriktning på ungdomar och är intresserad av interkulturella frågor. Jag har under två perioder i livet levt som utlandssvensk. Två gånger har jag besökt Vietnam, en gång som turist när landet öppnat upp för turism, och en gång som officiell FN-tjänsteman. Min professionella och praktiska erfarenhetsbakgrund i socialt arbete har varit en styrka i forskningsuppgiften. Denna erfarenhet har hjälpt mig att under intervjuerna komma ungdomarna närmare in på livet, utan att moralisera över deras livsföring. Att jag personligen är kreativ och visuell har underlättat under genomförandet.

• *Livsfrågeformulär*

Efter intervjun fick intervjupersonen fylla i det livsfrågeformulär (bilaga 2.) som finns som tillägg i Antonovskys (1991) text *Hälsans mysterium*. Jag räknade ihop poängen och jämförde med Antonovskys "facit". Ett försök till analys av svaren redovisas längre fram under egen rubrik.

• *Kameran*

Intervjun avslutades med att överlämna en engångskamera (Agfa HDC plus, inklusive blytt och framkallning). Syftet var att låta de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna fotografera de viktigaste sakerna i sina liv, vad som ger dem trygghet och har en skyddande påverkan. Detta för att få se något av deras vardagsverklighet. De skulle låna mig sina "ögon" med hjälp av kameran. Bilderna blev ett verktyg för att bekräfta vad som framkommit under intervjun och gav ibland ledtrådar vid analysen. Ett av fallstudiens arbetssätt är att söka många källor som stöd för ens forskning (Robson 1995).

Den första kameran gick bra att lämna ut efter att ha förklarat "övertydligt". De tre följande ungdomarna gick inte med på det, vilket kläddes i artiga fraser som "jag glömmer ofta saker eller jag har inte tid just nu så jag kan väl hämta den när jag har tid". Den fjärde gav mig däremot nyckeln. Hans motivering var att om han skulle fotografera det som var viktigt för honom blev det familjen, hans far och mor, men då skulle han genast dra in dem i något. Han skulle bli tvungen att förklara för sina föräldrar varför de skulle ha förtroende för mig, vilket åsamkade en massa problem för honom likväl som för hans föräldrar. I fortsättningen uttryckte jag mig på följande sätt - "Eftersom jag vet att dina föräldrar är det viktigaste för dig behöver du INTE fotografera dem, vilket skulle besvära dem och dig, utan fotografera det som är utanför din familj, men som är viktigt för dig". Samtliga tog kameran efter det.

Nästa svårighet blev att få tillbaka bilderna, vilket tog ytterligare två månader. Svaren som ständigt återkom var att ungdomarna ville ta bra bilder, det hade inte varit rätt tillfälle och de hade mycket att göra. Det fick mig till slut att förstå att jag inte hade beaktat överlämnandet av kameran som en gåva som kräver en gengåva och som sådant ett kulturfenomen. Marcel Mauss (1997) menar i sin text *Gåvan* att det finns vissa normer vid gåvoutbytet som är kulturrelaterade; som att ge en gåva, att ta emot den och att sedan återgälda gåvan. Där ”tvånget att ge värdiga gengåvor är imperativt. Ansiktet är förlorat för alltid om inte så sker, eller om inte motsvarande värde förstörs” (ibid. s. 60). Han hävdar också att denna föreställning om gåvoutbytet är kännetecknande för samhällen som inte nått det individualiserade västerländska samhället som ”helt nyligen har gjort människan till ett ekonomiskt djur” (ibid.s. 98). På så sätt kom den kinesiska/vietnamesiska kulturens syn på gåvan – kameran – att få andra aspekter, genom ihopkoppling av sak och person, än vad jag som svensk räknat med och därmed en prestationsångest av att ge tillbaka bra bilder. I det ljuset blev det förståeligt att två av respondenterna valde att ta bilderna med sin egen kamera.

Fotografierna gav mig en naturlig möjlighet till en uppföljande intervju med de ungdomar som använt den. Processen kring kameran gav viktig information till rapporten och bekräftade ytterligare i handling vissa kulturella koncept. Den uppföljande intervjun genomfördes utan bandspelare. Jag betraktar fotografierna som ett arbetsmaterial och har därför inte analyserat dem ingående. Ungdomarnas fotografier med kommentarer över vilka tankar de genererat redovisas i bilaga 3.

- *Vetenskaplig förankring*

För vetenskaplig handledning och förankring för mitt arbete har jag konsulterat referenspersonerna docenterna Mats Hilde och Hans Svärd samt fil doktor Lars B Ohlsson, alla på Socialhögskolan i Lund.

Respondenterna

Respondenterna representerar tio olika livsöden. Initialt hade jag tänkt presentera dem, för att ge varje respondent en kort bakgrundsbeskrivning. Ju längre arbetet framskred ju mer ohållbart blev detta, beroende på att gruppen kinesiska och vietnamesiska ungdomar i Malmö är en så liten grupp. Enbart genom att beskriva några detaljer kan den kinesiska/vietnamesiska gruppen i Malmö med lätthet räkna ut vem personen är. På så sätt kunde inte anonymitet garanteras. Valet kom därför att stå mellan antingen bra personbeskrivningar eller anonymitet som utlovats, vilket är ett lätt val. För att upprätthålla anonymiteten utelämnas beskrivningarna av respondenterna.

För att ge en något personlig karaktär har jag från boken *I Ching* valt namn som jag tycker kan associeras med respondenten. *I Ching* är en gammal kinesisk orakelbok innehållande 64 spådomsfigurer med namn, som ger ledning i hur vi ska handla i harmoni med de dolda andar som omger oss. Min förste respondent, en pojke, har jag kallat för Sheng, vars nyckelord betyder uppåtstigandet. Nästa, även det en pojke, kallar jag för Ching, som står för brunnen. Heng (pojke), är uthållighet, Ken (pojke) symboliserar stabiliserande och K'un (pojke), beskriver stänga in. På samma sätt har de fem sista respondenterna fått namnen Hsi K'an (pojke), våghalsig, Hsiao Kuo (flicka), liten överträdelse, Li (flicka), strålgång, Wei Chi (flicka), vadar ännu inte, och till sist Chia Jen (flicka), familjen (Karcher 1998).

Vid intervjutillfällena var samtliga respondenter väldigt vänliga och trevliga. De hade snygga märkeskläder, som svenska ungdomar vanligtvis går i, utan att vara extrema. Alla kom i tid och hade egen mobiltelefon som de glömde stänga av. Bilderna de tog för att ”låna sina ögon till mig” och som var föremål för uppföljningen, återfinns längst bak i rapporten, i bilaga 3.

Rapportens disposition

I kapitel 1 beskrivs några demografiska faktorer om den kinesiska/vietnamesiska gruppen i Malmö, speciellt avseende ungdomar mellan 16 till 20 år, för att få en kort översikt av respondenternas sociala kontext. Jag försöker verifiera mitt grundantagande om ett positivt särskiljande genom att först få några perspektiv från myndigheter som skola, polis och socialtjänst. I kapitel 3 låter jag respondenterna själva ge sitt perspektiv på skolgång, kriminalitet, droger, säkrare sex, flickvän/pojkvän och homosexualitet. På så sätt har jag fått två olika perspektiv på det positiva särskiljandet och kan gå vidare för att se vilka skyddsfaktorer som möjliggör detta.

I kapitel 4 lyfter jag sedan fram respondenternas syn runt begreppen familj, kultur, svenskhet, kines/vietnames, språk, uppfostran och regler för att höra hur de menar att dessa skyddsfaktorer bidragit eller bidrar till att en positiv särskiljning går att finna. När jag kommit så långt prövas i kapitel 5 om begreppet KASAM är användbart för att beskriva dessa skyddande processer. Därefter görs ett försök till att urskilja vilka av dessa faktorer som är kulturspecifika och vilka som är kulturgenerella i kapitel 6. Slutligen i kapitel 7 skissar jag på några frågeställningar som kan dras ifrån materialet för att användas i ett socialt och hälsofrämjande arbete med ungdomar. Låt oss därför ge oss i kast med hur den sociala kontexten ser ut innan vi låter myndigheterna ge sin syn.

Kapitel 2

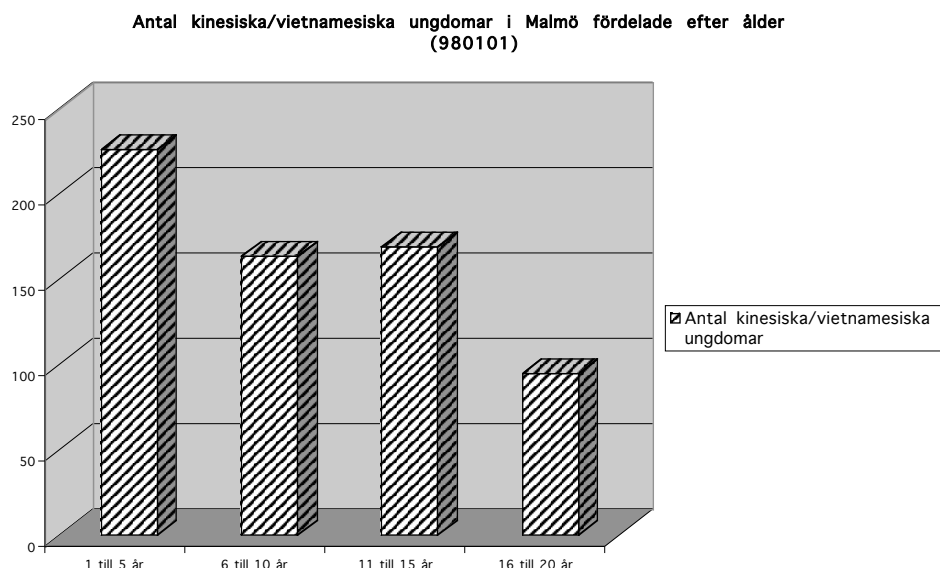
Myndigheternas perspektiv

Staden Malmö

Malmö är Sveriges tredje största stad och har cirka 250 000 innevånare. Staden har ett differentierat näringsliv och är en viktig industristad. Mer än var fjärde invånare, 28%, hade den 1 jan 1998 (Pålsson 1999) utländsk bakgrund och var åttonde invånare är utländsk medborgare. Antalet invånare ökar ständigt. Enligt Benny Carlson (1994) är Malmö den invandrartätaste staden i Sverige, dock även en segregerad stad där vissa områden helt domineras av invandrare, som till exempel Rosengårdsområdet.

I Malmö finns totalt 70 630 personer med utländsk bakgrund, vilka representerar 166 olika nationer (980101). De största grupperna kommer från Jugoslavien (11 227), Polen (6 898) och Danmark (4 700). Det finns 753 personer från Nordvietnam, 611 från Sydvietnam och 386 från Kina. Totalt blir det 1 750 personer och de hamnar tillsammans på 13 plats mellan grupperna från Tyskland (1 991) och Chile (1 624) (Malmö stad har lagt om sin statistik från och med 1 januari 1999. Källan är numera SCB (Statistiska Centralbyrån) och definitionerna annorlunda, vilket gör att jag inte kan uppdatera statistiken från den 1 januari 1998 och inte heller kan jämföra den med 1999).

Undersökningsgruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar mellan 16 och 20 år är en liten grupp. Det finns enbart 95 ungdomar: 15 från Kina, 53 från Nordvietnam och 26 från Sydvietnam. Ser vi på det åldersmässigt blir fördelningen 13 stycken som är 16 år, 17 som är 17 år, 12 som är 18 år, 20 som är 19 år och slutligen 33 som är 20 år. Intressant är att jämföra med gruppen 11 till 15 år som består av 169 ungdomar; gruppen 6 till 10 år som består av 164 ungdomar och gruppen 1 till 5 år som består av 226 ungdomar. Det verkar som en babyboom är på gång, vilket leder till frågan om undersökningsresultaten är giltiga även för större ungdomskullar och för kommande år (se tabell 1).

Tabell 1.

Det finns tio stadsdelar i Malmö. Nordvietnameserna bor företrädesvis i Södra innerstaden (267), Fosie (252), Rosengård (93) och Centrum (55). Sydvietnameserna har fördelat sig på Fosie (227), Södra innerstaden (143), Rosengård (101) och Centrum (59). Kineserna har spridit sig på Fosie (86), Södra innerstaden (63), Centrum (62) och Rosengård (52). De stadsdelar som har flest antal invandrare är Rosengård (15 247), Fosie (13 417), Södra Innerstaden (10 642) och Centrum (8 501).

Efter förfrågan hos Inger Leite, chef över Socialbyrån på Rosengård, visade det sig vara oerhört svårt att få fram statistik rörande socialbidrag och etnisk tillhörighet, så tidskrävande att det inte ryms inom tidsramen för rapporten. Problemet finns hos samtliga socialbyrådistrikt. Samma svårighet att få fram statistik över arbetslösa och etnisk tillhörighet gällde hos Arbetsförmedlingen. Malmö kommuns operativa arbetsmarknadspolitiska åtgärder är uppdelade på de olika stadsdelarna genom de så kallade GEFAS kontoren (GEFAS = generalplan för arbete och sysselsättning). Enligt Ulf Jansson, chef på GEFAS Rosengård förs ingen statistik över nationell eller etnisk tillhörighet för de som är involverade. Möjligheten finns att fråga varje projektledare om deltagarnas etniska tillhörighet, vilket inte heller ryms inom rapportens tidsram. Slutsatsen av detta är att det krävs tid, arbete och medel för att få fram signifikant statistik baserad på etnisk eller nationell tillhörighet.

Kommentar: Den kinesiska/vietnamesiska ungdomsgruppen i Malmö är en liten grupp på 95 ungdomar och bor i huvudsak där andra invandrare bor, men det verkar som om tyngdpunkten är något förskjutet till mindre invandratäta områden och till egnahemsområden. Det finns inget som tyder på att de markant särskiljer sig från de andra invandrargrupperna, vilket besvarade min första frågeställning. Låt oss se på urvalsgruppens skolsituation.

Skolans perspektiv

Malmö har tagit upp kampen med Lund som utbildningsstad. Staden har flera högskolor och högskoleutbildningen expanderar starkt. Malmö har 16 nationella program på gymnasiet, av dessa är 14 yrkesförberedande och två studieförberedande. Jag gjorde intervjuer på tre av gymnasieskolarna.

Pauliskolan är en av 7 gymnasieskolor i Malmö. Tillsammans med Pildammsskolan får Pauliskolan de flesta av sina elever från Rosengårdsområdet, vilket är det invandratätaste området i Malmö. Det naturvetenskapliga programmet är det dominerande med cirka 500 av skolans 1 050 elever. Av eleverna har ungefär 55% invandrarbakgrund, fördelat på ett 25-tal nationaliteter. Av dessa är 20 elever med asiatiska namn, ungefär 4 %. Patrik Witt, vikarierande rektor, uppger att de kinesiska/vietnamesiska ungdomar på Pauliskolan väldigt sällan, om ens någonsin, är föremål för några diskussioner på elevvårdskonferenserna. "Hälsan tiger still", som han säger. I den kinesiska/vietnamesiska invandrargruppen förekommer nästan inget skolk eller misskötsamhet, till exempel i form av våld på skolgården. Patrik Witts uppfattning är att de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna är "skötsamma och flitiga". Som en bidragande orsak anger Patrik Witt deras svenska språkförståelse och ger ett exempel: "Vid intagning till gymnasiet LOS-testas (Läs Och Skriv) samtliga elever, vilket mäts i en niogradig skala, en Steinain-skala. 40% av samtliga elever ligger på den undre delen av skalan, mellan fyra till ett, vilket innebär att de har svårt att förstå svenska och på så sätt tillgodogöra sig undervisningen, trots att de blivit godkända i svenska från grundskolan. Av dessa 40% är nästan samtliga elever med invandrarbakgrund. De kinesiska/vietnamesiska ungdomarna särskiljer sig från denna del av invandrargruppen genom att uteslutande tillhöra den övre delen av skalan".

Heleneholmskolan erbjuder utbildning inom programmen Barn och fritid, Estetiskt, Naturvetenskapligt och Samhällsvetenskapligt samt individuella program. Skolan har cirka 1 200 elever, varav 10% har invandrabakgrund, av dessa 120 elever har högst fem till tio kinesisk/vietnamesisk bakgrund. Lars Thelander, biträdande rektor, säger att "min erfarenhet under cirka 10 år som skolledare på två skolor är att elever med denna bakgrund i mindre omfattning än andra invandrarelever är aktuella elevvårdsärenden beträffande skolk, misskötsamhet eller våld under skoltid". Lars Thelander menar vidare att man i denna gruppen oftare hittar egenskaper som för det första att kunna tala och skriva det svenska språket, för det andra målmedvetenhet, för det tredje förmåga att kombinera olika kulturer, och för det fjärde en vilja att ta del av det svenska samhället hos elever med kinesisk/vietnamesisk bakgrund i högre utsträckning än hos många andra invandrargrupper.

S:t Petriskolan omfattar 850 elever varav ungefär 12% har invandrabakgrund. Marcus Lindbom, rektor, har för närvarande enbart tre elever med kinesisk/vietnamesisk bakgrund. Han ger en liknande bild av att elever med kinesisk/vietnamesisk bakgrund inte är föremål för elevvårdskonferenser samt att skolk och eventuellt våld inte förekommer i gruppen utan att de tvärtom sköter sig bra.

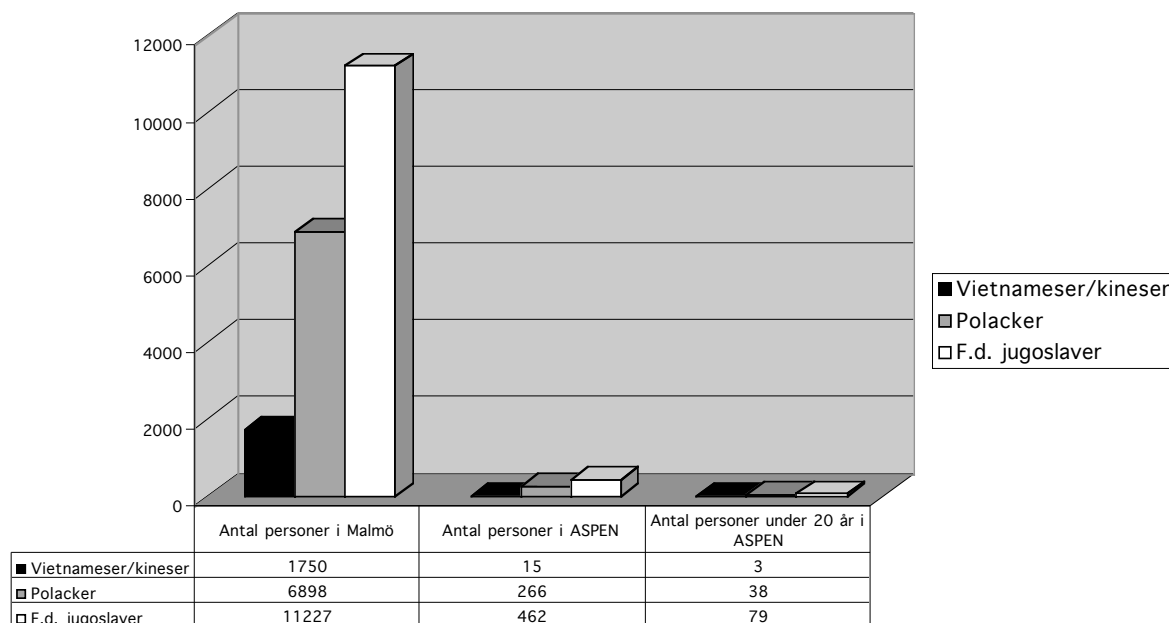
Kommentar: Elever med kinesisk/vietnamesisk bakgrund verkar inte utebli från skolan i samma utsträckning som andra elever. Tvärtom framträder en bild av skötsamhet, målmedvetenhet och goda kunskaper i det svenska språket. Detta är något som även Erkki Virta kommit fram till i sin undersökning när han säger att "vietnameserna uppvisar bättre skolanpassning och mindre antisocialt beteende än de svenska ungdomarna" (Virta 99:5,6). Låt oss nu gå vidare och se på eventuell kriminalitet i gruppen.

Polisens perspektiv

Efter kontakt med polismästare Per Swartz på polismyndigheten i Malmö blev jag hänvisad till spaningscentralen för att få svar på mina frågor. Kriminalinspektör Anders Larsson menar att det är omöjligt att få fram exakta uppgifter om huruvida de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna har lägre kriminalitet i förhållande till sin grupp än vad andra invandrargrupper och svenskar har i förhållande till sina.

Ett väldigt trubbigt instrument som skulle kunna ge en fingervisning är den så kallade ASPEN, ett polisiärt spaningsregister. I ASPEN samlas förutom uppgifter om polisiära ingripanden även uppgifter som kan leda till ingripande. Vidare kan uppgifter ligga kvar upp till 1 1/2 år efter att de lagts in, i vissa fall hur länge som helst. Antalet individer som finns i ASPEN är alltså betydligt större än antalet individer som påträffats med att begå en kriminell handling och blivit lagförda. För att få någon uppfattning bad jag om att få siffror på hela den kinesiska/vietnamesiska gruppen i Sverige samt siffror att jämföra med från några av de största invandrargrupperna i Malmö såsom polacker och personer från före detta Jugoslavien. Det var inte tekniskt möjligt att få ut motsvarande siffror avseende svenskar, då det rörde sig om ett för stort antal. Fördelningen visar sig enligt tabell 2;

Antal personer i ASPEN från tre invandrargrupper och under 20 år i Malmö
1999

Tabell 2.

Vi kan lätt konstatera att det rör sig om en liten grupp kinesiska/vietnamesiska ungdomar som på något sätt är med i brottslig aktivitet eller misstanke därom. De tre kinesiska/vietnamesiska ungdomar under 20 år som finns i registret är födda 1982, 1983, 1984 och gjort sig skyldiga till brott som narkotikabrott, snatteri och stöld.

Kriminalinspektör Anders Larsson uppger vidare att kinesiska/vietnamesiska ungdomar är den grupp av utländska grupperingar som är minst representerad hos polisen. Däremot får man hos hela gruppen kineser/vietnameser, menar Anders Larsson, även väga in brott med ett högt mörkertal, som eko-brott inom egna rörelser.

Ytterligare en möjlighet finns, nämligen att besöka Tingsrätten och manuellt gå igenom deras register över domar och söka efter asiatiska efternamn, lämplig ålder och boendeort. Samt därefter försöka finna ut om de lagförda har kinesisk eller vietnamesisk härkomst. Även detta förfaringssätt visade sig vara omöjligt att genomföra inom tidsramen.

Kommentar: Om än väldigt grovt verkar det som om de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna i mindre utsträckning än övriga grupper är i klammeri med polis och rättvisa. Låt oss komplettera bilden med ett nedslag i det sociala området.

Socialtjänstens perspektiv

I min strävan att försöka ringa in riktigheten i antagandet att det finns mindre asocialitet bland kinesiska/vietnamesiska ungdomar än hos övriga tog jag kontakt med några sociala aktörer. Den sociala verksamheten i Malmö är uppdelad på de olika stadsdelarna och har ibland något olika profil. Jag valde ett par verksamheter från de invandrartätaste områdena. Eva Lundblad är chef för Familjecentrum i Södra Innerstaden, vars verksamhet är baserad på Lagen om vård av unga (LVU). Eva Lundblad uppger följande: "Sedan juni förra året (1998) har vi inte fått in

några rapporter eller begärande om yttrande på några kinesiska/vietnamesiska ungdomar. Det finns ingen asiatisk ungdom med bland de rånarligor av invandrarungdomar som vi har att handskas med för tillfället i Malmö. Ser man tillbaka i tiden så har ingen kinesisk/vietnamesisk ungdom blivit omhändertagen enligt LVU §3 på eget beteende sedan stadsdelsreformen 1996. Det är mest svenska ungdomar som omhändertas på grund av sitt eget beteende". Med ett skratt konstaterar Eva Lundblad att hon faktiskt inte reflekterat över detta faktum och att det är en intressant skillnad i förhållande till andra invandrargrupper och svenskar. Samma tendens menar Eva Lundblad gäller för stadsdelarna Centrum och Rosengård, vilka hon tidigare har arbetat i. "I de fall ett omhändertagande kan bli aktuellt rör det sig oftast om en kinesisk familj där samtliga är kriminella eller om en familj som är misstänkt för barnmisshandel på grund av sitt sätt att uppfostra".

Lotta Björkman, metodutvecklare på Ungdomsenheten i Södra Innerstaden, kommer i kontakt med många ungdomar som har utländsk bakgrund, men inte någon som har kinesisk eller vietnamesisk bakgrund.

Detlef Schultze arbetar som metodutvecklare på Vuxenmissbruksenheten i Södra Innerstaden. Under perioden maj 1988 till april 1990 arbetade han enbart med båtflyktingarna och har stor erfarenhet av dem. Han menar att gruppen kineser/vietnameser är ett samhälle i samhället som sörjer för varandra och sällan kommer i konflikt med det svenska samhället. I sin nuvarande position har han inte träffat på några missbrukande kineser/vietnameser de senaste åren, vad han minns.

Ann-Sofi Möller, konsulent på Kajplats 305, en fritidverksamhet för ungdomar i Malmö, har från sin horisont inte sett några problem med gruppen kineser/vietnameser. Däremot tenderar de att inte utnyttja den kommunala fritidsverksamheten i någon större utsträckning.

Kommentar: Från olika aktörer inom det sociala området verkar det finnas en samstämmighet om frånvaro av sociala problem bland gruppen kinesiska/vietnamesiska ungdomar. Vi har hitintills hört vad olika samhällsaktörer sagt om urvalsgruppen. Nu är det dags för oss att höra vad urvalsgruppen säger om sig själv.

Kapitel 3

Ungdomarnas perspektiv

Ungdomarnas syn på studier

Utbildning är något som samtliga respondenter prioriterar högt, och de återkommer till vikten av den i olika sammanhang av intervjuerna. Deras uppfattning delas av familjen och övrig släkt, men även av kamrater, som på olika sätt uppmuntrar och främjar skolgången. För Li och hennes föräldrar är skolgången högsta prioritet:

Li: Det är jätte viktigt. Det prioriteras som nummer ett. Jag tror att det är så viktigt för mina föräldrar eftersom de aldrig fick chansen. De fick chansen, men de vet hur svårt det är att liksom få en utbildning. De känner så att liksom ... ooh! Få en gratis utbildning och möjligheten. Det är liksom allt! Det ska man inte slarva bort. Den chansen måste man liksom ta. Gör man inte det, då är det skam och då är det något som man verkligen liksom ... ja borde skämmas för. Att man inte har lagt ner kraft och tid.

Wei Chi: Mamma vill att jag ska ha ett bra jobb efter skolan. Ha bra betyg och, under tiden jag studerar och går i skolan, helst inte ha pojkvän. Det har jag inte heller, så det är bra! Om man inte går i skolan liksom, man kan heller inte sitta hemma, göra ingenting. Det är trist liksom. När jag går i skolan så har jag liksom ett mål, så att jag kan gå i skolan och få bra betyg. Så jag ska kämpa mycket. Om jag inte har något mål och inte kämpar något då, är det liksom helt ... ja ... meningslöst. Jag tycker det är liksom en princip.

Hsi K'an: Det är mer att de vill att man ska få ett bra jobb. Inte skaffa sådana där lättförtjänta pengar. De vill vara stolta över något. De vill ha något att säga då de träffar andra asiater och sånt där, liksom säga: Ja min son är så där och såna saker.

Hans: Är det något slags konkurrens mellan familjerna? Att man ska kunna berätta om att min son gör så och min dotter gör så?

Hsi K'an: Ja, eftersom vi har inte så många släktingar här. Vi har ju mina kusiner och de är duktiga. Alla de är duktiga! Så det är till en viss del dem, som de jämför med och säger: Titta hur bra han är, så duktig han är och så duktig han är. Sen blir det konkurrens. Sen så blev jag bättre än alla de. Sen så, jag vet inte? Jag har infriat det mesta tycker jag.

När skolan är så viktig bör tanken på skolk vara obefintlig. Heng, Ken och Wei Chi ger tre olika svar på frågan om de skulle kunna skolka;

Heng: Nej, det skulle jag nog inte kunna göra. Jag tycker det är viktigt att gå i skolan. Du menar att jag skulle skolka på grund av en viktig högtid eller nåt sånt?

Hans: Nej, utan från skolan liksom...?

Heng: Bara skolka så där?

Hans: Ja!

Heng: Nej! Men kanske skulle jag, om jag hade en bra ursäkt, så kanske jag skulle kunna, men...nej.

Ken: Jag kan inte skolka hela dagen, men jag brukar komma för sent. Det är bara för att jag vaknar så sent ibland. Som just nu när det är kallt och sånt, och så jag cyklar ju, så det är kallt. Men jag har inte skubbat en hel dag, men jag kommer för sent. Men det vet jag inte om det är skubb ... att man kommer för sent?

Hans: Dina föräldrar vill de att du ska gå i skolan?

Ken: Ja, de gillar inte om jag skubbar. Alltid när jag kommer hem och kollar på TV säger de: Har du läxa? Om jag säger nej, säger de: Varför säger du alltid nej att du inte har läxa och sånt. De bryr sig alltid.

Wei Chi: Nej, inte för familjen, men jag har gjort det.

Hans: Hmm

Wei Chi: Inte så mycket. Bara några gånger. När jag inte har gjort läxan. Men inte på provet för då har jag pluggat mycket. Men när det gäller läxförhör och läxor så har jag gjort det några gånger. Inte så ofta. Min mamma och pappa vet inte heller ... så – ja!

Wei Chi ger uttryck för en viss tendens att hålla föräldrarna ovetande vid eventuell frånvaro, något som vi återkommer till. Om det nu är viktigt med utbildning, och misslyckande i skolan anses som skam, vad för stöd och uppmuntran ger då föräldrarna till våra respondenter under studietiden?

Heng: Ja, det gör jag (känner stöd och uppmuntran). Faktiskt!

Hans: Har de kunnat hjälpa dig med själva ämnena eller...?

Heng: Nej, min far hjälpte mig med grunden och mest med matten. Sen så kan han ju inte mycket mer än det. Där får jag stå på egna ben och fråga min bror om hjälp.

Li: Jag känner en jättestor press på mig från min mamma. Min pappa säger inte så mycket. Men jag vet att det är jättestor press. De skulle nog hjälpa mig om de kunde lätta på pressen lite. Men nu på sistone har det blivit lite bättre, när jag har kommit in på universitetet och de ser att jag verkligen ska fortsätta så här.

Hans: Men, hur har de fått dig att stå under press? Vad är det de säger?

Li: Ja, det är mycket så där att man ska visa sig för släktingar. Att man har en ... för det är nästan så med alla kineser ... att oh! ... har hon en dotter i universitetet! Eller så, jaha, har han börjat jobba redan? Det är en väldig statusgrej tror jag. Det är väl också att de tycker det är väldigt viktigt att klara sig själv och en väg till framgång och rikedom och lycka. Det tycker de.

Sheng: De kan ju inte hjälpa mig med någonting. Jag tror det är samma sak för alla kinesiska ungdomar och barn som växer upp i Sverige att de inte kan räkna med något stöd hemifrån när det gäller läxor och såna saker. Där har ju svenskar något helt annat. De har ju föräldrar som gått universitet eller gått gymnasiet, åtminstone någon som kan hjälpa dem med läxor och som förstår just den här svenska skolgången.

Hans: Men vad för stöd får du då eller fick du?

Sheng: Jag har inte fått så mycket stöd fram till gymnasiet. När jag kände riktigt stöd eller uppmuntran under hela uppväxten att läsa och sånt, var när jag behövde en dator till exempel, så köpte farsan en dator direkt utan att tänka.

Kommentar: Utbildningen anses som en gratis chans för att uppnå framtida mål, kommande arbete och ära för familjen. Föräldrarna förväntar sig bra resultat av respondenterna, som de kämpar för att infria. Ett resultat av detta är att de måste vara fokuserade, till exempel att inte ha pojk- eller flickvän under studietiden. Motsatsen, att inte sköta skolan, blir för respondenterna trist, att slarva bort sin tid och upplevelse av skam för både den unge själv, likväl som för familjen i övrigt. Respondenternas flitighet kan nästan beskrivas i termen ”att vara plugghäst” eller som Heng säger; ”Ja, lite (plugghäst) så där, faktiskt. Även om jag inte vill säga det, men ja! Lite är man nog. Naturvetenskap, det öppnar så mycket för vidare jobb och framtida jobb”.

Intervjuerna speglar respondenternas syn på att studierna är en meningsfull aktivitet. Dels har de ett värde i sig själv och dels är de ett medel för att nå kommande mål. Respondenterna upplever ett samband mellan vad de gör i nuet och vad resultatet blir i framtiden. Framtiden innehåller inte några som helst inslag av arbetslöshet. Tvärtom är samtliga övertygade om att de kommer att arbeta och dessutom med ett arbete som i de flesta fall är bättre än vad deras föräldrar har. Respondenterna andas optimism och framtidstro. Förutom skolan hjälper de flesta respondenterna till hemma och i familjens eller släktens företag. När man är fullt upptagen med studier och arbete verkar det som om risker för kriminalitet minimeras.

Ungdomarnas syn på kriminalitet

För respondenterna verkar det otänkbart att begå några kriminella handlingar. Förmåga att kontrollera sina impulser anses ”vara en viktig salutogen faktor” (Hult m.fl. 1996). Li beskriver det pragmatiskt som ”att det medför så många problem och för att kriminalitet inte är så himla populärt. Man blir så där stämplad”. De flesta av ungdomarna hänvisar till sina föräldrar för positiv påverkan och nämner familjen som en av de faktorer som skyddar dem från att begå kriminella handlingar. Ching beskriver det målande så här:

Ching: Min familj. Ja, om jag nu gör något ont drabbar det för det första mig, för att jag har gjort något dumt. Det drabbar också mina föräldrar. De blir ledsna och de blir besvikna. Jag vet också att mina föräldrar kommer att tappa förtroende för mig, att de inte litar på mig längre. Det förtroendet tycker jag är viktigt. De ska kunna lita på mig, att det jag gör, det står jag för och att jag klarar av det jag säger och det jag gör. Jag vill att de ska kunna lita på mig. Då vill jag inte göra såna saker. Förutom att jag drabbas, drabbas min familj när jag gör något ont. Jag drabbar dem på ett annat sätt också i och med att asiater pratar hemskt mycket med varandra. Speciellt kvinnorna. Så det sprider sig om jag nu gör något. Andra familjer får veta att familjens yngsta son har gjort det och det och det. Då tänker de så här: Jaha, vad är det för en familj? Vad är det för uppfostran? Undrar hur den familjen är egentligen? Det kan betyda att det inte bara är jag som är dum för att jag gör dumma saker. Det kan bli hela familjen på grund av mig och sen kan det bli hela släkten på grund av mig. Så snabbt kan ryktet gå och så långt kan det gå också. Så är det! Så jag vill inte att någon ska bli drabbad på grund av mig helt enkelt.

Wei Chi: Nej! Det skulle jag inte (stjåla). Då förstör man sin framtid. Nej! Och så mamma, mamma skulle hålla med mig. Ja, Nej! Det är liksom, när jag var liten så har mamma också sagt att jag inte ska ta något som inte tillhör mig.

Hsiao Kuo: Ja, alltså. Kanske för att vi har allt vad vi behöver. För vi använder inte såna droger som de (andra). Jag vet inte. Alltså jag har pengar, jag har mina föräldrars stöd, jag har mina kompisar, jag har kläder att ta på mig och sånt. Jag har skolan också. Ja! Jag tycker jag har allt.

I det dagliga livet verkar det som respondenterna använder en strategi av undvikande:

Heng: Ja (omsorg om familjen), det gäller att tänka framåt och undvika brott och sånt.

Hans: Undvika allt destruktivt?

Heng: Ja, precis! Det är väldigt viktigt!

Chia Jen: Ja, jag undviker det ju (bråk). Det är kanske för att föräldrarna har sagt det hela tiden, att man inte ska bråka. Men jag hamnar inte så ofta i bråk. Alltså det kanske är någon som retar en lite grann, som är full och säger lite så där dåliga ord om kineser och så där. Det är kanske det vanligaste, så man bryr sig inte.

Hans: Då undviker du istället?

Chia Jen: Då undviker jag.

Hsi K'an: Jag är bra på att munhuggas och jag är bra på vända andra kinden till.

Wei Chi relaterar sitt avståndstagande mot kriminalitet till sin hälsa, något som de andra respondenterna också gör indirekt eller direkt:

Wei Chi: Tänka på framtiden. Ja, jo hälsa det är viktigt också. Om du har tagit något som är värt mycket pengar, men din hälsa inte liksom, det är hälsan som är viktigt. Så det är inte pengar. Jo, klart pengar är viktigt, men främst är det hälsan. Hälsa för mig det är ... ja ... att jag mår bra och är frisk. Har bra förhållande med kompisar, har rätt kompisar.

Kommentar: Hsiao Kuo pekar på en viktig faktor, nämligen den att familjen, som social kontext, sörjer för att inga otillfredsställda behov ska uppstå. Vidare på känslan av förnöjsamhet över det familjen har. Respondenterna menar också att de har ”annat att göra”.

Den tid som återstår efter studier, arbete och umgänge med kamrater ägnar de åt hobbies. För pojkarna är det främst olika sporter, medan det för flickorna musik eller läsning, vilket stöds av de fotografier som de tagit (se bilaga 3).

Det undvikande som respondenterna nämner var något som Pierre Bourdieu (1994) även fann hos de kabylliska bönderna, i de fall när upphovsmannen till förolämpningen var underlägsen den förolämpade. De lät ”honom skälla tills han tröttnar” och ”vägrar tävla med honom” (ibid. s. 39). Under intervjuerna märks det, i likhet med Bourdieus beskrivning, att i respondenternas självbild finns få inslag av att vara underlägsen. Istället har de en positiv självbild och tilltro till sin egen kapacitet.

Under intervjuerna citerar samtliga ett ordspråk de lärt av sina föräldrar, nämligen ”ta inte det som du inte förtjänar”. Detta höga rättspatos bekräftas också av kriminalinspektör Anders Larsson. När det gäller faktorer som skyddar från brottslighet faller respondenternas beskrivning ut i två teman: Dels ett tema där den unge ser sig som del i ett större nätverk eller länk, alltså i förhållande till sin familj, sin släkt och sitt folkslag, dels i ett tema i förhållande till sin egen framtid. Dessa förhållanden är både förståndiga och begripliga för respondenterna. Om respondenterna tar ett så klart avståndstagande till kriminalitet och värdesätter skolundervisning bör de även vara restriktiva till droger.

Ungdomarnas syn på droger

Som vi konstaterat avstod respondenterna från kriminalitet på grund av viljan till ett bättre liv. Hur ser de då på brukandet av droger? Respondenterna särskiljer på att röka cigaretter, dricka alkohol och bruka narkotiska preparat. Samtliga av dem är klart negativa till narkotika, de flesta brukar alkohol med måtta och nästan alla är negativa till rökning. Deras avståndstagande relateras återigen till föräldrarna. Som Heng säger: ”Det är far, han har tjatat väldigt mycket om det, att inte röka. Det har han faktiskt. Att inte röka, inte ta droger... och sånt”. Respondenterna relaterar även sitt avståndstagande till det förståndiga i detta och till sin egen hälsa. Ching som har rökt någon gång tidigare säger:

Ching: Jag har själv smygrökt och jag har rökt också. Jag tycker det är inga problem att sluta egentligen när man är så ung. Man blir inte lätt påverkad när man är ung. Jag tror inte ens att om man tar första drogen att man blir beroende direkt. Men jag har sagt nej till droger, alltid NEJ. Det kvittar vem som går till mig, det kan vara min bästa, bästa vän. Jag tror inte ens han vågar göra det för att på något, alltså skadar jag ju inte honom men, på något sätt känner han på sig att jag skulle smälla till honom, men det är något som inte jag gör, men alltså den tanken för honom, skulle han tänka i så fall ... men jag har själv rökt.

Hans: Pratar vi om hasch då eller pratar vi om cigarett?

Ching: Vanlig cigarett. Med droger menar jag då hasch eller vad det nu är. Med cigaretter menar jag då. Jag har själv rökt en vanlig cigarett och jag tycker det är inget märkvärdigt. Jag tycker att det luktar skit, det smakar skit. Men varför? Det kostar pengar, löjligt! Det är lite lugnande medel, det är det. Det kan jag säga att det är, men man får liksom hålla på. Det är liksom bara skit.

Hsiao Kuo: Dricka en öl, det är inte så farligt, men röka! När man röker in så tycker jag att det är risk att man får cancer.

Hans: Är detta något som dina föräldrar har lärt dig?

Hsiao Kuo: Ja, det är det faktiskt. De säger hela tiden - håll dig borta från de där grejerna och sånt bla, bla ... ja, det är det också. De har lärt mig något.

När det gäller alkohol är samtliga väldigt restriktiva med sin konsumtion, utom Wei Chi som medger att hon dricker, men enbart när inte andra vietnameser är med eller så att hennes

mamma får reda på det. Vi nämnde tidigare det draget av hemlighetsmakeri hos henne när det gällde frånvaro från skolan. För de övriga respondenterna är det att dricka alkohol en balanserad konst. Så här svarar Wei Chi och de andra på frågan om de dricker alkohol.

Wei Chi: Ja, det gör jag. Jag började dricka när jag var sjutton. Så det är rätt så gammalt. Men mina syskon och mamma vet inte om det. Mamma vet att jag dricker, bara lite sådär, smakprova, men inte, liksom helt full, helt däckad.

Hans: Nä. Vad dricker du då?

Wei Chi: Det är mest vodka och alko-läsk, lite mellanöl och starköl.

Hans: Och hur mycket dricker du då på en kväll?

Wei Chi: Oj, oj, oj! Om man räknar sån snaps, då är det fem, sex.

Hans: Fem, sex snapsar?

Wei Chi: Ja!

Hans: På en kväll?

Wei Chi: Mmm ... och så alkohol. Det vet jag inte, fyra, fem flaskor eller så.

Hans: Oh! Är det samma kväll du gör detta?

Wei Chi: Nej, nej! Inte samma kväll! Nej, då skulle jag inte klara mig. Om jag tar fem, sex flaskor alkoläsk så skulle jag inte ta snapsar. Kanske en eller två.

Hans: Okej, är det vanligt att man gör så som tjej?

Wei Chi: Eeh ... inte för oss kineser.

Sheng: Tjejer brukar inte vara så populärt att de dricker ... så det blir rejäl utskällning. Killar är – sådär. De dricker på bjudningar och fester och sånt. Alltså riktiga såna bröllopfester och sånt och lite större arrangemang kan man väl säga. De sitter inte hemma och dricker framför TV:n till exempel, det tror jag inte att det är någon som gör.

Hsi K'an: Jag dricker på fester och sånt där. Öl dricker jag då och då. Det är bara för sällskaps skull, så där va! Annars är det såna där goda saker som cider, dricker man och aperitif och sånt där. Men till en viss gräns. Jag har alltid koll på mig själv och jag vet när jag ska skärpa till mig och sånt där. Alltså det är inte så att man ligger helt – man vet ju att man inte kan dricka hur mycket som helst för man ska ju hem förr eller senare på kvällen.

Hans: Du kan inte komma hem full?

Hsi K'an: Nej, det är helt otänkbart! Då tar jag ett varv och går. Men jag är rätt så bra på det.

Alltså jag skärper till mig, nu ska jag vara nykter eller nu ska jag.

Hans: Vad händer ifall du kommer hem full?

Hsi K'an: Det vet jag inte. Jag vågar inte tänka på det ens.

Heng: Hur mycket jag får dricka? Tills jag känner att jag börjar slumra lite. Inte så att jag blir extremt så där onykter och sånt – att jag kan prata och sånt. Min farsa bjuder mig också på lite öl och sånt. Bara för att vara allmänt social.

Hans: Är det viktigt att vara en i mängden, en av svenskarna men ändå vara speciell? Liksom ni firar jul och försöker vara svenska och smälta in i bilden?

Heng: Ja, det är det faktiskt! Vi kan inte bara hålla på vår egen tradition, då visar det någon form av avhållsamhet mot svenskarna. Liksom, bor man i Sverige får man väl anpassa sig lite till Sverige och den svenska kulturen också.

Chia Jen: Nja, i min familj är de inte så hårda. Mina föräldrar har faktiskt varit ganska lätta mot oss gentemot de andra asiatiska familjerna. Det har varit lite fritt att vi har kunnat dricka lite. Okej, inte allt för mycket då. De säger hela tiden att det inte är så bra. Men att vara ute och dricka på helger och sånt så säger de inte till så mycket.

Hans: Hur mycket får du dricka innan det inte är bra?

Chia Jen: Så att man vet vad man gör bara. Man ska veta vad man gör!

Hans: Är det någon skillnad på att dricka öl eller vin eller sprit?

Chia Jen: Nej, det är det inte. Det är bara det att det kanske är lättare att bli full om man dricker starksprit. Men sån där HB (hembränt) och sånt gillar de nog inte. Det är inte många som gillar det.

Hans: När började du dricka då?

Chia Jen: Det var nog i högstadiet.

Hans: Vad skulle ha hänt ifall du kom hem full?

Chia Jen: Det har jag nog gjort någon gång. De bara skrattade. Det gjorde de!

Hans: Vad lärde du dig av det då, att de skrattade?

Chia Jen: Nej, det var väl lite pinsamt och lite skämmigt. Man lär sig väl själv. Har man druckit för mycket någon gång så känner man, alltså man mår ju inte bra av det. Då vet man själv att man ska dricka mindre nästa gång eller kroppen säger till det automatiskt att man kan inte dricka sprit antagligen. Man vill inte dricka sprit.

Att i intervjun bara nämna att respondenterna skulle tänkas prova hasch, ecstasy, amfetamin eller något annat narkotiskt preparat ger en klar reaktion:

Ken: Nej! Jag kan inte ens tänka eller testa på. Ett för hälsan, två att man kan, det finns många som lever på gatan genom att använda knark och alkohol och sånt, alla andra saker. De är dyra, plus det förstör hälsan. De pengar man får ska man ha till sin hälsa och sånt.

Sheng: Jag har inte behövt det, kan man väl säga. Varför tar man droger från början? För att ha skoj? För att glömma? Jag har inte de problemen. Jag tar gärna alkohol, men jag tar inte droger. Där går min gräns kan man säga.

Hans: Är det något som relaterar till dina föräldrar eller till din kultur eller...?

Sheng: Nej, jag tror det är sunt förnuft. Det är väl samma i alla kulturer.

Chia Jen: Nej, ingenting! Det är väl att jag är rädd för att fortsätta. Nej det är väl inte så. Det räcker ju att, om man vill roa sig, räcker det med lite alkohol. Det behövs inte droger för att man ska ut och roa sig.

Hans: Men du måste ju umgås med kompisar som använder droger?

Chia Jen: Nej, jag har inte gjort det faktiskt. Jo! Jag känner till att de har gjort det, men de har aldrig gjort det tillsammans när jag är där.

Hans: Om du hade blivit erbjuden, vad hade du haft för argument då? Vad hade du sagt?

Chia Jen: Nej, jag hade nog inte tagit det. Nej, det är onödigt – eller om han tvingar det. Vi säger om det är en kompis som tvingar mig att göra det så ... då är det ingen kompis längre. Då behöver man inte bry sig om honom.

Lägg på minnet Shengs sätt att resonera med sig själv genom frågor och svar, innan vi ser något på hur respondenterna har blivit så negativa till narkotika. Respondenterna ger två varianter, dels föräldrarnas aktiva påverkan, som för Hsiao Kuo och dels en tyst eller indirekt påverkan som för några liksom Li.

Hsiao Kuo: Ja, alltså svenska barn. Alltså svenskarna, de umgås med svenskarna och det är många som inte lyssnar på vad deras föräldrar säger. Om en kompis har, alltså om en kompis dricker, röker och sånt så kommer han eller hon säga: Ja kom igen prova det och prova det, så gör de det. Men när vi, alltså när jag, alltså vi umgås inte så mycket med alltså svenskar eller några såna. Alltså vi umgås fler, mest med kineser och vietnameser och lite afrikaner och sånt. Vi lyssnar på vad våra föräldrar säger och mina kompisar de dricker inte, de röker inte, de använder inte såna grejer. Det är därför vi inte gör det heller.

Hans: Så vad dricker du när du går ut och har kul då?

Hsiao Kuo: Jag dricker kanske en öl eller något sånt men...nej inte så mycket.

Hans: Ett glas juice?

Hsiao Kuo: Ja!

Li: Nej, faktiskt droger och alkohol ... det är inget som mina föräldrar har tagit upp med oss. Det får vi genom skolan.

Hans: Okej ... hur vet du då att du inte ska ha sex, droger och alkohol?

Li: Jamen! Det vet man ju genom att jag inte eller vi inte får bli tillsammans med killar förrän vi är, ja ungefär vid arton. Min mamma har inte satt någon gräns men hon har sagt det, antytt det. Då vet man ju, att får man inte vara med en kille och då vet man ju att man inte får göra något mer heller. Det där med droger och alkohol det är så naturligt att vi inte - att vi ska hålla avstånd ifrån det.

Hans: Vad är det som gör att det är så naturligt? Hur tänker du då?

Li: Jag ska försöka formulera det. Kanske så här, men jag vet inte. Vi får dricka när vi är ute, men jag tror inte min mamma skulle bli glad ifall vi blev fulla och riktigt så där söp. Nej, det är just det att min mamma har inte sagt något, men ändå så vet vi att.

Kommentar: Det finns något pragmatiskt i respondenternas svar i att låta andra använda droger, medan för deras egen del är ett klart och definitivt ställningstagande. De behöver inte heller övertyga andra.

Bland respondenterna framkom en skillnad mellan att vara pojke och att vara flicka när det gäller att få använda alkohol. Det är mer tillåtet för pojkarna. Även valet av alkoholsort skilde sig: Flickorna drack, om de drack, drinkar, medan pojkarna drack öl. Öl dricker man för att vara social och för att efterlikna den svenska kulturen. Det är så svenskar gör när de är ute, något som de flesta papporna hade introducerat pojkarna till. När respondenterna dricker alkohol dricker de aldrig mer än att de behåller kontrollen. Med andra ord de har lärt sig att hantera alkohol, ett förhållningssätt som verkar begripligt för dem. Kanske kravet att komma hem tidigt till föräldrarna trots allt har en hämmande inverkan. Det typiska kinesiska och vietnamesiska drickandet tillhör enbart stora fester, som till exempel vid bröllop. Även om respondenterna ibland använder alkohol, så är det helt otänkbart att använda droger. Även i detta fall agerar respondenterna efter undvikandets princip.

Respondenterna relaterade till pengar när de talade om droger. Pengar är viktigt för kineser och vietnameser. Pengar ska inte slösas bort på meningslösa saker. En annan skyddande faktor är det sociala nätverket, denna gång i form av bra kamrater, som respondenterna skaffar sig. Vid misskötsamhet, som till exempel användandet av droger, leder detta till uteslutning för den enskilde ur gruppen.

I Lis svar lägger vi märke till de ”osynliga reglerna”. Dessa osynliga regler har respondenterna svårt att skilja ut, då de verkar vara för involverade i dem ännu och inte fått distans. Det är däremot dessa osynliga regler som är föremål för vårt intresse. Svaren ger också exempel på två andra tydliga hållningar. Den första kallar jag ”nyfiken iakttagare”, som stöds av F’s kommentar till fotografierna (se bilaga 3). Det är inte så att de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna lever skyddade ifrån allt ont i samhället. Tvärtom ”ser” de vad som händer runt omkring dem, men de ser även efter vad som är konsekvenserna av handlingarna. Fyller handlingarna en funktion för dem tar de efter, om inte så fjärrar de sig. Men de är nyfiket på jakt efter att lära sig hur samhället fungerar så de kan tillhöra det. Denna nyfikenhet möjliggör en av de viktigaste grundstenarna till vad Vygotskij kallar fantasins skapande aktivitet. Denna ”är direkt avhängig av rikedom och mångfalden i människans tidigare erfarenheter, eftersom dessa erfarenheter utgör det material som fantasikonstruktionerna byggs av” (1995:19).

Den andra hållningen kallar jag ”trapptänkande”, vilket stöds av fotografierna 2 och 9 (se bilaga 3). Det verkar som om respondenterna har blivit uppfostrade i att tänka i faser och inte parallellt. Händelser och livshändelser kommer efter varandra. Varje steg ska vara en balans mellan de färdigheter och utmaningar den unge ställs inför. Högre prestationsnivåer leder till högre medvetande nivåer och på så sätt förvandlar ”de självet genom att göra det mer komplett” (Csikszentmihalyi 1999:99). Får de inte gå upp ett trappsteg är det naturligt att de inte heller får gå på trappstegen ovanför. Detta förhållningssätt underlättas av Vygotskijs begrepp fantasi. Till skillnad från ett annat vanligt förekommande tänkande hos ungdomar som mer kan liknas vid ett parallellt tänkande, vilket jag kallar ”schacktänkande”. Om man inte får flytta en bonde kan man fortfarande flytta en annan bonde linjärt framåt. Kan man inte flytta någon bonde kan man istället flytta en springare eller häst, med annat rörelseschema.

Att inte få flytta en pjäs hindrar en alltså inte från att flytta någon annan, vilket är spelets struktur. Kan dessa tankestrukturer vara en del av de koncept eller mentalt kapital vi är ute efter som har en skyddande verkan eller möjliggör ett hälsofrämjande liv? Vi återkommer till dessa begrepp vid slutdiskussionen.

I detta sammanhang bör även nämnas ett mentalt kapital, som några av respondenterna hänvisade till. De räknade upp på fingrarna de fem onda saker man ska undvika enligt ett mandarinordspråk från Kina, nämligen Lang, Chui, Piu, Do och Yam. Ordet Lang står för lättja, Chiu för alkohol, Piu för prostitution, Do för spelmani och till sist Yam för att röka och ta droger. Fem är ett numeriskt antal i Kina som används bland annat för att sortera upp och förklara verkligheten, till exempel de fem elementen. Ordspråket tjänar som ett narrativt ”isberg”, sammanslutet med en längre berättande text (Clunies Ross 1996). Det berättas till exempel mycket kort beträffande ”Piu”, om en familj där männen inte ville arbeta utan var lata. När fadern sedan dog var dottern tvungen att sälja sin kropp för att begrava fadern. Det sedelärande i denna berättelse är inte svårt att förstå. Dessa ord eller enheter ska ses som processer och liksom hos Yin och Yang samspela ”med varandra och omforma varandra i ett oavbrutet flöde” (Lindquist 1999:340). Begreppen Yin och Yang leder oss över till hur respondenterna ser på sexualiteten och säkrare sex.

Ungdomarnas syn på säkrare sex

Enligt kinesisk tradition anses inte sexuallivet som något syndigt utan betraktas som en naturlig funktion, något som tillhör den privata sfären (Sidel 1973). Respondenternas föräldrar är uppvuxna med denna tradition vilket resulterar i att det inte talas om sex hemma hos dem. Tystnad råder! Trots att ingen av respondenterna har pratat om sex med sina föräldrar, som Ken och Hsi K’an beskriver det, var de alla helt övertygade om att sex var något som tillhörde framtiden, enligt nämnda ”trappprincip”. Sex är något de fick vänta med tills de blev äldre och klarat av studierna:

Ken: Ja, men de (föräldrarna) vill inte att man ska snacka (om sex) förrän man är lite mer vuxen. Så ibland om de pratar om något, typ med vuxna, så vill de inte att jag ska lyssna på och sånt. De vill helst att jag ... alltså sex och droger för dem ... är att man inte får veta det förrän man är tjugo, arton. Det är viktigast för dem.

Hsi K’an: Nej.

Hans: Inte alls?

Hsi K’an: Nej!

Hans: Har de någon gång pratat med dig om sex?

Hsi K’an: NEJ!

Hans: Hur vet du vad de tycker om sex?

Hsi K’an: ... eftersom de är så strikta med allt annat så blir de också strikta med det. Så det är liksom inte värt att försöka prata om det. Om man inte kan prata om alkohol med dem, så kan man inte prata om det tror jag.

Heng: Ja, det är det! Det är det föräldrarna alltid säger. Studera först och sen så kommer säkert kvinnorna ha det upp för dig och sånt. Så kommer du säkert gifta dig snart, så säger de alltid.

Hans: Okej, så det är liksom olika faser?

Heng: Precis!

Hans: Så allt tar sin tid?

Heng: Ta steg för steg, ja!

Hans: Steg för steg, ja?

Heng: Lite som en bok, man går genom kapitel.

Informationen om sex skaffade sig respondenterna istället från skolan och kamrater. De var klara över att kondom behövdes vid samlag, men det var inget som ungdomarna använde, eftersom de inte hade tillfälliga förbindelser. Om det ändå skulle ske någon tillfällig sex, fick de lösa det då, på sitt pragmatiska sätt. Tänker respondenterna på kondom och säkrare sex när de är ute? Sheng uttrycker det så här:

Sheng: Tror inte det. Det är inte ofta. Om det är såna här spontana saker. Där är ju skillnad mellan svenska och kineser, att vissa svenska ungdomar går ju ut med en kondom i fickan och det gör ju inte kinesiska ungdomar. De planerar ju inte att ha sex. Utan det får komma som det kommer. Skulle det krisa till får man gå ut och köpa då. Men som sagt det förändras hela tiden. Det finns ju kineser som gör det också. De lär sig mycket av svenskarna och de vet liksom.

Hans: Men traditionen är egentligen att det är fullt att ha med sig kondom, för då talar man om att man vill ha sex?

Sheng: Kan man säga. Och det är väl inte så populärt bland tjejerna heller, de lite ordentliga tjejerna. Det är mer accepterat för killar alltså om killar har det. Men det är väl helt oacceptabelt om en tjej skulle ha en kondom i sin handväska. Om hon hade tagit fram den hade ju killen tyckt hon var konstig och slampig och då brukar ju ryktet gå ganska rejält. Bland ungdomar i alla fall.

Ken: Ja, så klart att man ska använda kondom vid sex. För det första man kan få sjukdom och det andra det är att man är inte säker om det inte är ens fru, så hon kan få barn och sen ... Det händer mycket saker när en tjej får barn.

Hans: Men har du kondom med dig när du är ute på fest?

Ken: Nej, jag har inte. För jag är säker på att jag inte ska ha sex och sånt och det är inte alltid, av kanske hundra fester går jag på en eller två. Så man kan säga att jag går nästan aldrig.

Hans: Så du har inte haft sex med någon tjej?

Ken: Nej aldrig! Vi har nästan aldrig kondomer på oss eller köper det för vi brukar inte ha sex. Du har kanske sett andra vietnameser och kineser, de brukar inte ha andra sorters killar, typ svenska. De gillar bara dem som kommer från deras land. Det är bra för dem, de litar på folk som kommer från samma land. Som min syster, hon har pojkvän som är vietnames. Alla andra, de har pojkvänner som är vietnameser.

Hans: Tycker du att det är lättare att lita på dem som är asiater än svenskar?

Ken: Ja, för de asiatiska tjejerna de är mer uppfostrade och andra de är lite olika.

Hans: Vad menar du med uppfostrade?

Ken: Jo, svenska föräldrar de är för snälla mot barnen, så barnen går över gränsen då och det är då, det är svårt att stoppa dem. Men vi vietnameser blir uppfostrade väl, så att när man blir större så klarar vi oss.

Hans: Ursäkta men jag måste fråga: Vad menar du med liksom gå över gränsen? Vad är det du tycker de gör som du inte tycker om?

Ken: Ja, alltså som, de har sex runt omkring och dricker. Jag har sett många, de flesta tjejer jag sett är svenska tjejer som dricker och så är de bara ute och sånt. De minsta jag sett är asiatiska tjejer, jag brukar inte se dem dricka och sånt och vara ute. Så det är det jag menar. Man ska följa ordningen. Man ska inte bara hoppa dit och sen dit. Om man är ute och skiter i skolan och sen går man ut med andra, sen när man tycker det börjar bli för tråkigt och vill ha jobb och pengar, då blir det lite svårt att få tag på jobb när man inte har gått i skolan. Så det är bättre man följer ordningen.

Li: Men jag tror inte det är att de (kinesiska pojkar) inte gör det (ligger med flickor), för att de är så bra - utan för att de inte får. Jag tror det, eftersom kinesiska tjejer inte är så lättillgängliga. Kanske inte för att de inte vill, utan för att de ... ja det som vi nu pratade om ... och svenska tjejer kanske är lite lättare att få, än de kinesiska.

Kommentar: Förhållande med pojk- eller flickvän beskrivs som en fas av livet, denna fasindelning som respondenterna ständigt återkom till i olika sammanhang. I kinesisk tradition hyllas harmoni som det ideala tillståndet. Det vill säga att allt har sin plats och sin tid i förhållande till allt annat och att allt hör intimt tillsammans (Lindquist 1999).

Vi märker att respondenterna har stor tilltro till det andra könets ”präktighet”, i den meningen att de kines/vietnamesiska pojkarna inte har samlag med andra flickor, låt vara att flickorna

inte är "tillgängliga" heller. Vi kan också fråga oss varför ungdomar blir HIV-smittade i parrelationer? Beror det på att de oftast har en bild av den andre som inte-varande-otrogen och därför diskuteras inte säkrare sex eller signaler om detta ej tas emot? I respondenternas "oskyldighet" ligger det alltså en innesluten risk.

På frågan om hur kinesiska/vietnamesiska ungdomar ska nås med HIV-preventionsbudskap, alltså att använda kondom och att ha säkrare sex, representerar Hsiao Kuos svar samtliga respondenterna när hon säger: "Föräldrarna bör säga det till barnen. För de är ju förebilder för barnen". Detta är en motsägelse eftersom föräldrarna inte talar med barnen om sex förrän efter tonåren. Å andra sidan ger det uttryck för den stora tilltro respondenterna har för föräldrarna och deras värdesystem. "Värdesystemets stora inflytande beror på de starka kinesiska familjebanden, på det faktum att man främst identifierar sig med sin familj istället för sin kamratgrupp" (Sidel 1973:50). Vidare kan vi säga att kamratgruppen även i detta fall ger samma budskap och på så sätt kan vi se konturerna till vad jag kallar "den sammantagna påverkan under tid som ger förändring". Låt oss nu få höra vad respondenterna har för syn på relationer till det motsatta och det egna könet.

Ungdomarnas syn på flickvän/pojkvän

Efter föregående synpunkter från respondenterna om säkrare sex höjs nyfikenheten på hur de faktiskt förhåller sig det motsatta könet, speciellt om de går utanför sin grupp för att hitta en partner. Vad händer om de blir ihop med en kinesisk/vietnamesisk pojke eller flicka eller rentav med en svensk eller icke kinesisk/vietnamesisk partner?

Hsiao Kuo: Alltså det händer ingenting. Jag kan ta hem mina pojkvänner. Alltså om jag har någon, så tar jag hem dem. Alltså, mina föräldrar de säger rakt ut om de gillar honom eller inte, om de tycker om honom. Om de säger: Jag tycker inte om han, vad ska jag göra? Ja då, alltså vad ska jag tänka? Jag tänker också på mig själv då i den situationen. Jag tänker på mig och på mina föräldrar och på han (pojkvännen). Jag tänker på olika saker när det gäller såna situationer. Alltså aningen lämnar jag honom eller också sårar jag mina föräldrar.

Hans: ...och det gör du sällan, sårar dina föräldrar?

Hsiao Kuo: Nej, jag gör det sällan.

Li: Det händer ingenting, ifall han ser prydlig och bra ut.

Hans: Har du pojkvän? Är han svensk eller vietnames?

Li: Han är kines. Jag blev kär. Nä men, jag kände liksom jag har varit så här tidigare och när jag kände liksom att, jag är ändå arton, nitton var jag då och då kände jag att det var helt okej. Jag sa det till mamma fast jag kände visst så här -vågar du? Med det hände ingenting. Det var väl inte så här: Oh vad bra! Det var inte så, utan det var mer: Jaha, redan? Ska du inte klara av dina studier först och sånt där. Det var precis vad jag hade väntat mig! Men sen så, eftersom mina föräldrar inte sa nej, då betydde det ju okej, ifall du håller dig till dina studier först och främst.

Ching: Man tänker mycket på sånt här att man ska ha bra jobb, alltså inte bara jobb utan att man har en fast inkomst innan äktenskapet och såna saker. Det är bra tycker jag. För jag tycker inte man kan säga wow jag älskar dig och du älskar mig så gifter vi oss och så sitter man där och kan inte göra någonting ändå. Det hjälper ju inte. Det är bättre att ha en bra ekonomi och ett fast liv och sen kan man tänka på äktenskap och frugan och såna saker ... planering och sånt.

Hans: Du är liksom lite framtidsorienterad eller...?

Ching: Ja, jag vill att det ska vara så.

Hans: Så du tänker vänta med sex till du hittar en tjej som du ska gifta dig med?

Heng: Ja, jag får se om jag kan hålla mig till dess.

Hans: Har du hållit dig till nu då?

Heng: Ja ... i och för sig har jag ingen flickvän än så det lugnt. Jag får nog vänta ett tag till.

Hans: Skulle du kunna ha en icke asiatisk flickvän? Vill du ha en svensk flickvän om dina föräldrar skulle acceptera det?

Heng: Ja det skulle jag kunna ha, men jag skulle ändå helst vilja ha nån asiatisk. Fast det är nog för att folk, vissa asiater är så trångsynta och tycker inte om det heller. Min far är rätt så emot det också, lite så där.

Hans: Så det är lättare för dig att skaffa, och ha en asiatisk flickvän?

Heng: Precis! Min far försökte till och med fixa ihop mig med några såna asiater, lite pinsamt!

Wei Chi, skulle som den enda, välja en svensk pojke *om* hon fick välja mellan en asiatisk eller en svensk pojkvän:

Wei Chi: Det spelar ingen roll. Men jag tror helst svensk för att ja svenskarna är mer öppna. Ja, för att kinesiska killar är då lite ... eller ja de är lite ... de bestämmer över dig när du är med honom. Ja, typ: Ha inte på dig kort kjol eller kortärmad T-shirt. Men det gäller också svenska killar. Men kanske inte så mycket som kinesiska killar.

Hans: Har du varit ihop men någon kinesisk kille så att du vet om det?

Wei Chi: Nej. Det syns också.

Hans: Ja? Hur syns det?

Wei Chi: Liksom, ja han blir inte så glad när man, eller när hans tjej har lite sexigare kläder.

Hans: Hur visar han det då?

Wei Chi: Ögonen liksom. Det syns på hans ögon. Så kan han, han säger ut det till sin flickvän också. Så har hon berättat det till mig.

Kommentar: Att ha pojkvän eller flickvän från den egna gruppen är något som hyllas och sanktioneras av respondenternas föräldrar. Eftersom respondenterna behöver sina föräldrars godkännande hålls eventuella tidiga kontakter eller sällskap hemliga. Som tidigare nämnts gäller det att vänta – att ta allt i ordning. Denna respondenternas hållning av att allt görs i faser gör att de flesta av dem inte haft något sexuellt förhållande under hela tonåren, fram till de hittar sin rätta eller rätte partner.

Wei Chi's sekvens är här intressant ur två vinklar. Dels för att den visar på den hierarki mellan pojkarna och flickorna som kommer fram även i de andra intervjuerna. Dels därför att Wei Chi än en gång visar att de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna "läser" av varandra och att de är mycket visuella och rättar sig efter ögon och ansiktsuttryck.

Ungdomarnas syn på homosexualitet

När det gäller kärlek till det egna könet, homosexualitet, är alla respondenterna mest negativa och vissa är klart avståndstagande.

Sheng: De (föräldrarna) tycker det är lite skamligt och skumt och såna saker. Men för oss ungdomar är det väl helt okej, tror jag. Det är väl lite det att vi vill inte umgås med dem. Men det är okej, om andra håller på med det, kan man väl säga. Jag vet inte riktigt hur jag skulle tänka om det var någon i vår bekantkrets som är homosexuell. Jag tror om man säger så, så hade man nog dragit sig ifrån han och sånt. Vissa acceptera ju det, men jag tror det flesta tycker att det är något normalt som inte är så populärt kan man väl säga.

Ching: Jag tycker inte om homosexuella. Det gör jag inte. Jag tycker bara det är äckligt, ingenting annat. När man tänker på homosexuella, fastnar man alltså vid sexsidan igen. Sexumgänget de har, det är det som fäster en. Det är det som är äckligt. Men, egentligen? Det behöver inte vara så. Det kan vara ett vanligt förhållande, att de bara har något gemensamt de kan prata om. De blir ju glada varje dag bara de ser varandra och pratar med varandra. När de gör saker och ting tillsammans är de glada kanske, vad jag ser. Men jag tycker killarna är lite äckligare för de är mer inne på sexsidan tycker jag, så jag tycker det låter äckligt direkt när jag hör homosexuell.

Respondenternas negativa syn på homosexualitet delas av deras föräldrar:

Heng: De ogillar det mycket! De tycker det är väldigt ovanligt, mycket ovanligt faktiskt. De vet att det finns och sånt, men jag tror inte de skulle på något sätt acceptera det. Om jag var det skulle nog far blivit förkrossad. Fått massa utbrott och sånt, det tror jag faktiskt för att han gillar inte det. Jag tror inte min mor heller, även om hon är lite mer förstående men, jag tror inte det.

Ken: Vi håller det till att vi är så ... kille eller tjej. Alltså vi vill inte vara som dem. Det är inte många asiater som jag ser alltså homosexuella. För när de är homosexuella så tycker andra killar ju ... vi vietnameser tycker om det motsatta könet. Om jag sa det hemma? De skulle helst inte vilja höra det. De kommer säga att jag ska sluta direkt och sånt. Jag ska bete mig som en kille och inte som en tjej.

Könsroller kan ses ”som den mest centrala av samtliga de sociala roller genom vilka ungdomar kan uttrycka sin identitet och utveckla en bild av världen” (Antonovsky 1991:131). Jag ville därför pressa respondenterna lite och gick ytterligare ett steg under intervjun med frågan vad som skulle hänt om de var homosexuella och berättade det för föräldrarna, eftersom homosexualitet och skilsmässa är tabun i den kinesisk/vietnamesiska gruppen. Detta för att se hur stark den sociala sanktionen skulle kunna vara. Om föräldrarnas reaktion säger de så här:

Hsiao Kuo: Om jag skulle vara homosexuell? Jag vet inte för jag har aldrig pratat om det. Alltså jag tycker inget, jag tycker inte att det är något fel på de homosexuella. Jag tycker de är som vanliga. Men min bror han har lite emot det. Jag vet inte hur han skulle reagera om jag skulle gå hem och säga det. De kanske blir lite så chockade, men sen vet jag inte mer. För vi, vi har aldrig pratat om det, om homosexuella och såna grejer.

Li: Nej, det hade varit värre, för när min mamma har utbrott då vet man att det inte är så farligt ändå. Jag tror det skulle ha blivit många gånger värre. Det är liksom typ ... halv sådär kanske: Oh vad ska vi göra? Vad har vi gjort för något? Och mest: Vad ska vi göra och vad ska vi ta oss till? De ser det nog mest som en sjukdom, inte sjukdom men något onaturligt tillstånd. Att det är onaturligt.

Chia Jen: De hade nog haft svårt för att acceptera det. De hade skämts. Men inte för sina egna, utan för att de andra äldre, de lyssnar. Jag tror det första är kanske att de bara skäms att man är ... att sin son är homosexuell. De tycker det är konstigt kanske. Jag skulle tro det. Jag tycker inget speciellt. Jag tycker, det är ju inget som man kan ändra på.

Kommentar: Sheng ger här igen uttryck för respondenternas handlingsmönster att inte umgås med de personer som de inte anser beter sig korrekt. Ching visar prov på den kinesiska förmågan, yin och yang, att även kunna se saker från ett annat håll när han säger att homosexuella kan ha ett vanligt förhållande och vara glada för varandra, även om han själv äcklas av det. En sak står klart att om de kinesiska/vietnamesiska pojkarna inte praktiserar sex innan de träffar den rätte och behåller partnern livet ut, samt inte har några förhållanden vare sig med andra kvinnor eller män är risken för hiv minimal i detta skede. Å andra sidan: om någon liten del av detta bryts finns det minimal kunskap om hur de ska skydda sig. Med andra ord är det bäddat för problem.

I detta sammanhang måste ”tystnad” om homosexualitet nämnas. Dana Takagi menar att asiater i USA är kända för att vara ”tysta, hårt arbetande och framgångsrika”. Men denna tystnad ska förstås som ”an adaptive mechanism to a racially discriminatory society rather than as an intrinsic part of Asian-American culture” (Takagi 1997:248). Ämnet homosexualitet i ”Asian-American studies is often treated in whispers, if mentioned at all, should be some indication of trouble” (ibid. s. 250). Därför menar Takagi att en bra början för

forskning ”to consider lesbian and gay identities in Asian-American studies is by problematizing the silences surrounding homosexuality in Asian America” (ibid. s. 250). Jag tror att samma förhållande existerar i Sverige.

Vi kan till slut konstateras att skaklarna är tydliga mellan vad respondenterna får göra och inte får göra, och detta ger också svaret på min andra fråga. Om dessa traditioner är något som växt fram bland annat i den kinesiska befolkningen under deras diaspora är svårt att säga. Vi får försöka tränga djupare in i intervjuerna för att få fram de koncept eller de faktorer som respondenterna anser kan vara skyddande eller hälsofrämjande. Familjen har ju tidigare nämnts som det viktigaste, så låt oss börja med den.

Kapitel 4

Bidragande skyddsfaktorer enligt ungdomarna

Familjen

I intervjuerna kan konstatera att Shengs svar ”Mina föräldrar är ju viktigast” gäller för samtliga respondenter. Att ha en positiv, öppen och tillitsfull barn – förälder relation anses ha salutogen betydelse (Hult m.fl. 1996, Virta & Westin 1999). Men hur yttrar sig då denna relation? Först slås vi av att det för de flesta respondenterna finns ett livslångt band mellan dem och föräldrarna. Detta band gör att de redan vid 18 till 20 års ålder kalkylerar med att ha föräldrarna boende hos sig när de blir äldre. Detta gäller såväl för pojkarna som för flickorna. Ching som är pojke, och Wei Chi, som är flicka, beskriver bandet så här:

Ching: Antingen flyttar föräldrarna ut eller så bor de kvar. Det är upp till var och en. Men jag tycker att om mina föräldrar bor själv och jag flyttar ut med min fru, så liksom bor de helt själva och det känns ju tråkigt på något sätt. Då bryr jag mig mindre om dem. Då känner de sig utfrysta från oss och det är trots allt våra föräldrar eller mina föräldrar, tycker jag. Så på något sätt märker jag att de blir ledsna, men de vill inte säga det kanske. De blir glada framför dig, i och med att du har ditt äktenskap och framför dig ser de att du har det bra och sånt. Men ja, så tycker man att de är inte så glada som man tror ändå. Det märker jag redan nu fast jag inte är gift och nu är det bara jag och min syrra som är kvar. Jag är knappast hemma heller och så ser jag redan hur tråkigt de har det utan oss.

Wei Chi: Jag skulle inte heller tänka flytta hemifrån. Jag vill inte lämna henne ensam eftersom pappa har gått bort. Så om jag gifter mig eller blir sambo då skulle jag bo tillsammans med henne, om det går bra för honom. /.../ Nä, mamma ska inte känna sig ensam!

Hans: Är viktigt på något sätt att eftersom hon har gett dig sin bästa tid ska alltså du ge henne en bra ålderdom?

Wei Chi: Ja! Jag ska inte liksom lämna henne. Men som sagt, om jag skulle ha en svensk pojke och så kanske han vill inte bo med henne och hon tycker inte om honom då får jag liksom ... ja ... jag får liksom, ja då får jag tvunget flytta ut då - då så får mamma flytta hem till system istället. Men jag hoppas att det ordnar sig.

Lägg märke till hur Ching uttrycker sig. Han läser av sina föräldrar utan att de säger något, precis som Wei Chi tidigare, och föräldrarna ser saker visuellt framför sig. Vi kan även se att förhållandet barn – förälder yttrar sig som ett ekonomiskt band och praktisk hjälp.

Ken: Ja, jag sparar och sånt men ... det beror på, olika sorters pengar. Ibland så brukar jag oddsa. Så om jag vinner, så brukar jag ge till mina föräldrar. Jag får alltid pengar av dem så! Jag vet att de har råd, men när jag vinner stora pengar brukar jag alltid ge dem pengar. Andra kompisar de tänker inte så, de tänker: Jag ska behålla pengarna. Till exempel om jag vinner femton hundra behåller jag fem hundra. Alltså de stora pengarna vill jag inte behålla. Jag vill ge pengarna till dem, så att de för det första håller dem åt mig och för det andra använder dem. Det enda de gör är att de håller dem åt mig och så köper de saker till mig. Men andra kompisar ... de säger så: Nej när jag vinner femton hundra behåller jag dem så klart själv, varför ska jag ge mina föräldrar. Så de vill ha pengarna för sig själva. Så är inte jag.

Ching: Varför jag hjälper min mamma? För att jag vill inte att hon ska slita och ha sig så mycket. Hon har redan haft en obehaglig uppväxt när hon var yngre och jag vill inte att hon ska slita i fortsättningen, fast hon ändå gör det. Det gör hon ju, men jag vill inte att hon ska slita mer än vad hon gör. Så jag försöker hjälpa så mycket jag kan, utan att jag vill ha någon belöning från henne. /.../ Ja, nu känner jag att det min mor kan ställa upp med, varför kan inte jag ställa upp för henne? Hon är lika mänsklig som jag är? Om hon kan göra det varför kan inte jag göra det och till och med märker jag att hon blir glad och jag blir gladare och det är inte lätt att bli glad av det, alltså på sånt sätt ju.

Hsiao Kuo: Alltså till exempel mina föräldrar, alltså när jag kommer hem från skolan så är jag ibland lat, jag bara sitter där framför TV:n och tittar. Så säger min pappa när han kommer in: Jaså! Du gör inte dina läxor och såna grejer? När jag säger: Nej, jag är så trött. Jag orkar inte. Så säger han: Jaså! Då behöver du inte gå i skolan om du sitter så framför TV:n hela tiden och inte gör dina läxor och sånt. Så säger han: Jag säger det för det är bra för dig, inte bra för mig. Alltså jag säger vad som är bra för dig. Han säger vad som är bra för mig, men ibland lyssnar jag inte på honom. Så när man tänker tillbaka, så tänker man hela tiden ... ja, han har rätt och sen när jag tänker på det, så börjar jag lyssna på honom, på det han säger.

Hans: Hmm...

Hsiao Kuo: Det är bra faktiskt

Hans: Hmm. Då blir det något slags eget beslut?

Hsiao Kuo: Ja

Hans: ...som känns att det här gör jag för min egen skull?

Hsiao Kuo: Ja

Hans: Inte för honom liksom?

Hsiao Kuo: Nej, inte för hans skull eller för andras skull.

Respondenternas föräldrars inflytande sträcker sig även över vilka vänner som respondenterna ska ha. För de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna är det nämligen väldigt viktigt att ha rätt kamrater:

Wei Chi: Jo, det är sant det är rätt så viktigt också.

Hans: Om du umgås med lite konstiga kompisar, vad tycker din mamma då?

Wei Chi: Då tycker hon inte alls om det. Då skulle hon säga till mig: Umgås lite mindre med dem!

Hans: Hur får man kompisar? Tar man med sig dem hem så där? Måste man introducera dem och säga: Jag har träffat, låt oss kalla honom Yang. Ja ha, säger din mamma, då kan du bjuda hit Yang någon gång. Säger de så?

Wei Chi: Nej, det gör de inte. Det är jag som tar hem dem själv till mamma och pappa.

Hans: Du måste ta hem dem?

Wei Chi: Inte måste. Det är frivilligt, men jag vill helst göra det.

Hans: Okej. Vad gör du och Yang tillsammans med din mamma och pappa? Pratar ni med varandra eller dricker ni te eller spelar ni spel eller...?

Wei Chi: Nej, vi pratar med varandra liksom jättesnabbt bara några minuter och så går mamma och gör sin egen sak. Så sitter vi ute och pratar, liksom hon hör när hon gör eller till exempel lagar mat så hör hon oss.

Hans: Och sen så säger hon: Ja det är en bra kompis eller ej.

Wei Chi: Ja

Hans: Så att hon finns där men hon är inte närvarande?

Wei Chi: Ja precis, också vet mamma om honom och hans föräldrar.

Mamman vet om vännen och hans föräldrar! Ja, så är det att vara kinesisk/vietnamesisk ungdom i Malmö 1999. Den sociala kontrollen verkar vara enorm för respondenterna. Sheng och Ching säger följande om att vara anonym i Malmö.

Sheng: Nej, det är omöjligt! Alla vet vem jag är. Från den dagen jag flyttade hit så vet alla vem jag är. Det är ändå ganska skoj faktiskt. Det finns ingen anonymitet när det gäller kineser. För kommer det någon ny som flyttar in så går liksom, bla bla, liksom: Där är en ny som har flyttat in och han bor där borta och så vidare och vet du vem han är och sånt. Det är ganska roligt faktiskt.

Ching: Faktiskt! Man kan nog inte vara så anonym. Alla vet liksom vad du gör nästa. Jag vet inte. Som nu, om jag har en tjej nu, om jag inte berättar det för någon, det räcker att någon ser att jag går med en tjej och kysser henne någonstans så går det till hela - Alltså, ja du har en tjej! Direkt. Det hör man kanske inom en vecka typ. Från ett eller annat håll. Jag bryr mig egentligen inte, men det finns folk som gör.

Vi har tidigare tagit upp hemlighetsmakeriet som respondenterna har gentemot sina föräldrar. Här ser vi samma sak inom ungdomsgruppen. Ska respondenterna göra något får det vara på

arenor där inte andra kineser/vietnameser befinner sig. Wei Chi tycker om att festa och spela Black Jack ibland, men kan hon spela med andra kineser?

Wei Chi: Nej, det skulle jag inte våga! Nej, jag har aldrig spelat ute med kineser. För att, ja, jag har varit ute rätt så mycket men ... på Scandic, Slagthuset, så det är på de ställen jag spelar men om det skulle vara en sån kinesisk fest med såna kasinon då skulle jag inte våga spela. /.../ Nej, jag vill inte att de ska tro, ja, hon spelar, dricker och sånt. Ja, oartigt ställe, ja så där. Nej, jag skulle inte våga visa ut så mycket. Jag är mer liksom våglig när det är bland annat svenskarna eller andra utländska människor.

Hans: Är det inte så många kineser på Scandic och Slagthuset?

Wei Chi: Nej inte så många. Kanske bara några stycken, men jag känner inte dem och de känner inte mig. Så det är inget problem.

Hans: Nej, men om de hade känt dig?

Wei Chi: Ja, då skulle jag inte våga!

Denna sociala kontroll bygger även på att respondenternas föräldrar är väldigt rädda för kritik.

Hans: Jag måste bara få fråga en annan sak. Jag hade en kille som skulle komma hit igår. Sen ringde han senare och sa tyvärr att han inte kunde komma för att hans föräldrar tillät inte det. Vad tror du kan vara för anledning att hans föräldrar inte tillät det?

Chia Jen: Har du sagt tydligt till honom att det var anonymt kanske?

Hans: Ja!

Chia Jen: De kanske är rädda för att det ska publiceras. Att folk kommer veta att det är de som har sagt något. Det kanske är det föräldrarna är rädda för, att det går vidare rätt fort bland asiater. Att det är de som har sagt något, om de tycker det är dåligt så sprids det vidare ganska snabbt. Om det händer något sprids det fort.

Hans: Att det ska komma fram något dåligt och så skulle man kunna se att det är den familjen som har sagt det, varit kritisk om något?

Chia Jen: Vara kritisk om något ... exakt.

Hans: Är det värst att vara kritisk om andra kineser eller om svenska samhället eller vad - vad skulle vara det värsta?

Chia Jen: Kritisk mot kineser!

Kommentar: Ken och Ching, båda pojkar, beskriver hur de hjälper sina föräldrar, vilket även de andra respondenterna nämner. Men de hjälper också syskon och övrig släkt på olika sätt. Att hjälpa andra underlättar för människan att utveckla sin känsla av egenvärde, självtillit och självständighet, vilket anses som en skyddande faktor (Hult m.fl. 1996). Respondenternas föräldrar påverkar barnen genom uppfostran, som sker inom strukturen att man ska lyda sina föräldrar och visa respekt för de äldre. Denna lydning väger tungt då "relationerna mellan barn och föräldrar grundades på dubbla principer, barnens vördnad för föräldrarna och aktningen för ålderdomen" (Sidel 1973:14).

Respondenterna lever i en social kontext där den sociala kontrollen är hög. Detta resulterar i att om de ska göra något som de inte vill alla ska veta eller som inte är accepterat måste det göras i smyg. En hög social kontroll bidrar givetvis också till de faktorer som verkar skyddande för ungdomarna under deras uppväxt, samtidigt som det finns ett faromoment i alltför hög kontroll, ett resonemang som även Antonovsky för.

Den minnesgode läsaren kommer ihåg att Sheng bland annat förklarade sina synpunkter genom frågor och svar. På samma sätt beskriver Hsiao Kuo i sitt svar diskussionen med sin far och ger oss en ledtråd till hur internaliseringen av normer går till. Från att samtalen med fadern har varit interpersonella, vänds de inåt och blir intrapersonella. Vi kan lätt knyta an detta till Vygotskijs resonemang i teoridelen om hur internalisering eller socialisering går till. Den känslomässiga sidan av tal åskådliggör till exempel respondenten C tydligt när C beskriver sina fotografier (se bilaga 3).

Wei Chi visar en annan aspekt i sitt svar på hur föräldrarna är närvarande fast ändå inte fysiskt närvarande vid deras samtal, vilket i nästa steg kan underlätta för att de ”bär” föräldrarna med sig över allt, vilket respondenterna faktiskt gör. Under intervjuerna beskrev några respondenter att de sköter sig därför de är måna om sitt eget rykte och även om det hade varit okej för dem själva att göra en sak, men föräldrarna inte gillade att det gjordes, utför de inte heller handlingen. Är denna lydnad ett kulturellt fenomen? Låt oss höra vad respondenterna säger om sin egen kultur och dess värde.

Kultur

Samtliga respondenter har stor respekt för sin kultur, tradition och religion som de på ett österländskt sätt får att fungera tillsammans med den svenska. De upplever sin kultur som speciell, betydelsefull och meningsfull, som något de gärna vill vårda om i framtiden och lära sig hantera, speciellt när de kommit över tonåren. Kulturen är förknippad med religionen eller österländskt tänkande, med dess myter och ritualer. Margaret Clunies Ross menar att ”också när den är nära förknippad med riten lever myten sitt eget liv och måste betraktas som ett kognitivt system i sig och med egna kommunikativa och affektiva dimensioner. Framför allt måste de enskilda myterna betraktas i det sammanhang som utgörs av hela det mytkomplex som ett samhälle ger uttryck åt vid varje speciell tidpunkt, om man vill kunna uppfatta deras innebörd i all dess rikedom” (1998:15). Låt oss se vad respondenterna säger om vilka koncept och värden de fått genom sin kultur och som är positiva för dem:

Sheng: Ja, jag är mer flitig än andra kan man väl säga. Jag tänker mer på framtiden än vad svenska ungdomar gör och jag är beredd att satsa mer än vad de gör. Eftersom jag har varit ensam i familjen när det gäller att prata svenska ... liksom de (föräldrarna) har liksom haft svårt med språket och sånt, så har jag fått en helt annan erfarenhet av ... jag vet ju hur man sköter de flesta pappersarbeten när det gäller försäkringskassan och såna saker och sjukförsäkringar och sånt. Det kunde jag redan när jag var sjutton, arton och normalt är ju att man inte kan det förrän man stöter på det här i Sverige.

Hans: Det här med framtiden. Betyder det då också att du är väldigt framtidsinriktad och därför tänker du inte låta något negativt hindra dig att nå dina mål?

Sheng: Kan man säga.

Hans: Liksom målet avgör så att du söker en positiv väg. Är det något du fått från dina föräldrar?

Sheng: Tror jag inte eller ja. Mer eller mindre har de väl, vad heter det - varit med någonstans...

Hans: Alltså, tusen år kinesisk kultur på dina axlar?

Sheng: Alltså, det är ju någonting i det kinesiska folket som gör att de är extra flitiga. Alltså, de är flitigare än andra folkslag ... de är mer det här ... de är inte rädda för att ge kan man väl säga.

Hans: Men du känner att du har det kvar?

Sheng: Jag har det ärrat på något sätt.

Hans: I här va? (pekar på bakhuvudet) Fast du har bott i Sverige och är andra generationens invandrare så är liksom flitigheten och lite av de bitarna kvar?

Sheng: Ja, men sen är det ju det att man befinner sig i ett helt annat land och jag kan ju inte känna mig till ett hundra procent hemma. Däremot skulle jag vilja göra det!

Hans: Men du har svenskt medborgarskap?

Sheng: Jag har svenskt medborgarskap och jag är ju hur svensk som helt förutom den här färgen på min hud egentligen.

Ching: Vi vill behålla den kulturen vi har. Jag vill gärna behålla den också. Jag tycker den är inte vanlig kultur tycker jag. Den är lite annorlunda på något sätt. Den är både ömsesidig och betydelsefull också.

Hans: Ja, du säger: Jag vill behålla.

Ching: Nä, jag tycker och tänker på det här med äktenskap och nyårsfirande som vi har och jag har varit med den här lejondansen för flera år sen tillbaka när jag var yngre, det är också en slags kultur. Lejondans och sånt. Jag tycker om gamla grejer. Det gör jag!

Hans: Vad står äktenskap för dig då?

Ching: Det är giftermål och sånt. Det är inte så att man inte kan ha sex före. Jag menar äktenskap är typ den här kulturen när man gifter sig och bjuder ut hela stora tjocka släkten.

Hans: Nyår då? Vad betyder det?

Ching: Min far brukar be en bön för våra förfäder. Så brukar han göra en massa såna saker som inte jag riktigt förstår hur man ska hantera än. Så småningom vill jag gärna lära mig också. Jag tycker det är rätt bra att ha den lilla kulturen kvar på något sätt. Det kan få ... bara det kan få sina efterträdare att förstå en själv. Att det har funnits förfäder och såna saker. Förfäderna, ja och så säger han typ: Ja, här står jag, nu är det, är det och det och jag är, så och så gammal och här kommer mina söner och de är så stora, så stora nu och hur bra vi har det. Alla för- och nackdelar som har dykt upp kanske typ: Nu har vi slitit så och så många år och äntligen har vi någonting som vi kan, som vi har slitit för och berättar hur det har gått till och sånt och hoppas liksom att förfäderna fortsätter att ställa upp. Precis som när man ber till Gud kan man väl säga, fast vi ber för våra förfäder.

Hsi K'an: Alltså vad menar du? Vad som är viktigt i min kultur? Skötsam och duktig. Ja det är mest för att man själv tycker att man ska vara duktig. Man ska sköta sig, man ska inte göra bort sig, såna saker. Man ska försöka utmärka sig och inte bara liksom ta löst på allt. Man ska försöka utmärka sig, liksom man ska inte förlora. Ska man komma in på något så ska man gå in på ett hundra procent. För gör man inte det, så kan man förlora sitt ansikte till exempel. Det är så jag känner det. Nej! Jag ska ju inte göra så att mina föräldrar ser dumma ut eller något sånt - precis!

Li: Det är nog mer på allvar tycker jag. Det är mycket för, här när man firar jul då är det mycket att gå ut och handla och sen så samlar i familjen. Det händer liksom det är och äta och sen. Det är mer socialt sånt där. Men i den kinesiska då är det mycket mer som handlar om det andliga också. När det gäller nyår då ska man göra vissa saker och ... Ja, jag tror att i den kinesiska, när man firar något i Kina, då handlar det mycket mer om det andliga också.

Hans: På vad sätt? Kan du förklara det andliga för mig?

Li: Alla tar det allvarligt liksom. Det är på nyårsdagen till exempel, då ska man inte städa och sopa och sånt där, då tar folk det här på riktigt allvar. Att det är inte bara det, det är liksom de tror, man tror verkligen att det händer vissa saker ifall man gör det och det och det. Konsekvenserna och så, och det är ju på både ont och gott tycker jag för man lever ju ett så skrockfullt liv, men ändå så känns det liksom tryggt att veta att man har vissa saker som man ska göra och inte göra.

Hans: Men hur kan du som är tjugo år tänka så skrockaktigt?

Li: Ja, jag tänker egentligen, jag tänker ju inte så skrockaktigt som mina föräldrar men jag tänker väl mer skrockaktigare än de flesta i min ålder ... som är svenskar ... men det har väl det med att göra att föräldrarna präntar i en ... det tror jag.

Hans: Tycker du det är bra?

Li: Ja, det hjärntvättar ju inte mig, det gör det inte. Utan de säger det de tycker och då tar jag liksom till mig det och sen så kan jag ju bestämma mig för ifall det är något, ifall det är logiskt eller inte.

Vad betyder själva religionen eller traditionen som en del respondenter vill kalla den?

Wei Chi: Det är som sagt, liksom om vi hade bott i Vietnam så skulle vi följt traditionen eller religionen. Men nu bor vi här och vissa högtider behöver man liksom någon speciell mat och offra sin gud och så finns det inte här i Sverige och då får vi liksom strunta i det. Vi får ta något annat istället.

Hans: Tycker du att religionen är anpassningsbar? Att man tar med sig det som fungerar och det som inte fungerar det lämnar man så länge?

Wei Chi: Ja lite. Det tycker jag, ja lite.

Chia Jen: Nej det tror jag inte jag gör (tillhör någon religion). Jag känner det som att jag tillhör en tradition, tror jag. Att man följer traditionen bara. Jag skulle alltså, trots att jag känner mig svensk, alltså senare, när min pappa blir äldre, mina föräldrar är äldre, så kommer jag nog fortsätta med rökelse och sånt. Man vill fortsätta med en tradition. Man vill inte avbryta just nu.

Hans: Som gör att du vill föra den vidare?

Chia Jen: Alltså, det är bara att jag inte vill avbryta en tradition. Eftersom det är både många, många generationer. Mina föräldrars så liksom, det känns inte bra att bryta det helt plötsligt. Sen är det lite så, att den tradition som rökelse för sina förfäder är också - så det känns inte bra om ... att inte liksom ... att man inte, rökelse är kan man säga mat till dem. Det känns dåligt om man ...

Alltså att JAG skulle säga; Åh! Jag tror inte på sånt, så jag ger inte maten. Förstår du nu? Det är därför jag inte vill avbryta den.

Li: Men jag tycker Buddismen är en logisk religion. Det de lär ut är först och främst att man ska vara en god människa. Sen så Konfucius, det är väl att man ska respektera äldre och dem så där. Det är väl inte så mycket. Man ska väl respektera alla, även om de inte är äldre tycker jag? Det ska inte vara en överdriven respekt för de äldre i varje fall.

Li nämnde i sitt svar Konfucius. Frågan är berättigad hur mycket Konfucius har påverkat direkt eller indirekt. Sheng ger en bra illustration om vad Konfucius betyder för honom.

Sheng: Han betyder faktiskt inte så mycket, mer än att jag har hört talas om han. Jag tycker hans tankar är bra och sånt. Riktigt vilka tankar det kan man liksom inte definiera riktigt för att vi ser ju mycket på filmer, kinesiska filmer, här i Sverige och det är mycket filmatiserat av hans tankar och sånt. Det kommer liksom omedvetet. Man bara suger åt sig och så är det.

Kommentar: Ching beskriver hur förnöjsamheten, som vi nämnt tidigare, vidmakthålls genom det årliga talet av fadern vid det kinesiska nyårsfirandet. Li sammankopplar kulturen med religionen. Intervjuerna visar att respondenterna kan använda sin kultur och religion i en brukskontext, liksom Margaret Clunies Ross hävdar. Virta och Westin menar att "It seems that many of the earlier studies have ignored the multidimensioned nature of the group identity, i.e., the possibility of *simultaneous* identification both with an ethnic minority and with the larger society" (1999:4, min kursivering). Detta är en funktion som de i sin studie såg "promote a positive adaption" hos de vietnamesiska ungdomarna (ibid. s. 22).

Chia Jen ger uttryck för respondenternas upplevelse av att vara en del i ett oändligt sammanhang, som de inte kan eller vill bryta. De har ett nog så kraftigt incitament till hög känsla av sammanhang med elementen begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Rex John menar att föräldrarna tonar ner sina värderingar för att underlätta för sina barn att komma in i det nya samhället. Han säger att: "Most ethnic minority people want above all to ensure that their children do well at school, gain qualifications, and have the chance of good careers. This has meant that many Asian parents have been prepared to forgo any great emphasis on their own cultures in the syllabus, provided that nothing in the system prevents them from having an equal chance of success in an industrial and secular world" (Statens invandrarverk 1990:45). Detta till skillnad från en del andra invandrargrupper som illuminerar sin kulturella differens, en av Berrys fyra tidigare nämnda strategier för att handskas med majoritetssamhället. Å andra sidan delar de flesta respondenterna sina föräldrars värderingar. Detta anses vara en skyddande faktor (Hult m.fl. 1996). Men har denna anpassade kultur gjort så att respondenterna inte känner sig svenska eller vill vara svenska?

Svenskheten

Under intervjuerna ställde jag flera gånger mig själv följande fråga: Räkner respondenterna sig som kineser/vietnameser eller känner de sig som svenskar? Hsi K'an menade att frågan inte var ovanlig:

Hsi K'an: Det är ju en fråga som man brukar få ofta. Folk säger att jag är svensk, så där, att jag betar mig som svensk, pratar som en svensk och jag är som svensk men sen ... Jag har ju utsendet som en asiat och kultur som asiat men sen resten så ... Som svensk över huvud taget. Jag var i Danmark ofta förra året och då säger man svensken alltså.

Hans: Var känner du dig som hemma? Var skulle ditt hem vara om du skulle åka någonstans?

Hsi K'an: Mitt hem är Sverige! Liksom många säger så här, är man utomlands och sånt så säger man alltid: Ja, du är svensk. Jag är inte så mycket för att resa och så där. Vi ska ta en Asienresa snart igen. Ofta så längtar jag hem då till Sverige och Malmö.

Hans: Det här med att du är svensk. Vad är det som gör att du känner dig som svensk?

Hsi K'an: Ja, det är så att man många gånger är invandrare och allt sånt där. Varför betar du dig så svenskt och sånt där? En sak är att jag har idrottat. Det gör att man också känner sig svensk. Man har tävlat för Skåne och känner sig svensk. Man tävlar för något! Man tävlar inte för Vietnam ju. Man tävlar för det som gör att man känner sig svensk. När man åker utomlands och kallar mig svensk då känner man sig svensk. Det är ju jättemycket. Man känner sig mycket svensk tror jag när man åker till Danmark. Var är du ifrån? Alltså är du svensk? Då känner man att man är svensk.

Hsiao Kuo: Alltså, jag vet inte, för jag har aldrig känt mig som en svensk. Jag vet faktiskt inte. Alltså svenskarna har hela tiden, alltså är blonda och såna blåa ögon och ... nej jag vet inte. /.../ Ja, alltså jag vill bli en del av det svenska samhället men jag tror inte jag kommer någon gång att känna mig som en svensk, det tror jag inte. /.../ Alltså, jag går i skolan och umgås med svenskarna och då måste jag också lära mig deras kultur och hur de är i samhället. Så lär jag in, jag lär också in vad som är svenskt, alltså hur en svensk betar sig eller något sånt. Men jag känner, jag lär mig också hur en invandrare betar sig.

Hans: Hur lär du dig den svenska kulturen? Frågar du eller tittar du eller...?

Hsiao Kuo: Nej. Det mesta är att jag tittar. Jag gillar inte att gå och snoka på deras såna liv och sånt. Men alltså jag tittar hur de gör och jag tittar hur de pratar med andra och sånt...

Hsi K'an: Man ser ju att asiater har mer svensk klädsel och andra invandrargrupper har mer så där ... invandrarkläder, typ som turkar. Till exempel de har liksom ... de ska alltid gå i svart och ... jättefina och sånt där. Zigenare också, liksom de ska gå i skjortor och finbyxor och sånt. Vi asiater, tror jag, är mer åt det svenska hållet, liksom går i ett par jeans och en tröja och sånt där.

Kommentar: Hsiao Kuo beskriver hur han lärt in som roller att både vara svensk och invandrare. Hsi K'an beskriver det som en aktiv viljehandling att bli som svenskar. Genom att lära sig "svenskhet" lär de sig hur de smidigt ska anpassa sig till det svenska samhället, vilket ger en förmåga till att kunna leva i två världar. Men hur påverkar det respondenterna i viljan att vara kines eller vietnames?

Kines/vietnames

Under intervjuerna framkom en skillnad. Analogt med Rex Johns kommentar tidigare, om nedtoning av kulturella värderingar under tonårstiden, söker sig de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna som passerat 20 årsåldern mer medvetet tillbaka till sin egen kultur, vilket Sheng beskriver på följande sätt:

Sheng: Jag började bli kines för fyra år sen. /.../ Jag började för fyra år sen att lyssna på kinesisk musik och nu lyssnar jag bara på kinesisk musik. /.../ Det är ganska skoj faktiskt. Jag umgås mindre och mindre med mina svenska kompisar. Träffar dem knappt. Alltså någon gång per år blir det bara. Så jag har förändrats till ett hundra procent kan man säga.

Hans: Hur kan det komma sig att du vill bli kines?

Sheng: Vet inte varför? Jag känner mig mer hemma så här. Men visst, det var roligare förr!

Ching: Kineser förstår varandra mer. Just det att förstå varandra, det är det som är svårt. Till och med jag som är uppväxt i Sverige och som känner så många svenskar tycker fortfarande att de inte kan förstå mig lika mycket. Jag kan heller inte förstå dem lika mycket. /.../ Det är väl kulturen och såna saker. Svenskarna har ett helt annat sätt att leva, det är ett helt annat sätt. Om man säger så, att jag har aldrig, aldrig bråkat med mina syskon. Alltså, bråkat har vi, men aldrig så långt så att vi börjar slå på varandra, fast jag var så liten. Fast vi inte förstod någonting så gick det ju inte att lappa till någon. Det går bara inte.

Hans: Om jag tolkar dig rätt så är du ändå liksom på väg tillbaka till den kinesiska kulturen lite mer.

Ching: Ja, det är jag. Nu tycker jag att jag väljer den vägen mer, tycker jag. Jag känner mer ... som om jag bara går ut i stan idag och träffar ... ja massa svenskar, så tror jag inte de bryr sig om

mig. Men om jag går förbi en kines idag här ute, hundra procent att de tittar på mig, bara för att jag är kines. Så på något sätt känner man att de vill ändå lära känna en.

Hans: Vad är det du uppskattar i att vara vietnames?

Ken: Det är att man ska vara ärlig och snäll. Man ska följa sitt roll, sina föräldrars roll. Det är DET andra inte gör. Det viktigaste är att man är ärlig och man ska vara snäll. /.../ Det är också viktigt att gå i skolan, man måste vara flitig på allt. Är man inte flitig, så får man inte jobb i framtiden.

Hans: Känner du dig mer som vietnames ju äldre du blir?

Ken: Nej, det gör jag inte. Jag känner inget sånt, att ju äldre jag blir ju mer svensk eller ju mer vietnames blir jag. Det är bara ju mer jag blir äldre, dessutom mer mognare och sånt, då kan jag ta ansvar och veta hur jag gör. Att vara vietnames eller svensk det bryr jag inte om.

Kommentar: Ching berättar hur han söker bekräftelse. Får han det inte på ena sättet, av svenskar, så skaffar han sig det på ett annat sätt, av kineser – ett sätt som även de andra respondenterna gav uttryck för, mer eller mindre. Respondenterna beskriver att de kan påverka och styra utvecklingen av sitt liv, givetvis inom ramen för vad föräldrarna tillåter. Känslan av att själv ha kontroll över sitt liv kallas på engelska ”inner locus of control” och anses gynna ett salutogent liv (Hult m.fl. 1996). Att bli uppfattad av svenskar som en försvenskad kines/vietnames verkar bero mycket på hur respondenterna hanterar det svenska språket. Så låt oss se vad svenskan betyder för våra respondenter.

Språk

Samtliga respondenter är mycket målmedvetna med att lära sig svenska språket och är uppbackade från föräldrarna. Språket ser de som nyckeln in i det svenska samhället. Något som Horst Löfgren argumenterar i sin text, *Elever med annat hemspråk än svenska*, "De som behärskar det svenska språket tillräckligt väl får också goda betyg i övriga ämnen. En bättre behärskning av svenska innebär också en något lägre frekvens av arbetslöshet" (1991:52).

Heng: Det beror nog mest på min uppväxt när jag var lite mindre. Jag har inte umgåtts med så många kineser. Jag tror att jugoslaver höll ihop ganska mycket och dom umgicks inte med svenskar eller nåt sånt. Jag umgicks rätt mycket med svenskar kanske därför jag utvecklade mitt språk så här, min svenska i alla fall. Jag tror det.

Ken: Ja, det finns folk som inte kan prata svenska så bra och när de läser så brukar andra skratta. Så plus det är så här ... man bor i Sverige man måste kunna svenska. Ska man få jobb så måste man kunna svenska. När man bor i Sverige så måste man kunna deras språk, religion och sånt ... och lagar.

Hsi K'an: Det är klart många av mina syrrors kompisar har sketen svenska tycker jag i alla fall. Men det har med att det inte är så många invandrare som går på dagis och så. Och invandrare ska ju inte bosätta sig där det finns invandrare. För då kommer de till ett dagis där det finns många invandrare och då kommer de aldrig lära sig korrekt svenska där. För de bara pratar med andra invandrare hela tiden. Det är bara fröknarna som kan svenska. Det är svårt för dem att ta till sig svenska språket. Sen så brukar de idrotta inom sin egen region, alltså där i den stadsdelen där, och där finns det ju bara till exempel invandrare som utövar sporten med dem. Där lär de sig ingen svenska heller. Kommer de in på skolan i Rosengård, bara invandrargrupper och så där och läraren som bara är svensk, tar de inte till sig heller. Så brukar det alltid vara för andra invandrargrupper att det är stora delar alltså turkarna bosätter sig där, araberna där och så finns det alltid några som är jämnåriga och går på samma skola och då pratar man arabiska med varandra. Då lär man sig ingenting heller. För min del så gick jag på ett dagis med många svenskar. Det tycker jag är bland det viktigaste att man lär sig bra svenska redan från början. När jag var sju år så gick jag på förskola där alla var svenska också. Sen så gick jag faktiskt nio år på Rosengård och där så är det bara invandrare ju, men jag hade ju ingen annan vietnames där som jag pratade med. I vår familj till exempel så pratar syskonen svenska med varandra och idrotten gör en stor del också. Ja, klart jag bröt ju lite så där innan. Då hade jag idrotten som en hjälp. Där var mest svenskar. Det gäller att ha svenska runt omkring sig, hela tiden!

Hans: Har dina föräldrar backat upp det här att du ska bli en del av det svenska samhället, att du ska bli svensk? Är det viktigt att bli sån?

Hsi K'an: Ja, alltså att kunna språket bra är ju viktigt. Det har de (föräldrarna) backat upp mig om, för de har struntat i att ge mig hemspråkskurs som de andra brukar få ... i andra skolor, såna där invandrarskolor. Som invandrare brukar man alltid ha hemspråk. Det struntade vi i för att de ansåg att det var viktigare att lära mig svenska än hemspråket.

Hsiao Kuo: Alltså jag började med barnböcker först när jag kom hit och sen började jag med lite svårare och svårare och bara läsa hela tiden och sånt.

Hans: Pratar dina föräldrar också svenska?

Hsiao Kuo: Nej, min pappa kan, men inte så bra.

Hans: Men dina föräldrar tycker det är viktigt att ni lär er svenska?

Hsiao Kuo: Ja, det tycker de. För att vi bor ju här i Sverige. Om man inte kan ett språk, så är du ingenting, om du bor i ett land.

Chia Jen: Det är viktigt. Det är nog viktigare än kinesiska just nu, eftersom jag bor här och alltså arbetar. Det är nog viktigare.

Hans: Är det något som bara du tycker eller hela din familj tycker?

Chia Jen: Jag skulle nog tro att – det är svårt att säga – jag tror nog att mina systrar och min bror tycker samma som jag. Att det är viktigare med svenska nu. Svenska och engelska, för att klara sig i framtiden bättre. /.../ Det är nog så att med ungdomar, alltså vietnameser och kineser, de umgås med varandra. Det är inte så att bara en grupp kineser umgås med varandra och bara en grupp vietnameser. Jo, det förekommer också. Men, det är oftast att det är i en vietnamesisk grupp några kineser, så är man tvungen att prata svenska med varandra. Det är därför man blir bättre på svenskan kanske. Jag skulle tro det. Alltså, det är samma sak med mina kompisar som är blandat kineser och vietnameser. Så pratar vi svenska när vi umgås.

Hans: Du är med ett asiatisk gäng kan man säga?

Chia Jen: Ja, trots att det är ett asiatiskt gäng så pratar man svenska.

Med tanke på vad vi nämnt tidigare, att det är viktigt att ”se” saker, kan vi ställa frågan om det är vanligt med visuell kommunikation i familjerna.

Heng: Precis. Han (pappa) har väldigt svårt att förstå såna grejer. Man ska förklara och sånt och då måste man rita eller något sånt till honom.

Hans: Är det så med din mamma också?

Heng: Ja, hon är också lite så där.

Hsiao Kuo: Ja, för mig är det jätteviktigt. Alltså, om du ska göra något så måste du föreställa en bild först och sen måste du tänka vad du ska göra och sånt. Det är bra att ha bild att föreställa framför sig.

Hans: Är det typiskt vietnamesiskt tycker du? Eller är det mer din familj?

Hsiao Kuo: Jag vet faktiskt inte. Jag vet inte hur mina föräldrar tänker det. Jag frågar aldrig om de skulle ställa en bild framför sig

Hans: Men du gör det, när du ska göra ett beslut så föreställer du dig först det?

Hsiao Kuo: Ja, hur det ska bli.

Hans: Hur det ska bli innan du gör det?

Hsiao Kuo: Ja

Kommentar: Det kinesiska språket är uppbyggt på tecken, ord som innehåller resonemang. Frågan är hur mycket det påverkar de mentala processerna hos respondenterna. Flera gånger under intervjuerna säger respondenterna att när de tänker så ser de sakerna framför sig. Hur viktigt är det med det visuella, att man ser det som man vill göra framför sig? Vygotskij drar slutsatsen att

children solve practical tasks with the help of their speech, as well as their eyes and hands. This unity of perception, speech, and action, which ultimately produces internalization of the visual

field, constitutes the central subject matter for any analysis of the origin of uniquely human forms of behavior. (Vygotsky 1978:26, Vygotskijs kursivering)

Det svenska språket är för våra respondenter viktigt, för de flesta av dem till och med viktigare än hemspråket. Denna uppfattning delas av Löfgren som säger: "Språkfärdigheten i svenska och i hemspråk är positivt relaterade till varandra, men färdigheten i hemspråk ses inte som en förutsättning att lära sig svenska och klara sig bra i skolan" (1991:25). Med sin flitighet vill de lära sig svenska felfritt, eftersom svenskan anses som en viktig förutsättning för att leva och verka i det svenska samhället, en slutsats som även Benny Carlson drar: "Kunskaper i svenska språket och om det svenska samhället blir alltmer avgörande för möjligheten att få passersedel till arbetsmarknaden" (1994:45). Respondenterna skapar själva förutsättningar för inläring genom att skaffa svenska kamrater, tala svenska med sina asiatiska vänner och tala svenska hemma med sina syskon.

Uppfostran

Samtliga respondenter har på ett eller annat sätt gett uttryck för en mer eller mindre medveten uppfostran. Men hur har de blivit uppfostrade?

Sheng: Jag har ju alla de här reglerna som kineser ska ha. Men å andra sidan så har jag ju också dom som kineserna inte har. Jag har ju gått från daghem, förskola, daghem till låg, mellan, högstadium och sen gymnasiet och universitetet. Så jag känner ju egentligen till mer västerländsk historia än vad jag gör med kinesisk historia.

Hans: Vilka regler, kinesiska regler har du?

Sheng: Det är mycket man inte får göra. Eller det är ju ungefär samma som för kristna, alltså vanliga kristna och västerlänningar. Allt det som är brottsligt gör man ju inte. Men vi har väl lite mer markeringar på de här sakerna att det är inte bra att göra det här och det här.

Hans: Vad tänker du då på?

Sheng: Ja, stöld och bedrägeri och såna saker. Det rör ju inte bara en själv utan föräldrarna känner också skam. Sen är det ju lite annorlunda uppfostran här i Sverige. Ja, alltså i det samhället vi lever idag så är ju brottslighet inte acceptabelt. Och det är väl mindre acceptabelt, typ om man är invandrare och gör såna saker. För det är ju mest vi som får skulden för det. Som de säger. Jag tycker ju att det är skamligt att kunna visa upp för sina bekanta liksom att han har varit något i otal med polisen till exempel. Det kan inte vara så bra.

Heng: Ja, den var väl hård, men mycket rättvis tycker jag ändå. Om man tänker efter. Visst var min far väldigt sträng mot mig, men ... Jag vet varför han gjorde det och sånt.

Hans: Sträng, vad menar du då?

Heng: Ja, att han var väldigt hård på saker, att jag måste lyssna och ska inte käfta emot och om jag sa något så fick jag lite smisk och sånt. Men ja, jag tyckte han var lite för djävlig när jag var mindre, men efter åren så tänker man efter att han gjorde det rätta tycker jag faktiskt.

Hans: Är det att man ska lyssna på de äldre eller?

Heng: Ja, respektera äldre och inte käfta emot och lyssna på vad de säger.

Hans: Är det några mer såna här saker som...?

Heng: Jag lärde mig mycket. Han var alltid så, han tjuvar fortfarande om att utbildning är väldigt viktig och sånt och det är insatt i mitt huvud fortfarande och jag tycker också det är jätte viktigt. Det är nog därför det har gått så framåt nu.

Hans: Vad säger han då liksom? Säger han någonting varför det är viktigt med utbildningen eller...?

Heng: Han säger att ... utan utbildning kommer du ingen vart heller och det är bra att ha också, sa han. Ja, han går efter sina egna erfarenheter. Han hade själv också studerat hårt och sånt liksom, så skippade han det och så kom han hit och nu är han inte mer än verkstadsarbetare, som han brukar säga. Så säger han att: Du får inte hoppa av som jag gjorde och håll på dig och studera hårt och så kommer det säkert bli bra.

Ken: Våra föräldrar vill inte att vi ska ut så mycket och de vill alltid att vi ska komma hem i tid och de bryr sig inte om det är pojke eller flicka, du måste ändå komma hem i tid. De bryr sig, så ja.

Hans: Vad är det mer än att komma hem i tid? När ska man komma hem? När är tid? Är det åtta eller tio eller tolv på kvällen?

Ken: Ja, tio men brukar det vara något, som att jag gå på bio eller något om jag vill vara ute längre än tio. Men kommer jag inte hem i tid, blir de inte så glada. De säger så att nästa gång får du inte gå, men de låter mig ändå gå ut. De vet att man börjar bli vuxen, så vill de helst att jag inte tar droger, dricker alkohol och sen, ja andra saker. De vill helst att jag ska vara som en flicka, som är helt snäll, fast man är pojke.

Hans: Hur resonerar de? Hur säger de? Att du inte ska röka?

Ken: Det är inte bra för hälsan och sånt. Min farsa har rökt innan och han har slutat. Han tycker det är bra nu. Sen så vill han inte att jag ska testa eller ens börja och helst inte ta droger och sånt. Det är det de hatar mest.

Hans: Varför är det så hemskt med droger?

Ken: För det förstör hälsan och det är inte bra. Det är olagligt.

Hans: Göra olagliga saker, vad händer då?

Ken: Ja de, de tycker inte om det. Man hamnar i fängelse och sånt. Andra saker händer. Det är inte bra att man hamnar i fängelse. För andra är det ingenting, men det är hälsan som är viktigast. I fängelse, om man hamnar i fängelse man lever ändå. Men om man tar droger, då kan man dö. Så det är det som är viktigast.

Hans: Så hälsan är ett viktigt begrepp?

Ken: Ja

Hans: Att vara frisk och stark och sund?

Ken: Ja, och följa efter deras lag.

Respondenterna ger uttryck för två vägar i uppfostran, antingen som Hsi K'an genom vad han kallar hårdhet eller som Ching som menar att hans föräldrar ger "sedelärande" historier. Vi börjar med att låta Ching berätta:

Ching: Ja, hon (mamma) berättar om sin uppväxt. Ibland berättar hon både gott och ont, det som har hänt, allt det tråkiga ... ja ... till det positiva. Hon har haft en väldigt dålig uppväxt, om man säger så. Hon berättar om och om igen. Det är tjatigt i och för sig, men jag förstår att hon vill berätta för att hon har burit det i sig så många år. Så jag bara lyssnar. Jag säger inte så mycket. Jag försöker bara förstå henne.

Hans: Tycker du det har hjälpt dig någonting?

Ching: Ja, det gör så att jag ser saker och ting bättre tycker jag. Och jag mår bättre när jag förstår min mor mer och så. /.../ och Ching berättar en historia där kontentan är att om man hamnar fel så blir det farligare än vad man tror och då kan till och med hela släkten råka illa ut.

Hans: Är det viktigt det här med att lyda i kinesisk tradition?

Ching: Det är faktiskt det, mer eller mindre egentligen. Men jag tycker att man ska lyssna på de äldre, tycker jag. Man ska förstå och man ska lyda lite. Så länge det är rätt, va? Är det fel, ska man alltid diskutera, tycker jag. Man ska ALDRIG börja skälla på varandra. Som min far och jag. Han brukar tycka att jag är sån person som yttrar mig kanske för mycket, tycker han. Men så länge det känns rätt så yttrar jag mig inte, säger ingenting bara lyssnar. Men är det fel så är det! Vad som är rätt eller fel det kan ju inte, det är ju inte så att jag kan ha allt rätt, men jag menar, vi upplever inte samma uppväxt, jag och min far. Då kan inte han tvinga mig att vara så som han var ju. Det går ju inte! Det är precis som att jag kommer till Sverige och gör vad jag vill. Det kan jag ju inte. Jag får bara följa den svenska kulturen så gott jag kan. Men ändå bevara min egen kultur på något sätt. Jag kan ju inte komma hit och göra precis som jag vill, det tycker jag inte! /.../ De ser mig alltid som den yngsta. Men de har båda varit oroliga för mig och sånt. I och med att jag är yngst. De är rädda att jag har hamnat i fel omgivning och sånt, att jag råkat komma i de udda tankarna. När problem händer.

Hans: Udda eller onda?

Ching: Udda.

Hans: Udda, okej vad var det för udda?

Ching: Ja, till exempel att jag skulle gå ut och stjäla eller göra inbrott och såna saker. Det är ju inte ... det är ju inte bra.

Hans: Nej, gjorde du det också eller?

Ching: Nej. Det har jag aldrig gjort.

Hsi K'an: De (föräldrarna) är strikta. Man får ju inte lika mycket frihet som mina svenska kompisar får, och ute och festa när de vill och ... Man har ju massor med principer som att man ska ha familjemiddagar, man ska äta hemma, man ska hjälpa till hemma ... såna. De håller hårt på en. Man får inte så mycket pengar för de är nog rädda för att man ska slösa. Men man löser det ändå på eget vis och sånt där.

Hans: Är det så som du har blivit uppfostrad hela tiden?

Hsi K'an: Ja!

Hans: Du har inga såna där regler som din pappa och din mamma har präntat in?

Hsi K'an: Jo, de har präntat in det liksom, att du inte ska dricka och du ska sköta skolan, du ska inte röka, du ska inte vara ute och festa. Blanda dig med andra typer, du ska ha rätta kompisarna och såna saker. Du ska sköta saker och ting, såna saker. Men alltså, det skapar ju också en stor ... icke-frihet. Det är ju lättare då att pröva på saker. Till exempel, man har ju hört från kompisar att det är roligt att dricka, så prövar man det ju. Men så har jag också hört om alkoholism, det är ju ett stort drag. Jag har också hört att röka, risk att få cancer och sånt. Sen snusa det skapar också cancer säger vissa, och vissa säger att det är bra och så ... Man tar efter sånt där och tänker efter lite vad som är dåligt för mig och vad som inte är dåligt. Snusa vet jag att jag kan sluta med när som helst och det skapar inte någon cancer och ingenting. Dricka tycker jag inte om.

Hans: Men i förhållande till din framtid och sådär, tänker du mycket på hur du vill ha det? Vad du ska bli framöver och ifall det passar dig bra eller inte passar dig?

Hsi K'an: Ja, det gör man ju. Man kan väl säga att jag tänker mycket på vad man studerar till och sånt. Därför har jag valt natur. Jag går på naturvetenskaplig linje och det ger möjligheter. Jag vill inte vara sån medelmått ju. Jag vill jobba med något bra och sånt där ... och jag har en prestationsångest, alltså jag måste prestera annars blir jag knäckt själv.

Hans: Men vem presterar du för då? Vem är det som ska bli stolt över dig?

Hsi K'an: Mina föräldrar! Eftersom man har ångest själv så är det för mig själv också, men det är också föräldrarna. I skolan var det också så från början alltså, man tänkte ju inte så mycket på framtiden då, när man gick i högstadiet och sånt där. Så i mellanstadiet så pluggade man för att föräldrarna skulle bli stolta över en och nu till exempel nu tänker man mycket på framtiden. Så det är för mig själv ju att jag ska ha något bra i framtiden, jag ska inte leva som en, som mina föräldrar gör nu, jobbar så hårt och får en medelmått lön. Det är såna saker som driver en framåt.

Den motpol som alla respondenter är uppfostrade med är ”lathet”. Att vara lat är en skam. Lat är ena änden på den polära linjen där flitighet är den andra änden.

Li: Lathet är ju en jättestor skam, ifall man är lat då är man en dålig människa. Ja, det är liksom, är man lat då tyder det på jättedålig personlighet.

Hans: Det har jag missat i de andra intervjuerna. Vad lat står för.

Li: Att man ska sköta allting ja. Man ska sköta sina studier, man ska sköta hemmet, man ska sköta sig ute, man ska liksom ... allting ska var sådär måttligt och ... så där du vet bra...

Hans: Så det måste vara måttligt det har jag förstått också.

Li: Ja, att det ska vara måttligt och inom en viss ram och det ska snyggt ut och kännas så där.

Hans: Och på något sätt så liknar det lite det svenska?

Li: Ja, precis svenska ... lagom är bäst ja!

Hans: Ja, man ska inte visa sig för mycket.

Li: Nej precis! Hemma hos oss så är det, då brukar inte mina föräldrar säga exakt så här: Ja, men gör inte det för att det kan göra dig till det och det och det. Utan det räcker med att alkohol är inte bra. Det är helt enkelt inte bra för någonting och då är det så! Då kvittar det vad det inte är bra för, utan NEJ då ska man hålla avstånd ifrån det.

Hans: Hur kan det komma sig att du lyder dem då?

Li: Jag tycker det är logiskt ändå för alkohol är inte bra och inte röka heller. Det skulle jag ha gjort ändå även om inte ... jag dricker ju då och då men det är inte så att jag super. Jag har ingen så där strikt gräns, men jag skulle ändå ha gjort som jag har gjort, även om jag inte hade en kinesisk sån där norm.

Kommentar: Ching ger uttryck för ett nytt begrepp när han säger ” Jag får bara följa den svenska kulturen så gott jag kan. Men ändå bevara min egen kultur på något sätt”. Jag kommer att kalla det ”eko-identitet”, efter det slutna eko-systemet som lever i det öppna systemet, illustrerat med bild 1 (se bilaga 3). En framgångsrik variant av en stark KASAM,

kulturell huvudväg, är enligt Antonovsky när till exempel immigrantgrupper kan upprätthålla en egen tydlig kultur som är av betydelse för det nya samhället. Han nämner som exempel barn till amerikanska judiska immigranter. På liknande sätt kan vi se hos respondenterna att de med nyfiken iakttagelse lärt sig såväl den svenska kulturen som den kinesiska/vietnamesiska immigrantkulturen och genom uppfostran lärt sig behålla sin egen kultur som ett "eko-system", i linje med Berrys integrationsstrategi och den universella mångfalden. Dessa förhållningssätt underlättas genom att ungdomarna i handling kan skifta verksamhetsområden. Detta möjliggörs i sin tur av en stor repertoar av vad Vygotskij kallar inre tal.

Heng beskriver ovan vår tidigare nämnda internaliseringsprocess enligt Vygotskij. Vi lägger också märke till att respondenterna refererar till det diffusa begreppet "det är inte bra" och till hälsan. Under intervjuerna framgår att respondenterna har en positiv bild av sin uppfostran. Uppfostran verkar förståelig för dem, framför allt när de fått lite distans till den. Respondenterna ser även uppfostran med alla regler som nödvändig för att de ska klara sig själva och få en bra framtid. Vidare framkom att respondenterna växt upp med klara regler, eller gränser som de ibland valde att kalla det, som de i stort efterföljde. Virta kom fram till att hos de "vietnamesiska ungdomarna bidrar dock tron på föräldrarnas auktoritet till bättre livskvalitet" (1999:8). Men som Li säger, "Men många gånger gör man vissa saker bara för att man vet att det här förväntas av mig, jag gör det, jag förlorar inget på det, men jag bara gör det utan att jag egentligen tror på det". Låt oss tränga djupare in i dessa regler och se vad de står för.

Regler

Det första som slår en när det gäller regler är att samtliga respondenterna i intervjuerna nämner att komma hem i tid som en viktig regel eller gräns.

Hsiao Kuo: Jag har kompisar från olika länder till exempel de får göra vad de vill. Till exempel gå ut till klockan fem, sex på morgonen. Alltså, jag får också men det vill jag inte. Alltså, gränsen är nog två eller tre, sen kommer jag hem. Jag sätter gränsen för mig själv alltså, var gränsen går och så ibland är det också mina föräldrar som säger var gränsen ligger någonstans.

Hans: Men när du sätter gränsen vad tänker du då på?

Hsiao Kuo: Då tänker jag vad som kommer att bli i framtiden. Och så om jag har sårat mina föräldrar eller inte. Ja, och så ibland tänker jag på mig själv också.

Hans: Hur tänker du på dig själv då?

Hsiao Kuo: Ja, till exempel det är en lördag eller söndag och jag ska ut och de säger att jag får stanna till fem. Då lyssnar jag inte på vad kompisarna säger till mig. Det är jag som bestämmer och då måste jag tänka att det är imorgon det är skola och då är det en dag för skolan och så måste jag jobba. Jag måste ha energi för att sitta på lektionen och jobba. Ja, det finns risk att om jag ska ut, att det är risk att jag skulle ta något kanske droger eller något sånt, det vill jag inte.

Heng: Jag försöker väl hjälpa mina föräldrar att hålla ett bra rykte om vår familj och sånt. Du vet, det var ju mycket med de här tävlingarna mot sin familj och sånt. Det är nog hur man sköter det också, en del av det i alla fall. Sedan är det ju uppväxten, att de säger vad som är rätt och vad som är fel och vad man ska göra och sånt. ... Ja, just det! Alltså, att man ska hjälpa sina föräldrar väldigt mycket med grejer och sånt, allmänt grejer, städa lite och sånt eller göra ärenden och sånt. Det är viktigt!

Chia Jen: Alltså, det är lite så att om man har skött sig. Det kanske har varit att ... ja ... man vill vara ... bara för att jag är kines, alltså att man är utlänning i Sverige kan man säga, så vill jag vara bra representerad, så att jag blir ... vad ska man säga ... det blir bättre, blir bättre representerad. Alltså, jag vill inte att folk ska tycka att asiater är en sämre grupp och sen en minoritetsgrupp. Det är kanske därför jag har skött mig.

Hans: Du vill att man ska vara stolt?

Chia Jen: Nja, ja. Så att folk inte säger: Asiater är inte bra och kineserna är inte bra och sånt.

Men respondenterna ger även uttryck för det som gör att reglerna efterlevs, nämligen respekten för äldre.

Li: Ja, att man ska respektera de äldre och inte säga emot alls, det har vi fått ifrån föräldrarna. Vi säger ifrån, ifall vi tycker något. Det är ju något som vi har tagit från den svenska kulturen. Det är bra tycker jag. För i Kina, så vet jag att man har en överdriven respekt för de äldre. Liksom de yngsta tar det liksom som lag. Fast det är kanske inte så nu i Hongkong. Det vet jag inte, jag tror inte det. Vidare ska man ska plugga hårt och att man inte ska vara ute och inte hålla på med killar förrän det är giftasdays och ... Ja, allmänt sånt där. Man ska helst vara, som tjej ska man helst vara fin alltså. Bete sig som en fin flicka, tycker jag, eller tror jag.

Hans: Hur är en fin flicka?

Li: Det är en sån som inte umgås med folk som är ute sent om kvällarna och som inte sitter och pratar i telefon i timmar och som gör allt som mamma säger och ja vad är det mer? Som sköter sina studier jättebra. Som är väluppfostrad och ja, lite så där återhållsam och så där.

Under intervjuerna framkom det som föräldrarna relaterar mycket till sig själva som Chia Jen beskriver så här:

Chia Jen: Ja, de brukar relatera så att: Vi jobbar så här mycket för dig, så vill vi att du ska sköta dig. Så brukar man säga. Det är därför jag tänker på det själv också. Det är väl så att föräldrar jobbar oftast för sina barn. De bara jobbar och jobbar. För familjens skull. Så säger de också: Jobba för er skull! Det är kanske därför man inte vill, man skäms om man gör något dumt ... om man inte sköter sig.

Dessutom lyder respondenterna föräldrarna, något som Wei Chi träffande beskriver så här:

Hans: Men i nästan nittio procent så vill du göra det din mamma vill eller?

Wei Chi: Ja precis!

Hans: Men du har fattat beslutet själv ändå?

Wei Chi: Det är bara så.

Hans: Vad säger din mamma som gör att du vill det hon vill?

Wei Chi: Ja, liksom. Om jag inte lyder mamma, så kommer mamma inte säga det fler gånger. Då bryr hon sig inte om mig och det vill jag inte. Så det är som jag måste, inte måste men liksom lite – Ja! måste lyda så.

Hans: Om din mamma säger något och du inte lyder, så pratar hon inte med dig mer eller...?

Wei Chi: Jo, kanske. Jo, två, tre gånger. Men kanske fjärde, femte så gör hon inte det.

Hans: Och sen pratar hon inte alls?

Wei Chi: Bara om den saken.

Hans: Bara om den saken, okej. Men hon kan prata om andra saker med dig?

Wei Chi: Ja. Jo.

Hans: Och då känner du att nu har du passerat någon gräns?

Wei Chi: Ja, mmm.

Hans: Och det är mest om du ser din mamma att hon blir ledsen?

Wei Chi: Mmm jo, det ser man. Då blir man tyst.

Hans: Blir man tyst?

Wei Chi: Mmm, ja.

Hans: Okej, men är det samma med till exempel svenska lärare? Känner du samma respekt att du ska lyda dem? Tycker du de har rätt också i det de säger eller?

Wei Chi: Ja, om de har rätt så ska jag lyda dem. Men mamma ska stå först, sen kommer lärarna.

Hans: Okej.

Wei Chi: Mamma har också sagt, lärarna är också som föräldrar när de säger något så har de rätt och då ska man också lyda dem, så ja som sagt. Jag lyder dem om de har rätt.

Respondenterna relaterar reglerna till sin egen kultur som Ken beskriver så här:

Ken: Ja. Vietnameser, som min morsa, hon tycker att man ska vara som vietnameser. Vietnameser ska alltid hålla för sig själv. Alltså, så här ska man vara! Man ska inte vara som de andra.

Att respondenterna bor hemma så länge som möjligt kan vara ytterligare en anledning till att reglerna efterlevs:

Sheng: De vill att man så länge som möjligt bor hemma, kan man väl säga. Gärna att man bor hemma efter att man gift sig också.

Hans: Vad då? Vad innebär det att bo kvar?

Sheng: Det är att man har nära till sina egna, kan man säga. Det är väl lite det. De som är lite äldre vill gärna att sina ungar bor hemma så mycket som möjligt och så länge som möjligt.

Hans: Är det inte jobbigt att vara gift och ihop med alla andra?

Sheng: Jag tycker det är skitjobbigt, men ...

När respondenterna jämför sig med andra invandrargrupper upplever de att de har en mjukare attityd och är mer lika svenskar.

Hsiao Kuo: Jo, det finns skillnad. Till exempel om man tar en arab och en kines eller vietnames och jämför. Araber är, de tror att de är, så tuffa och så klär sig som en tuffing och sånt. Men en vietnames och en kines de är som vanligt. De ... ja, de går vanligt, de klär sig vanligt. De är inte så tuffa. Det kanske finns några men det har jag aldrig sett.

Hans: Nej. Hur tycker du man ska klä sig då? Hur klär man sig när man är tuff då?

Hsiao Kuo: Ja, man ska klä sig som vanligt, inte för tufft eller för sånt. Till exempel om jag tittar på en arab så vet jag direkt om han är tuff eller inte för han går så som en macho och sånt. De klär sig hela tiden så, blonderar håret och har de där två propparna i öronen.

Hans: De har proppar i öronen? Men vietnameser och kineser har mobiltelefon istället!

Hsiao Kuo: Ja de har mobiltelefon, men de visar inte dem. Alltså, de visar dem inte som araberna. Till exempel, på Pauliskolan som jag gick på för. De sitter i cafeteria eller något sånt, så ser man hela tiden att de sitter där och spelar med sin mobil och sånt. De gör inte vietnameser eller kineser. Det gör de sällan.

Hans: Mer diskret kan man säga?

Hsiao Kuo: Ja

Kommentar: Klara regler anses som ytterligare en byggsten för salutogent liv (Hult m.fl. 1996). En annan viktig regel för respondenterna är att man ska vara skötsam och tänka på sitt eget och sin familjs rykte, vilket vi tidigare snuddat vid.

Li berättar här om ”fin flicka” eller ”uppfostrad flicka”, vilket verkar vara något som rimmar med begreppet ”Sheng-Jen” i Tao, som är ett sammansatt uttryck för andlig förfining, klokhet och bildning (Stenudd 1999). Att inte följa reglerna tyder på dumhet och att man är obildad. Vem vill vara en sådan person?

Wei Chi beskriver i intervjun respekten för lärarna, även de kvinnliga. Svaret belyser en skillnad mellan ungdomar från den kinesiska/vietnamesiska kulturen och en del andra invandrарungdomar som inte lyssnar eller visar respekt för kvinnliga lärare, enligt både respondenterna och skollärdarna.

I svaren ser vi återigen prov på förmågan att tänka i konsekvenser. Varje handling har en konsekvens vilken kan gynna eller missgynna ens strävande efter framtida mål. Denna tänkande förmåga, som Vygotskij kallar kreativa aktiviteter, gör människan ”till en framtidsinriktad varelse, som skapar sin framtid och samtidigt förändrar sin nutid” (Vygotskij 1995:13).

Vi kan nu sammanfatta respondenternas svar på vad de upplever som skyddande faktorer på följande sätt: Ungdomarna ser först och främst familjen som den viktigaste skyddsfaktorn. Tillit till föräldrarnas auktoritet och omtanke om varandra är viktiga ingredienser. Familjen prioriterar utbildning, vilket gör att ungdomar är motiverade och utestänger andra aktiviteter och motiv (Knutagård 1999b). Målet självförsörjning genom eget arbete finns visualiserat hos ungdomen och upplevs som realiserbart. I deras kultur finns en styrka som de kan falla tillbaka på, samtidigt som de är en del av kulturens sammanhang. En kultur som innehåller ett stort rättspatos vilket omfamnar ungdomarna med styrka. Reglerna är förståndiga och begripliga. Ungdomarna har inte bara tillgång till den egna kulturen utan även tillgång till den svenska kulturen, som de erhållit genom det internaliserade språket. Föräldrarnas nedtoning av den kinesiska/vietnamesiska kulturen under tonårstiden underlättar detta. Genom kinesiska/vietnamesiska kulturuppfostran ges även nycklar till hur de ska förhålla sig till livet, som till exempel ”nyfiken iakttagare” och ”trapptänkandet”. Trapptänkandet gör det möjligt att se konsekvenserna av en handling som något som antingen fyller en funktion, för att komma vidare, eller är ett hinder för att nå målet. Genom detta har jag funnit svaret på min tredje frågeställning.

Kapitel 5

Kan KASAM användas?

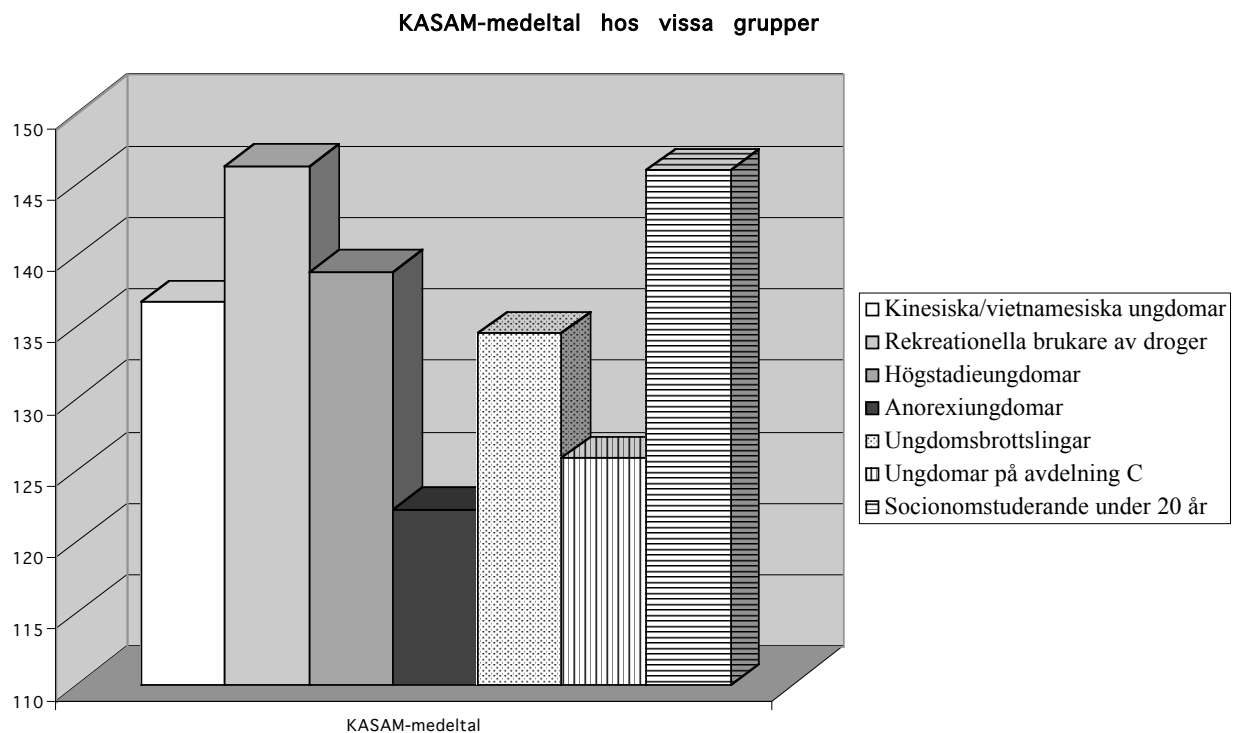
Först måste påpekas att när Aaron Antonovsky beskriver begreppet ”känsla av sammanhang”, KASAM, sätter han människan i sin kontext av tid och rum. Han uttrycker det som ”att antagandet om personlighetsdrag fokuserar på den enskilda individen, och bortser från både det kulturhistoriska sammanhanget bakom utvecklingen av hållningssätt och vikten av den socialt strukturerade situationen i vilken de kommer till uttryck” (1991:222). Vi måste därför i vår forskning om människor och deras kultur ”tänka i termer av möjligheter, begränsningar och belastningar, så som dessa *överförs* via familjen och andra socialiserande enheter” (ibid. s. 222, min kursivering). Vogytskij uttrycker det som ”Hur individualistisk en skapelse än är, så innehåller den ändå alltid en social koefficient” (1995:37).

Låt oss nu se om begreppet KASAM, som beskrivits i teoridelen, är användbart för att förklara respondenternas skyddsfaktorer. När jag tillsammans med Niklas Eriksson undersökte funktionen av rekreationsdroger hos integrerade män (Eriksson & Knutagård 1998) använde vi oss av det längre av Antonovskys ”Livsfrågeformulär” som återfinns som bilaga i Antonovskys bok *Hälsans mysterium*. Det blev därför naturligt för mig att använda samma formulär igen. Livsfrågeformulärets självskattningsskala består av 29 frågor. Varje fråga besvaras utifrån en sjugradig skala, där den sammanlagda spridningen kan bli mellan 29 till 203 poäng. Hansson och Cederblad (1995b) har i några studier använt samma KASAM formulär. De kom fram till att de olika sätten att mäta KASAM överensstämde relativt bra och förespråkar därför den längre versionen för bättre jämförelser. Författarna fann även att de yngre grupperna (årskurs 7) skiljer sig något från de övriga i det icke kliniska materialet (vilket inte berör denna undersökning då den yngsta respondenten är 17 år), samt att flickor genomgående har något lägre värden än pojkar. För mer information om användbarheten av KASAM-formuläret hänvisas till deras text.

Om vi ser till de kinesisk/vietnamesiska respondenternas svar på KASAM-formuläret kan vi konstatera följande: De har ett KASAM-medeltal på 136,8, med högsta poäng på 155 och lägsta poäng på 107, vilket ger ett medeltal på 4,72. Om medeltalet på livsfrågeformulärets sjugradiga skala är 3,5 ligger respondenterna med sina 4,72 på övre halvan av skalan. Delar vi upp frågorna enligt Antonovskys tre begrepp, begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet, hamnar respondenterna med 4,09 på begriplighet; med 4,92 på hanterbarhet; och med 5,16 på meningsfullhet. Med andra ord ser ungdomarna sitt liv som mer meningsfullt än hanterligt eller begripligt.

Sex frågor av de 29 har samtliga respondenter besvarat i samma halva av intervallet ett till sju, det finns alltså ingen oenighet utan mer en gradskillnad mellan fyra och sju. Det gäller till att börja med fråga 8 där samtliga i mer eller mindre grad tycker att deras liv genomgående haft mål och mening. I fråga 13 svarar de med en viss gradskillnad att de tror att det finns lösningar på livets svårigheter. När respondenterna ställs inför ett svårt problem är lösningen mer eller mindre solklar, som i fråga 15. Vidare tycker de att deras dagliga sysslor är en varierande källa till glädje och djup tillfredsställelse, som i fråga 16. I fråga 22 svarar respondenterna att de är inställda på att deras personliga liv i framtiden kommer att vara fyllt av mål och mening, i högre eller lägre grad. Slutligen är de mer eller mindre säkra på att ”det i framtiden *alltid* kommer att finnas människor” som de kan räkna med, som i fråga 23 (Antonovskys kursivering). Det sista resultatet konfirmerar mitt tidigare konstaterande om familjen som viktig skyddsfaktor.

Jämför vi med min och Niklas Erikssons tidigare undersökning av socialt integrerade människor som brukar droger rekreationellt, så har den gruppen ett något högre KASAM-medeltal på 146,3 (n 6), med högsta poäng 166 och lägsta 98, samt med ett medeltal på livsfrågeformuläret på 5,05 (Eriksson & Knutagård 1998). Jämför vi med de fyra kliniska studier Hansson och Cederblad (1995b) genomfört på grupper av ungdomar finner vi följande: De fyra grupperna är högstadieungdomar, anorexiungdomar, ungdomsbrottslingar och ungdomar från deras egen avdelning C, vid barn- och ungdomspsykiatriska kliniken i Lund. Författarna fann att KASAM-medeltal för högstadieungdomarna var 138,9 (n 607), anorexiungdomarna 122,3 (n 32), ungdomsbrottslingarna 134,6 (n 48) och ungdomarna på avdelning C 125,9 (n 16). Författarna nämner även en annan undersökning som Jan Gassne gjort på socionomstuderande och socionomer uppdelat efter ålder. Tar vi även den av Gassnes grupper, upp till 20 år, som är relevant för oss, var KASAM-medeltalet 146,0 (n 27). För övrig information om urval, metoder, samband med mera hänvisas till Hansson och Cederblads text. Vad som saknas i deras undersökning och skulle vara värdefullt för denna rapport är urskiljande av etnisk tillhörighet. Låt oss istället illustrera förhållandet av poängen mellan ovanstående grupper i tabell 3.

Tabell 3.

När vi ser tabell 3 kan vi lätt konstatera att våra respondenter inte avviker särskilt mycket från gruppen högstadieungdomar och ungdomsbrottslingar. Intressant är vidare att notera att de socialt integrerade människor som använder droger för rekreationellt bruk är jämförbara med socionomstuderande under 20 år. Anorexiungdomar och ungdomar inlagda på avdelning C har de lägsta värdena, vilket kan vara förståeligt då de inte kan hantera sin verklighet. Men tabellen ger upphov till två funderingar. Den första funderingen är att begreppet KASAM kanske inte säger något om hur handlingarna är i förhållande till lagar och förordningar utan istället kanske säger mer om de resurser en person har tillhands för att kunna handskas med sitt liv. Det kan tänkas att begreppet KASAM inte säger något om social anpassning, – alltså kan även en ”tjuv” ha ett hälsosamt liv. Den andra funderingen är att KASAM förutsätter

jämförelser. Att mäta KASAM på kinesiska/vietnamesiska ungdomar säger inget om inte värdena jämförs med andra liknande grupper. Hitintills har inga sådana undersökningar skett. Dessa funderingar som besvarar min fjärde frågeställning öppnar även möjligheter till fortsatt forskning.

Intressant är också att jämföra respondenterna med det arbete som bedrivs på utrednings- och behandlingsavdelningen (avdelning C) vid Barn- och Ungdomspsykiatriska kliniken, Universitetssjukhuset i Lund. Hult m.fl. (1996), som vi tidigare nämnt i intervjudelen, har kommit fram till att vissa individ- och omgivningsfaktorer har en salutogen betydelse. Författarna nämner först som viktiga **individfaktorer** att ha en god social kapacitet, att ha ett positivt självförtroende, att vara självständig, att ha framgångsrik coping (coping - hur man hanterar och löser utvecklingskriser och traumatiska upplevelser), att vara intelligent och kreativ, att ha utvecklat speciella intressen och hobbies, att ha en hög inre kontroll, att ha impuls kontroll, att ha hög aktivitet och energi samt att man har optimism och framtidstro.

När det sedan gäller **omgivningsfaktorer** nämner författarna att hjälpa andra, att ha en betydelsefull annan person, att ha tillitsfulla och intima relationer, åtminstone med en förälder, att ha klart definierade gränser och subsystem, att ha positiv föräldrar – barn relation, att ha klara regler i hemmet och slutligen att ha delade värderingar mellan generationerna. Vi kan lätt se att våra respondenter omfattar den övervägande delen av dessa individ- och omgivningsfaktorer och att deras resultat från KASAM-formuläret stämmer väl överens med de svar de själva gav under intervjuerna. Eftersom jag inte är något matematiskt geni har inga korrelationer eller annan bearbetning av materialet genomförts, utan med ovanstående konstaterande lämnar jag detta.

Kapitel 6

Kulturspecifik eller kulturgenerell?

Kan vi se om materialet är kulturspecifikt eller kulturgenerellt? Varken tid eller resurser medger en fullständig genomgång, vilket i och för sig hade varit intressant. Kanske nästa undersökning kan ge större utrymme för detta moment? Låt oss, för att reflektera över om materialet är kulturspecifikt eller kulturgenerellt, helt kort se på den viktigaste skyddsfaktorn, nämligen familjen. Konceptet familj står för vissa specifika saker i olika kulturer, olika geografiska platser och under olika epoker och kommer därför alltid ur ett kulturhistoriskt perspektiv att vara ett kulturspecifikt begrepp (Ariés 1996). Å andra sidan kan tankestrukturer och hållningar om familjen även vara kulturgenerella. Som illustration för det första påståendet, om att begreppet familj är kulturspecifikt, vill jag ta Vygotskij exempel om Mozart hade fötts på Samoaöarna. Hur skulle Mozart ha kunnat komponera symfonier med ett begränsat antal toner? Jag vill för det andra påståendet, om att begreppet familj är kulturgenerellt ta Vygotskij exempel om övergången till industrialismen, som förändrade livsvillkoren för arbetare oavsett folkslag och kultur. På så sätt kan en företeelse eller händelse både vara kulturspecifik och kulturgenerell beroende på när, var och hur. Alltså finns det inget enkelt entydigt svar.

Låt oss dröja kvar vid frågan och kärnbegreppet hos våra respondenter, nämligen ”familjen”. Är deras begrepp kulturspecifikt eller kulturgenerellt? Kan vi säga att om människor – oavsett kulturtillhörighet – värnar om familjen så blir allt bra? Låt oss ta ett aktuellt exempel från Svenska Kommunförbundet när de försökte introducera en typ av arbete med familjer i Sverige, nämligen Familjerådslag. Familjerådslag bygger ursprungligen på maoriernas familjesystem vilket är uppbyggt i tre nivåer; iwi (stam), hapu (klan) och whanau (utvidgad familj). Iwi är den största sociopolitiska enheten i det maoriska samhället och den är uppbyggd av många hapun. Stammarna relateras till bestämda landområden och till en av de 13 kanoterna (waka) i vilka maorierna anlände till Nya Zeeland, eller Aotearoa som de kallar det. Whanau brukar översättas med ”extended family” är den minsta sociala enheten, uppbyggd av ”kärnfamiljen” och släktingar. Denna kultur är kollektiv, då stort värde sätts på ”sense of belonging” (tillhörighet), kollektivt ansvar och sambandet mellan individens handlingar och familjens ”mana” (står för styrka, auktoritet, prestige och ledarskap och kan vara medfödd eller förtjänad) (Knutagård, M. 1999).

Maoriernas syn på familjen överensstämmer i stort med den kinesiska/vietnamesiska traditionen. Varje maoriungdom kan spåras tillbaka till en stam och i slutändan till en kanot. Likaså framträder de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna i Malmö emot sina familjers fonder, till skillnad från de svenska ungdomarna. När Svenska Kommunförbundet försökte använda maoriernas familjekoncept i pilotprojektet Familjerådslag visade det sig inte fungera fullt ut (Sundell & Hæggman 1999). Hur kan det förhålla sig så? Kan det vara så att implementörerna inte ”översatt” whanau till svenska förhållanden, ändrat perspektiven?

Antonovsky hänvisar i sin text till en studie av Leo Srole, 1974, om en storstadspopulations psykiska hälsa. Srole fann en grupp människor som trots fattigdom förblev intakta med avseende på deras psykiska hälsa. Denna grupp jämförde Srole med Winnebago-indianerna och de europeiska judarnas historia och fann tre centrala sociokulturella resurser som bidrog till preventionen: ”en stoisk tapperhet eller strävan att ’vara vuxen’, starka släktskapsband och en känsla av speciell gruppidentitet” (Antonovsky 1991:83). Vår analys blir begränsad, menar Antonovsky, när vi ser dessa faktorer som egenskaper hos grupper eller folkslag, istället för att se hur dessa omvandlar resurserna till fungerande verktyg för att lösa sina problem. Thomas och Znaniecki fann i sin välkända undersökning om polska immigranter till USA att

starka nätverk, sammanhållning och regelsystem var bidragande ”verktyg” för att skydda sig mot en rad oönskade situationer (Ohlsson & Swärd 1994). Hemligheten med ett bra socialt liv verkar inte vara enbart begreppet ”familj”, utan handlar istället om några grundläggande förmågor att kunna omvandla resurserna till fungerande verktyg, i linje med vår definition av hälsa. Detta synsätt sammanfaller med modellen om universell mångfald och verksamhetsteorin, som också nämnts i kapitel 1.

Med denna diskussion har jag besvarat den femte och sista av mina frågeställningar. Så vilka slutsatser kan vi dra av materialet?

Kapitel 7

Slutsatser och diskussion

Vi har nu kommit till den punkt där jag ska knyta ihop säcken och säga att jag kom fram till några slutsatser. Eller är det istället så att jag kommit fram till att det finns ett antal olika säckar, men att det krävs mer forskning för att knyta ihop dem? Tyvärr lutar det åt det senare hållet. Vilka säckar har jag då funnit i vårt material?

En säck är familjen, en skyddsfaktor som bygger på ekonomisk och känslomässig gemenskap samt auktoritärt ledarskap. En annan säck är de kinesiska/vietnamesiska ungdomarnas kultur som ger livet mening, vägleder dem under färden och bidrar med nycklar för att kunna hantera den verklighet som möter dem. Vad händer när dessa skyddande faktorer vittrar sönder, som Anthony Giddens beskriver i sin senaste text *Runaway World* (1999)? Kommer det, till exempel, att ta lika lång tid för kineser/vietnameser som för svenskar innan familj och kultur spelar en mer undanskymd roll i det vardagliga livet? Om ungdomarna har blivit uppräckta ur sitt traditionella samhälle, kan de då bäddas ner igen? Eller är det så att de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna även med oerhörd kraft kommer att omfattas av den samhälliga socialiseringsprocessen till modernisering – individualiseringen – som bland annat Ulrich Beck (1997) menar?

En säck som jag tycker verkar vara spännande är tanken på de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna som balanskonstnärer. Balans är enligt Nordstedts Plusordbok (1997) ”förmåga att bibehålla sin jämvikt genom att motverka krafter som skulle kunna rubba den”. Samtidigt vet vi att för att kunna balansera på cykel eller lina krävs att man alltid är lite i obalans. Är man stel som en pinne trillar man. Vad har detta att göra med skyddsfaktorer? Jo, att vi kanske ser saker polärt istället för triangulärt. De kinesiska/vietnamesiska ungdomarna lever i två kulturer. Istället för att detta ska ses som en nackdel, vilket en majoritet av minoritetsforskarna gör, bör förhållandet kanske ses som en förmån. Ungdomarna har lärt sig balansera de båda kulturerna i harmoni med varandra, det polära. Är det dessutom så att ett högt KASAM fungerar som den balansstång de kan använda sig av för att upprätthålla jämvikten och på så sätt ta sig framåt, det triangulära? Även om jämförelsen haltar är kanske familjen den ”lina” som ungdomarna går fram på genom livet. Det skulle vara intressant att ha detta som utgångspunkt vid en senare undersökning. Genom uppfostran erhåller ungdomarna verktygsnycklar, vilket gör det möjligt för dem att behålla sin ”eko-identiteten”, sin dubbelidentitet, som en del av sin personlighet. I inledningen nämnde vi att verksamhetsteorin ser personligheten som en produkt av den kulturella, sociala och historiska kontexten samtidigt som personligheten producerar denna. ”Personligheten skal forstås som helheden i det menneskelige individs unikke aktivitets-, handlings- og virksomhedsforhold til sin naturlige og sociale omverden” (Enerstvedt 1982:75). Vår gåtas lösning kanske ligger i etniciteten i sig själv. Kanske är det så att olika nationaliteter/kulturer hanterar sin moderkultur på olika sätt? Då handlar det om olika perspektiv på samma sak som något avgörande. Att till exempel upprätthålla dubbla identiteter är något som även Donna LaMar (1992) funnit som en viktig salutogen faktor när hon undersökt ungdomar från dysfunktionella nordamerikanska familjer.

Ytterligare en säck är språket. I undersökningen framkommer att respondenterna lärt sig att använda fantasin till att utforska världen. Det *nyfikna iakttagandet* kan anses som grunden för att tillgodogöra sig ett högt mått av KASAM. Ju mer en människa ”har sett, hört och upplevt, ju mer de vet och har tillägnat sig, ju större mängd verklighetsmoment de besitter i sin erfarenhet, desto betydelsefullare och produktivare blir dess fantasi vid i övrigt lika förutsättningar” (Vygotskij 1995:20). Vi ser här att språket har en nyckelfunktion. Genom

internalisering av det svenska språket sker ett övertagande av normer som i sig är styrande. Vad internaliseras ur den ena och ur den andra kulturen? Till exempel verkar det som om de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna har övertagit svenskarnas negativa attityder till narkotika samtidigt som de övertagit de mer avslappnade attityderna till alkoholdrickande, men ändå under skötsamma former. Kan de dessutom ha övertagit en viss grupps normer, till exempel vad Margareta Norell och Claes Törnquist (1995) kallar *det skötsamma ruset* hos deras informanter, de arbetande ungdomarna i "Söderdal", Malmö?

Historiskt har åtminstone Kina en lång tradition av narkotikaanvändning och biologiskt är kineser bland de folkslag "som är sämst på att dricka", vilket inte underlättar ett övertagande av de svenska normerna. Trots detta har de inte tagit över svenskars attityder till sex. Hur kan det komma sig att de väljer ut vissa delar, eller kulturella verksamheter, men inte andra? Är det kanske så att "invandrarsvenskan" är ett hinder och att enbart perfekt svenska ger tillgång till den svenska kulturen? Att ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv se på invandrarungdomars inpassning i det svenska samhället genom språket är också en fortsatt intressant forskningsansats.

En närbesläktad säck är tid. Respondenterna har lärt sig hur de ska förhålla sig till livet genom den så kallade *trappstegsprincipen*. Hur de ska tänka när de tänker, i förhållande till bestämda eller passande tider, något som även finns i den judiska litteraturen. Det hebreiska ordet för "tid" är *et*. Predikaren, i Bibeln, har ett intressant sammanhang där det heter i kapitel 3, verserna 1 till 4;

Allt har sin tid, det finns en tid för allt som sker under himlen: en tid för födelse, en tid för död, en tid att plantera, en tid att rycka upp, en tid att dräpa, en tid att läka, en tid att riva ner, en tid att bygga upp, en tid att gråta, en tid att le, en tid att sörja, en tid att dansa. (Bibeln 1999:552)

Vi har tidigare nämnt Srole som fann centrala sociokulturella resurser som bidrog till preventionen bland annat hos de europeiska judarna. I Sverige har Mirjam Sterner Carlberg skrivit en doktorsavhandling om *Gemenskap och överlevnad. Om den judiska gruppen i Borås och dess historia* som visar på salutogena faktorer (Social Vetenskaplig Tidskrift 1994). Kan även "tid" vara en sådan? Kanske är "tid" för självklart för att mejslas ut? Vidare, vad står vår protestantiska tidsuppfattning för? Tid är ju tillsammans med rum en av de storheter som styr våra liv enligt bland annat Johan Asplund (1983).

Jag kan också se en säck med motiv. Bakom människors handlingar finns motiv och handlingarnas motiv är därför verksamhetens mening, enligt verksamhetsteorin. Eftersom verksamheter är processer som ständigt förändras skapas det nya behov och motiv för våra handlingar. På så sätt formas människan under hela livet. Den enskilda människans handlingar kan vara mer eller mindre målinriktade. Dessutom kan uppfyllandet av målet bero på många faktorer utanför individen själv. Några gör skillnad på för-att-motiv, som söker uppnå något i framtiden och därför-att-motiv, som baserar sig på människans tidigare erfarenheter (Knutagård 1999b). Vi kan se att för-att-motiven verkar vara dominerande för de kinesiska/vietnamesiska ungdomarna. Pär Nygren för ett djupare resonemang om motiv ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv när han menar att:

Motiverne er i vor psyke ordnet i en slags hierarki. Den hierarkiske organisering indebærer, at visse motiver bliver aktiveret oftere end andre i vore daglige virksomheder. De har altså en slags "fortrin" i forhold til motiver længere nede i hierarkiet. Disse motiver fungerer ikke alene som en drivkraft i vore daglige handlinger. De fungerer snarere som almene rammer, inden for hvilke nogle virksomheder har større sandsynlighed for at blive stimuleret end andre. Når et bestemt motiv er aktiveret, angiver dette motiv retningen for vor virksomhed. (Nygren 1999:109)

Kanske är det så att KASAM är ett sådant allmänt motiv som aktiverar andra och bestämmer riktningen för dem? Eller är det kanske så att det vi kallar ”social kompetens” är en faktor som ser till att välja rätt kulturverksamhet vid rätt tid och rum? Å andra sidan verkar både KASAM och social kompetens vara verkningslösa utan tillgång till olika verksamhetsområden.

Några säckar har jag inte kunnat få fram i ljuset. Det är mer av respondenternas ”osynliga regler”. Förhoppningsvis kan fortsatt forskning hitta även dessa.

Vem bär då fram säckarna? Det saknas oftast analys av hur man möter målgruppens behov, tar sin utgångspunkt i deras perspektiv, kommer in på deras ”territorium” och hur man använder ”dörröppnare” – alltså forskarens egen kulturkompetens (Knutagård 1999a). Hur handskas vi med tabun, till exempel kring sexualitet (Knutagård 1999b)? Det saknas dessutom alltför ofta strategier för hur man använder de nya medierna, framför allt Internet, för att till exempel nå invandrare. Strategier som vilar på det faktum att ”interaktiv kommunikation på Internet är för många ungdomar den flygande mattan som lyfter dem från kvävande geografiska och kulturella gränser till ett land av konversation, information och livräddande interaktion” (Knutagård 1997). Slutligen måste vi ständigt ha med oss, analogt med vad Karl-Olov Arnstberg (1989), som nämnts i inledningen, menar om kulturspecifikt, att det är ett misstag att avgränsa den kinesiska/vietnamesiska kulturen till det som **enbart** finns i den. Istället är den kinesiska/vietnamesiska kulturen **oberoende** av om samma faktorer förekommer hos andra grupper. Alltså kan det som beskrivits i rapporten även gälla andra invandrargrupper, vilket enbart framtida forskning kan utvisa.

Till slut kanske vi kan dra slutsatsen att det etniska inte är gåtan som ska lösas, utan att lösningen ligger däri. Det är inte vilka koncept vi har utan vilka perspektiv på dem som är avgörande. Framtida forskning får avgöra om jag lärt mig ”konsten att gissa rätt” (Agrell 1998).

Referenslitteratur

- Agrell, Wilhelm (1998), *Konsten att gissa rätt, underrättelsevetenskapens grunder*. Lund, Studentlitteratur
- Ahlberg, Jan (1996), *Invandrades och invandrades barns brottslighet. En statistisk analys. BRÅ-rapport 1996:2*. Stockholm, Gotab
- Antonovsky, Aaron (1991), *Hälsans mysterium*. Stockholm; Natur och Kultur
- Antonovsky, Aaron (1993), *The Sence of Coherence as a Determinant of Health*. In Beattie, A. et al (eds), *Health & Wellbeing, a reader* (pp.202-211). London, MacMillan
- Ariés, Philippe (1996), *Centuries of Childhood*. Chatham, Pimlico
- Arnstberg, Karl-Olov (1989), *Svenskhet, den kulturförnekande kulturen*. Malmö, Carlssons
- Asplund, Johan (1983), *Tid, rum, individ och kollektiv*. Stockholm, LiberFörlag
- Beck, Ulrich (1997), *Risikosamfundet*. Danmark, Hans Reitzels Forlag
- Bergström, Ulrika & Sarnecki, Jerzy (1996), *Invandrarungdomar på särskilda ungdomshem i Stockholms län*. i *Vård av ungdomar med sociala problem - en forskningsöversikt*. Stockholm, Statens Institutionsstyrelse SIS.
- Bibeln (1999), Glasgow, Bokförlaget Libris.
- Bourdieu, Pierre (1994), *Kulturhistoriska texter*. Stockholm/Stehag, Brutus Östlings bokförlag Symposion
- Carlson, Benny (1994), *Malmö – invandrarstad, Lägesrapport '94*. Rapport från Invandrar- och Flyktingkommittén i samarbete med Malmö Stad.
- Clunies Ross, Margaret (1998), *Hedniska ekon. Myt och samhälle i fornordisk litteratur*. Uddevalla, Anthropos
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1999), *Flow. Den optimala upplevelsens psykologi*. Viborg, Natur och kultur.
- Dahlin, Lisa & Cederblad, Marianne (1993), *Salutogenesis – protective factors for individuals brought up in a high-risk environment with regard to the risk for a psychiatric or social disorder*. Nordisk Psykiatrisk Tidskrift 47/1
- Enerstvedt, Regi Th. (1982), *Mennesket som virksomhet*. Oslo, Tiden Norsk Forlag.
- Eriksson, Niklas & Knutagård, Hans (1998), *Rekreationellt bruk av droger – mervärde eller egenvärde? Funktionen av rekreationsdroger hos sex socialt integrerade män*. Lund, Magisteruppsats Socialhögskolan.
- Giddens, Anthony (1999), *Runaway world. How globalisation is reshaping our lives*. Bury St Edmunds, Profile Books Ltd.
- Hammerlin, Yngve och Larsen, Egil (1999), *Menneskesyn i teorier om mennesket*. Århus, Klim.
- Hansson, Kjell & Cederblad, Marianne (1995a), *Salutogen familjeterapi*, Focus på familjen 1/1995, vol 23, sid 2 – 18, Oslo
- Hansson, Kjell & Cederblad, Marianne (1995b), *Känsla av sammanhang, Studier från ett salutogen perspektiv, Nr 6 1995*. Lunds Universitet, Institutionen för barn- och ungdomspsykiatri.
- Hult, Stefan & Waad, Tommy & Cederblad, Marianne & Hansson, Kjell (1996), *Salutogen miljöterapi i teori och praktik - en introduktion för blivande salutologer- Nr 7 1996*. Lunds Universitet, Institutionen för barn- och ungdomspsykiatri.
- Johansson, Thomas & Miegel, Fredrik (1996), *Kultursociologi*. Lund, Studentlitteratur.
- Karcher, Stephen (1998), *I Ching. Förvandlingarnas bok – en väg att lära känna sig själv och utvecklas*. Smedjebacken, Forum
- Knutagård, Hans (1997), *New media and the process of learning social skills*. I Youth Directorate (ed.), *Youth in the information society*. Strasbourg, Council of Europe Publishing.

- Knutagård, Hans (1999a), *We Have to Meet Young people where They are – in New Social Contexts and Youth Cultures*. I Puuronen, Vesa (ed.) Youth in everyday life contexts, N:o 20. Joensuu, University of Joensuu.
- Knutagård, Hans (1999b), *Sexualiteten som metod ur ett verksamhetsteoretiskt perspektiv*. Malmö, RFSL
- Knutagård, Marcus (1999), *Från Aotearoa till Midnattssolens rike, en komparativ studie av Family Group Conference och Familjerådslag*. Lund, C-uppsats Socialhögskolan.
- LaMar, Donna F. (1992), *Transcending Turmoil. Survivors of Dysfunctional Families*. New York, Insight Book
- Landstingsförbundet (1998), *Främja hälsa - förebygg sjukdom. Slutrapport från Folkhälsoprogrammet*. Stockholm, Landstingsförbundet
- Lindquist, Cecilia (1999), *Tecknens rike*. Ljubljana, Bonniers
- Linge, Lotta (1993), *Humor och barn. Utvecklingspsykologiska aspekter på humorns funktion*. Kävlinge, KEPÅ TRYCK.
- Lyons, Eleanor (1995), *New Client, old problems. Vietnamese young people's experiences with police*. I Guerra, Carmel & White, Rob (editor) Ethnic minority youth. Hobart, NCYS
- Löfgren, Horst (1991), *Elever med annat hemspråk än svenska. Pedagogisk orientering och debatt, Nr 95*. Malmö, Lärarhögskolan
- Mauss, Marcel (1997), *Gåvan*. Lund, Argos förlag.
- Merriam, Sharan B. (1994), *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund, Studentlitteratur
- Nilsson, Kjell & Sunesson, Sune (1988), *Konflikt, kontroll, expertis*. Lund, Arkiv
- Norell, M. & Törnqvist, C. (1995), *Berättelser om ruset. Alkoholens mening för tjuugoåringar*. Stockholm/Stehag, Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Norstedts Plusordbok (1997), *Italien: Rotolito Lombarda*
- Nygren, Pär (1999), *Professionell omsorg for børn og familier – fra teori til værktøj*. Slangerup, Dansk Psykologisk Forlag.
- Ohlsson, Lars B. & Swärd, Hans (1994), *Ungdom som samhällsproblem*. Lund, Studentlitteratur.
- Robson, Colin (1997), *Real World Research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Researchers*. Oxford UK & Cambridge USA, Blackwell
- Rutter, Michael (1990), *Psychosocial resilience and protective mechanisms*. I Rolf, Jon, Masten, Ann S, Cicchetti, Dante, Nuechterlein, Keith H, and Weintraub, Sheldon (editor). Risk and protective factors in the development of psychopathology. Cambridge, Cambridge University Press.
- Sidel, Ruth (1973), *Frihet och arbete. Kvinnofrågor och barnuppfostran i dagens Kina*. Lund, Berlingska Boktryckeriet
- Social Vetenskaplig Tidskrift (1994) Nya avhandlingar. Årgång 1, Nummer 2-3. Forsa
- SoS-rapport 1998:5, *Individ- och familjeomsorgens arbete med ungdomar*. Socialstyrelsen
- Soydan, Haluk & Jegeby, Ulla & Olsson & Erik & Harms-Ringdahl, Mari (1999), *Socialt arbete med etniska minoriteter. En litteraturöversikt*. Stockholm, Liber
- Starrin, Bengt (1996), *Grounded Theory - en modell för kvalitativ analys*. I Svensson, Per-Gunnar & Starrin Bengt (red.), Kvalitativa studier i teori och praktik, Lund, Studentlitteratur.
- Statens invandrarverk (1990), *Flyktingungdomars och andra generationen invandrarungdomars situation i Norden: rapport från det 8:e Nordiska Integrationsseminariet 5-7 juni 1990*. Norrköping, Statens invandrarverk
- Statens invandrarverk (1998), *På tal om... statistik om invandring och om personer med utländsk bakgrund*. Norrköping, Statens invandrarverk.
- Stenudd, Stefan (1996), *Tao te ching, Taoismens källa*. Malmö; Arriba.

- Sundell, Knut & Hæggman, Ullalena (1999), *Familjerådslag i Sverige. En utvärdering av Svenska Kommunförbundets försöksverksamhet. FoU-rapport 1999:1.* Stockholm, AWJ Kunskapsföretaget.
- Takagi, Dana Y. (1997), *Maiden Voyage: Excursion into Sexuality and Identity Politics in Asian America.* I Seidman, Steven (ed.) *Queer Theory/Sociology.* Padstow, Blackwell Publisher.
- Trondman, Mats (1999), *Kultursociologi i praktiken.* Lund, Studentlitteratur.
- Ungdomsstyrelsens utredningar (1999), *Svensk ungdomspolitik – en underlagsrapport inför en bedömning inom Europarådet. Nummer 14.* Västervik, AB C O Ekblad & Co.
- Virta, Erkki (1999), *Stärkt etnisk identitet bra för de ungas hälsa.* Invandrare & Minoriteter 3/99.
- Virta, Erkki & Westin, Charles (1999), *Psychosocial Adjustment of Adolescents with Immigrant Background in Sweden.* Stockholm University, Centre for Research on International Migration and Ethnic Relations.
- Vygotsky, Lev S (1978), *Mind in Society, The Development of Higher Psychological Processes.* London, Harvard
- Vygotskij, Lev S (1995), *Fantasi och kreativitet i barndomen.* Göteborg, Daidalos
- Werner, Emmy E. & Smith Ruth S. (1992), *Overcoming the Odds. High Risk Children from Birth to Adulthood.* Cornell

Intervjuer:

- Björkman, Lotta, metodutvecklare, Ungdomsenheten, Södra Innerstaden, Malmö, intervjuad den 19 mars 1999.
- Hsu, Lee Nah, Dr., UNDP, Bangkok, Thailand, e-mailintervju under maj 1999.
- Jansson, Ulf, chef, GEFAS Rosengård, Malmö, intervjuad den 4 maj 1999.
- Larsson, Anders, kriminalinspektör, Spanings- och Narkotikaroteln, Spaningscentralen, Polisområde Malmö, intervjuad den 19 november 1998.
- Leite, Inger, chef, Socialbyrån, Rosengårds Stadsdelsförvaltning, Malmö, intervjuad den 15 mars 1999.
- Li, Guanhuai, gästforskare, Göteborg, intervjuad 30 oktober 1998 och 21 augusti 1999.
- Lindbom, Marcus, rektor, S:t Petriskolan, Malmö, intervjuad den 16 februari 1999.
- Lundblad, Eva, chef, Familjecentrum, Södra Innerstaden, Malmö, intervjuad den 16 mars 1999.
- Möller, Ann-Sofi, konsulent, Kajplats 305, Malmö, intervjuad den 24 maj 1999.
- Pålsson, Elisabeth, assistent, Planeringsavdelningen, Malmö Stadskontor, intervju den 19 Januari 1999, erhöll information från vissa delar av Malmös befolkningsregister.
- Thelander, Lars, biträdande rektor på Heleneholmsskolan, Malmö, intervjuad den 9 februari 1999.
- Schultze, Detlef, metodutvecklare, Vuxenmissbruksenheten, Södra Innerstaden, Malmö, intervjuad den 18 mars 1999.
- Tan, Wang, gästforskare, Lund, intervjuad 26 september 1999
- Witt, Patrik, vik. rektor, Pauliskolan, Malmö, intervjuad den 9 februari 1999.

Övriga källor:

- Bevelander, Pieter & Carlson, Benny & Rojas, Mauricio (1997), *I krusbärslandets storstäder. Om invandrare i Stockholm, Göteborg och Malmö*. Kristianstad, SNS Förlag
- BRÅ-Rapport 1999:1, *Ungdomar, droger och polisens insatser*. Stockholm, BRÅ
- Dillon, Michael (ed) (1998), *China, A Cultural and Historical Dictionary*. Surrey, Curzon
- DalGLISH, Carol (Consultant Editor: Campling, Jo) (1989), *Refugees from Vietnam*. London, The Macmillan Press LTD.
- Henrikson, Alf & Tsu-Yü, Hwang (1997), *Samtalen med Konfucius*. Smedjebacken, Norstedts
- Hjern, Anders (1998), *Migration till segregation – En folkhälsorapport om barn med utländskt ursprung i Stockholm*. Huddinge, Centrum för Barn- & Ungdomshälsa
- Johansson, Eivor & Wallin, Anne-Mari & Svensson, Arne & Larsson, Annmari & Jonsson, Inger (1997), *Ung, ensam och rotlös. Om invandrade ungdomar i Örebro kommun*. Heureka Nr 33. Örebro, Samhällsmedicinska enheten.
- Lönnroth, Ami (1990), *Maskrosbarn – barnen som klarar sig mot alla odds*. Stockholm, Glacio
- SOU 1997:61, *Att växa bland betong & kojor. Delbetänkande om barns- och ungdomars uppväxtvillkor i storstädernas utsatta områden från Storstadskommittén*. Stockholm; Fritzes
- SOU 1997:162, *Medborgarskap och identitet. Delbetänkande av 1997 års medborgarskapskommitté*. Stockholm, Fritzes
- Statens Flyktingsekretariat (1987), *Vietnamesiske flyktinger - 7 år etter: Nordisk seminar i Skien 19 - 21 mai 1987*. Oslo, Statens Flyktingsekretariat
- Tamas, Gellert (1995), *Sverige, Sverige, fosterland. Om ungdom, identitet och främlingskap*. Värnamo, Bokförlaget Kombinera
- Ungdomsenheten (1999), *Studie över 60 kända narkotikamissbrukare i åldern 18 – 25 år aktuella på enheten under 1998*. Malmö, SDF Södra Innerstaden.
- White, Rob (edited) (1999), *Australian Youth Subcultures. On the margins and in the mainstream*. Hobart, ACYS

Malmö, februari 1999

Hej!

Du är kanske den jag söker till att hjälpa mig med min undersökning om kinesiska/vietnamesiska ungdomar i Malmö.

Jag heter Hans Knutagård, socionom, arbetar som konsult och skriver nu en rapport till Folkhälsoinstitutet i Stockholm.

Studien handlar om hur ungdomar mellan 16 till 20 år med kinesiskt/vietnamesisk ursprung har det i Malmö. Hur man upplever sitt liv, sin framtid, sin familj, sina vänner, sin flick-/pojkvän, sin skola eller sitt arbete. Men även hur man ser på andra invandrargrupper, skolk, kriminalitet, droger och säkrare sex m.m.

För det ändamålet behöver jag komma i kontakt med några personer som kan tänka sig att låta sig intervjuas av mig. Intervjun är mellan en till två timmar lång. Under den vill jag även ha möjlighet att ställa närgångna frågor om dig och dina erfarenheter rörande uppväxt, droganvändning, skolk, kriminalitet, hälsa och sex. Detta för att förstå eventuella samband. Intervjun sker på plats som du/jag kommer överens om. Efter någon vecka vill jag gärna göra en uppföljningsintervju där du får se på ditt material. Intervjuerna skall helst ske under februari och mars och upptas på band.

Din identitet är givetvis bara känd för mig som gör intervjuerna, för övrigt är du helt anonym. **Du och din familj är garanterad fullständig anonymitet.** Kan du tänka dig att bli intervjuas under dessa förutsättningar ta kontakt med mig enligt nedanstående.

Genom att delta kan Du vara med och öka kunskapen om hur kinesiska/vietnamesiska ungdomar i Malmö har det.

Med förhoppning om ett samarbete

Hans Knutagård
Kockumsgatan 3 A
211 42 Malmö
040-232101, 0708-446171
hans.knutagard@ynic-scc.com

LIVSFRÅGEFORMULÄR

Bilaga 2.

Här är några frågor som berör skilda områden i livet. Varje fråga har 7 möjliga svar. Var snäll och markera den siffra som bäst passar in på ditt svar. Siffran 1 eller 7 är svarens yttervärden. Om du instämmer i det som står under 1, så ringa in 1:an; om du instämmer i det som står under 7, så ringa in 7:an. Om du känner annorlunda, ringa in den siffra som bäst överensstämmer med din känsla. Ge endast ett svar på varje fråga.

1. När du talar med människor, har du då en känsla av att de inte förstår dig?

1	2	3	4	5	6	7
har aldrig den känslan						har alltid den känslan

2. När du varit tvungen att göra någonting som krävde samarbete med andra, hade du då en känsla av att det

1	2	3	4	5	6	7
kommer säkert inte att bli gjort						kommer säkert att bli gjort

3. Tänk på de människor du kommer i kontakt med dagligen, bortsett från dem som står dig närmast. Hur väl känner du de flesta av dem?

1	2	3	4	5	6	7
tycker att de är främlingar						känner dem mycket väl

4. Har du en känsla av att du inte riktigt bryr dig om vad som händer runt omkring dig?

1	2	3	4	5	6	7
mycket sällan eller aldrig						mycket ofta

5. Har det hänt att du blev överraskad av beteendet hos personer som du trodde du kände väl?

1	2	3	4	5	6	7
har aldrig hänt						har ofta hänt

6. Har det hänt att människor som du litade på har gjort dig besviken?

1	2	3	4	5	6	7
har aldrig hänt						har ofta hänt

7. Livet är:

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

alltigenom
intressant

fullständigt
enahanda

8. Hitintills har ditt liv:

1
helt saknat
mål och mening

2

3

4

5

6

7
genomgående
haft mål och
mening

9. Känner du dig orättvist behandlad?

1
mycket ofta

2

3

4

5

6

7
mycket sällan/
aldrig

10. De senaste tio åren har ditt liv varit:

1
fullt av för-
ändringar utan
att du visste
vad som skulle
hända härnäst

2

3

4

5

6

7
helt förutsägbart
utan över-
raskande
förändringar

11. De flesta saker du gör i framtiden kommer troligtvis att vara

1
helt
fascinerande

2

3

4

5

6

7
fullkomligt
urtråkiga

12. Har du en känsla av att du befinner dig i en obekant situation och inte vet vad du skall göra?

1
mycket ofta

2

3

4

5

6

7
mycket sällan/
aldrig

13. Vilket påstående beskriver bäst hur du ser på livet?

1
det går alltid att
finna en lösning
på livets svårig-
heter

2

3

4

5

6

7
det finns ingen
lösning på
livets svårig-
heter

14. När du tänker på ditt liv, händer det mycket ofta att du:

1
känner

2

3

4

5

6

7
frågar dig själv

hur härligt
det är att leva

varför du över
huvud taget finns
till

15. När du ställs inför ett svårt problem är lösningen:

1
alltid för-
virrande och
svår att finna

2

3

4

5

6

7
fullständigt
solklar

16. Är dina dagliga sysslor en källa till:

1
glädje och djup
tillfredsställelse

2

3

4

5

6

7
smärta och
leda

17. I framtiden kommer ditt liv förmodligen att vara:

1
fullt av för-
ändringar utan
att du vet vad
som händer närmast

2

3

4

5

6

7
helt förutsägbart
och utan över-
raskande
förändringar

18. När något otrevligt hände tidigare brukade du:

1
älta det om
och om igen

2

3

4

5

6

7
säga "Det var det"
och sedan gå
vidare

19. Har du mycket motstridiga känslor och tankar?

1
mycket ofta

2

3

4

5

6

7
mycket sällan/
aldrig

20. När du gör något som får dig att känna dig väl till mods:

1
kommer du säkert
att fortsätta att
känna dig väl
till mods

2

3

4

5

6

7
kommer det
säkert att hända
något som för-
stör den goda känslan

21. Händer det att du har känslor inom dig som du helst inte vill känna?

1	2	3	4	5	6	7
mycket ofta						mycket sällan/ aldrig

22. Du är inställd på att ditt personliga liv i framtiden kommer att vara:

1	2	3	4	5	6	7
helt utan mål och mening						fyllt av mål och mening

23. Tror du att det i framtiden *alltid* kommer att finnas människor som du kan räkna med?

1	2	3	4	5	6	7
det är du säker på						det tvivlar du på

24. Händer det att du har en känsla av att du inte exakt vet vad som håller på att hända?

1	2	3	4	5	6	7
mycket ofta						mycket sällan/ aldrig

25. Även en människa med stark självkänsla kan ibland känna sig som en "olycksfågel". Hur ofta har du känt det så?

1	2	3	4	5	6	7
aldrig						mycket ofta

26. När något har hänt, har du vanligtvis funnit att:

1	2	3	4	5	6	7
du över- eller undervärderade dess betydelse						du såg saken i dess rätta proportion

27. När du tänker på svårigheter som du troligtvis kommer att möta inom viktiga områden av ditt liv, har du då en känsla av att:

1	2	3	4	5	6	7
du alltid kommer att lyckas över- vinna svårig- heterna						du inte kommer att lyckas över- vinna svårig- heterna

28. Hur ofta känner du att det inte är någon mening med de saker du gör i ditt dagliga liv?

Samtliga respondenter erbjöds en engångskamera för att fotografera betydelsefulla och viktiga saker i sina liv. Som nämnts i kapitel 1 avböjde fyra stycken, vilket senare visade sig vara på grund av att de inte ville dra in sin familj i detta. Inga fotografier som innehåller personer har därför tagits med, liksom de fotografier som kan röja respondenternas identitet. Dessutom benämns respondenterna här som A, B, C och så vidare för att deras mer personliga tankar inte ska kunna kopplas ihop med övriga berättelser. Även om detta är en nackdel ger materialet viktig information om urvalsgruppen som helhet.

A

A har tagit nio bilder med sin egen kamera och var den ende som fotograferade sina föräldrar. A visar först en bild på sina föräldrar. Han tycker att han är väldigt lik sin pappa. De har samma personlighet säger A stolt. Nästa bild är på A och hans flickvän, tagen på en trevlig restaurang med båda förälskat leende, bakom coca-cola glasen. A:s flickvän betyder mycket för honom och hon står för omtanke, värme och någon att beskydda. Sitt behov av nya erfarenheter har A åskådliggjort med en bild från en resa tillsammans med några av sina vänner, vilka är kineser. A tycker om att resa och gör det ganska ofta. En annan bild som A har tagit visar A när han utövar sin sport. Själv tycker han nu att han mer vill prova på olika saker, än att binda sig för en sport hela livet. Ett fotografi ska visa att A trivs på arbetet och med sina arbetskamrater. Det är taget mitt i kaffepausen med många leende ansikten. Han tycker att det är lättare att arbeta med invandrare då det finns en viss samhörighet. Två av A:s bilder visas nedan.

Bild 1.

A kommenterar denna bild med att liksom ett slutet ekosystem kan fungera, måste människan anpassa sig till omgivningen. Om man hämtar sin energi från solen kan man leva som ett samhälle i samhället. A upplever att kineserna i Malmö lever på det viset. Samtidigt säger A också att bilden dessutom representerar hans önskan att leva minimalt beroende av samhället i övrigt.

Bild 2.

A vill med denna bild visa sin strävan efter personlig utveckling, vilket han beskriver som ett ändlöst sökande efter att "finna insikt och tomhet" i takt med att livet fortskrider.

B

B har fotograferat sin dator, där han spelar, surfar på Internet och umgås med vänner. Han tillbringar ungefär 4 timmar om dagen framför sin dator. Nästa bild är tagen på hans skrivbord för att visa att han gillar skolan och arbete. En bild är på B:s rum som han inte delar med någon. Här har han kul och umgås med kamrater. Ett fotografi visar när hans vän leker med den sport som B är intresserad av. B har även fotograferat sin säng. Sängen står för hans hälsa och så tycker han det är skönt att sova, minst 10 timmar. Sömn, säger B, är nyttigt och viktigt för mig och hans pappa säger alltid: "Hälsan är främst av allt".

Flitig som B är har han tagit upp hela filmrullen. Så han visar bilder på broderns bil, för han vill ta körkort och skaffa egen bil senare. En bild på sin TV, som han hämtar information ifrån. Sina CD-skivor har B tagit en bild på för att visa musikens betydelse i hans liv. En bild är på en av hans lärare som får honom att tänka på den fysikaliska världen och kan pränta in det på ett enkelt sätt. En annan på klassföreståndaren som är som en mamma för honom. Vidare på klasskamrater som är av olika nationaliteter, på vänner och på hans bästa vän. Kamrater är oerhört viktigt. Men B visar också en bild på en barndomskamrat som tagit avstånd från honom, kamraten menar att "ni invandrare kan skickas hem för vi betalar för er". Det är viktigt att ha bra och trovärdiga kamrater, säger B. I den bild som B låter mig visa har jag fått redigera över honom själv.

Bild 3.

B:s kommentar till bilden är att han gillar storstäder. Vägen som han står vid leder vidare och på rätt spår. I början hjälpte hans pappa och mamma honom, men nu klarar han sig själv. I väskan över axeln har B skolböcker och miniräknare som står för den kunskap han för med sig, en tung börda men nödvändig, som han uttrycker det.

C

C är liksom B flitig och tagit upp hela filmen. C:s första bild är från den sport han utövar, som betyder mycket för honom. Nästa visar bron mellan Malmö och Köpenhamn. Med den vill han visa att livet blir annorlunda, närmare, öppnare och med bättre kommunikation när bron blir färdig. Bron ger C en bekräftelse av att vara svensk, annars blir han bara en i mängden. Nästa bild är på solen som ska representera hans flickvän. Det får honom att minnas behagliga känslor, som ”att duscha efter ett träningspass”. Mörker är däremot trist. Ett annat foto är på priser han vunnit. De representerar fina minnen som ska förvaras och användas som positiv kraft. C ser på dem och minns ”Du är uttagen” och blir glad igen. Teckningar som C gjort har han fotograferat av. Han tränar sig i teckning, perfektionist som han är, för han vill bli något inom detta. C:s CD-skivor står för musiken men också för personer och platser som han förknippar med detta. Ett något suddigt fotografi ska föreställa pengar, som ett mått på oberoende och självständighet.

Givetvis har C en bild på skolan som representerar framgång. Kamrater finns med, flickgänget och fikakompisen som C kan sitta tyst tillsammans med. Men att ha kul återkommer på flera bilder, som när C själv gör sig till framför kameran, bäste polaren, Privé nattklubb och ”hängarplatsen”, fiket han besöker med sina skolkamrater. Sedan visas bilder på lotto, som står för att han gillar spel, en kiosk, för att han gillar snus, Synsam för att han är tacksam för att ha kontaktlinser och till sist på ett konditori för alla bakelser och vänner han möter där. De fotografier som C vill visa är bild 4 och 5.

Bild 4.

Bilden kommenterar C med att han är bussberoende. Han behöver buss för att ta sig till skolan, idrott och nöjen. Utan nattbuss hade han inte vågat gå ut på nätterna. Buss står för närhet och säkerhet för honom.

Bild 5.

C tog denna bild en sen lördag eftermiddag på Strøget i Köpenhamn. Det är en vårdag med mycket folk i rörelse och det är genom detta myller han vill ta sig fram på vägen som han inte kan se slutet på men som han vet bär i rätt riktning.

D

D tog sex fotografier. Det första fotografiet är på Malmö högskola, som representerar en gratis möjlighet, vilket känns tryggt. Nästa bild är på CD-skivor, som står för att musiken ger glädje, är avkopplande och tar fram känslor. En annan bild är på kaféet, för fika och kamrater. Nästa tre bilder liknar varandra, en allé, en väg och denna som jag valt ut för illustration:

Bild 6.

D:s kommentar till denna bild är att hon gillar långa leder och gångar. Den gången finns i Kungsparken i Malmö. Vattnet i kanalen är lugnande och ger harmoni. D menar med denna bild att hon vill gå framåt, fast hon inte ser slutet, utan istället lockas av oändligheten.

E

E har tagit upp halva filmen, 15 bilder, för att delge vad hon tycker är viktigt i sitt liv förutom föräldrarna. Först visar E en bild på det egna rummet med nallen prydligt på sängen, böckerna i ordning på bokhyllan och torkade rosor som minnen från olika händelser. Nästa är en bild på hennes skrivbord vid fönstret. E vill titta ut. Bilden på småsyskonen representerar att ta ansvar. En annan bild är på det musikinstrument hon spelar för avkoppling. Bilden på boningshuset står för att E har en familj att komma hem till, vilket är väldigt viktigt. Även E har en bild på lokalbussen. Den har ”jättestor påverkan på mitt liv. Jag ska hinna med den för att ta mig runt, det krävs planering”.

En bild visar ett astrologiskt föremål. E berättar att hon är väldigt intresserad av astrologi, speciellt kinesisk. Bilden på mobiltelefonen visar att hon är tillgänglig. Men för vem? Jo, pojkvännen kommer på nästa bild. Han står för, som E måleriskt uttrycker sig; ”halva mig, som ger mig adderad livskraft”. Ytterligare en bild på pojkvännen tillsammans med andra kamrater. ”Vi umgås mest med andra kineser. Själv umgås jag med svenskar också, men min pojkvän trivs bäst med kineser. För de tänker kinesiskt och man kan skämta kinesiskt”. En bild visar att E tycker om att resa, en annan står för arbete och pengar som är viktiga. Det finns två bilder som jag kan visa.

Bild 7.

E:s kommentar är att biblioteket är en hjälpkälla som hon inte behöver betala för, men ger mycket information, kring studerandet och för avkoppling. Bilden står också för att E befinner sig på vägen till verklig kunskap.

Bild 8.

Denna symbol heter ”tjutt japp peng nga:n” och betyder går in – går ut. Det är ett ”token” som finns vid huvuddörren eller i bilen för att ge beskydd, vilket känns tryggt. Bilden ska också visa den trygghet E finner i sin kinesiska tradition.

F

F har tagit fyra bilder. Jag kan visa de två första.

Bild 9.

F:s kommentar till bilden är att hon söker någonting. Det är som om hon målmedvetet går upp för en trappa för att se om där är något.

Bild 10.

Bilden representerar, säger F, ”att jag ser på samhället på distans och jag vill dit ner”. Samtidigt står bilden för ”att jag vill bli chef och se saker och ting uppifrån, men inte överlägset”. Vidare säger F att bilden ”representerar mitt liv, på det sättet att jag känner att jag står vid sidan om”.

De andra två bilderna är dels på biblioteket, som F tycker är en fin byggnad för att man kan se in på folk och se snälla människor där, inga våldsamma. Folk i biblioteket har snygga kläder och inga hål på byxorna. Dels på en park som för F står för avslappning och lugn.